T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
HALI, KİLİM VE ESKİ KUMAŞ DESENLERİ
ANASANAT DALI

KAYNAKLARDA TESPİT EDİLEN NAVAJO DOKUMASI

ESENGÜL DÜZENLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Mehmet Ali EROĞLU

ANTALYA-2022

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
HALI, KİLİM VE ESKİ KUMAŞ DESENLERİ
ANASANAT DALI

KAYNAKLARDA TESPİT EDİLEN NAVAJO DOKUMASI

ESENGÜL DÜZENLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Mehmet Ali EROĞLU

ANTALYA-2022

T. C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

……/……/2022

Esengül DÜZENLİ

İmzası

T. C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL FORMU

Esengül DÜZENLİ tarafından hazırlanan Kaynaklarda Tespit Edilen Navajo Dokuması, Navajo Weaving Detected İn Sources başlıklı bu çalışma 29/03/2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mehmet Ali EROĞLU	Başkan	İmza
Dr. Öğr. Üyesi Öznur AYDIN	Üye	İmza
Doç. Dr. Mustafa GENÇ	Üye	İmza

Enstitü
Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada, Navajo rezervasyon alanı içerisinde yaşayan Kızılderililerin sanat ürünleri yer alan dokumaları incelenmesi amaçlanmaktadır. Dokumacılık sanatı tarih boyunca yaşamış nesillerin kültürel kavramlarının bütününü oluşturmaktadır. Kızılderililerin dokuma sanatına sağladıkları katkı oldukça büyük bir bölümü kapsamaktadır. Yaşadıkları alan içerisinde bölgesel farklılıkları ile birlikle kuşaktan kuşağa aktarılmış birçok dokuma ürünü barındırmaktadır. Bu çalışmaya konu olan Kızılderililerin Navajo dokumaları ile ilgili bu bölgesel tarzlar ele alınacaktır. Dönemsel tarzların farklı yansımaları ile birlikte ortaya çıkarılmış olan birçok ürünün sınıflandırılması yapılarak dokuma sanatına bulunan motif, kompozisyon, desen ve renk anlamında katkılarının ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları bölümü içerisinde yer alan bütün hocalarımın eğitim hayatım boyunca katkılarından dolayı yine sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Yüksek Lisans eğitimim boyunca bu çalışmanın ortaya konması sürecinde sergilediği yoğun emek, sabır, ve anlayışından dolayı kendisinden çok şey öğrendiğim sayın hocam Doç. Dr. Mehmet Ali EROĞLU' ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yüksek Lisans Tez savunmama katılmayı kabul gören başta bölüm hocamız Dr. Öğr. Üyesi Öznur AYDIN'a , Dr. Öğr. Üyesi Ebru ATEŞOK ve Doç. Dr. Mustafa GENÇ hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek Lisans eğitimimdeki maddi manevi desteklerinden dolayı annem Sebiha YÜCE, babam Ali YÜCE, kardeşim Ertuğrul YÜCE başta olmak üzere eşim Hüseyin DÜZENLİ, yakın arkadaşım Gizem KOÇAK ve annesi Münevver Esin GÖKSAN'a teşekkürlerimi borç bilirim.

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Esengül DÜZENLİ
	Numarası	20185305004
	Anasanat Dalı	Halı,Kilim ve Eski Kumaş Desenleri
	Danışmanı	Doç. Dr. Mehmet Ali EROĞLU
Tezin Adı		Kaynaklarda Tespit Edilen Navajo Dokuması

ÖZ

İnsanoğlunun tarih boyunca yaşamını sürdürdüğü bölgelerde birtakım kültürel izler bıraktığı bilinmektedir. Bir toplumu tanıyabilmek adına birçok kültürel etken göz önünde bulundurulduğunda o topluma ait geleneksel el sanatları ürünlerinin yansımaları karşımıza çıkmaktadır. Araştırmaya konu olan, Amerika Yerlileri olarak bilinen Kızılderililerin, yaşadıkları bölgeye Navajo rezervasyon alanı denmektedir. Rezervasyon alanları içerisinde kendi kültürel değerlenin yansımalarına ait birçok el sanatları ürünleri bulunmaktadır. Geleneksel sanatlarını yansıttıkları ürünler incelendiğinde kabileler arasında kuşaktan kuşağa bir bilgi aktarımından söz etmek mümkündür. Kızılderilerin sanat ürünleri arasında yer alan sepet örücülüğü, kum boyama, boncuk işleme, çanta, ayakkabı, dokumaları vb. gibi birçok ürün bulunmaktadır. Yapılan araştırma içerisinde Kızılderililerin el sanatlarının önemli bir dalı olarak bilinen, dokuma sanatları ele alınmaktadır. Dokumalar, tarih boyunca toplumun geleneksel değerlerini yansımasında önemli rol oynamaktadır. Kızılderili dokumaları incelendiğinde, yaşadıkları rezervasyon alanı içerisinde dönemsel ve bölgesel olarak farklılıkların yansımaları karşımıza çıkmaktadır.

Kızılderililerin dokuma ürünlerinde bölgesel tarzları, renk, kompozisyon, motif, sembol, simge ve desen gibi birçok unsur dikkate alınarak araştırma içerisinde incelenmesi amaçlanmaktadır. Tez içerisinde yer alan, Navajo rezervasyon sahasına ait haritada belirlenen 67 dokuma bölgesinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu alanlar

içerisinde ulaşılabilen kaynaklarda elde edilen bilgi ve bulgular sonucu, 44 bölgeye ait, 1500'e yakın görsel taraması yapılmıştır. Dokuma ürünlerinde çeşitlilik oldukça fazla olduğu için her bölgeye ait görsellerde en fazla 11 adet örnek sınırlandırılması uygulanmıştır. Kaynaklarda tespit edilen Kızılderili dokuma ürün görsellerine ait bilgiler tablo ile belirtilmektedir. Araştırmada aynı zamanda Doç. Dr Mehmet Ali Eroğlu'nun, 2015 yılında Amerika'da Navajo rezervasyon sahasında yapmış olduğu, alan araştırmaları sonucu elde ettiği bilgi, bulgular dikkate alınarak yayınlanmamış arşiv görselleri kullanılmaktadır. Eroğlu ile 2021 yıllı içerisinde yapılmış sözlü görüşmelerde, Kızılderili dokumalarına ait elde edilen bilgiler, yayınlanmamış arşiv görsel örnekleri ile birlikte kullanılmaktadır.

Türkiye genelinde 18.09.2020 tarihinde Kızılderililer ile ilgili yapılan literatür taraması incelendiğinde "Yök Tez Merkezine" bağlı olarak ortaya çıkmış 8 adet tez çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmalar içerisinde Kızılderililerin kendi kültürleri, yaşam alanları, mitolojik olayları ve şaman inançları gibi birçok bilgi bulunurken Navajo kültürüne ait el sanatları ve dokumaları hakkında kısıtlı bilgilere ulaşıldığı görülmektedir. Ancak dokuma sanatının çok geniş bir alanı kapsadığı ve birçok ürünün olduğu kaynak taramalarında karşımıza çıkmaktadır Kaynak taramalarında Türkçe kaynak sayısının yabancı kaynaklara göre olan oranı oldukça az olduğu görülmektedir. Bu kaynak yetersizliği göz önüne alınarak bu tez kapsamında literatürdeki bu eksikliğin tamamlanması için Navajo dokumalarının incelenmesini içermektedir. Araştırmada makale, dergi, bildiri, sözlü görüşme vb. Türkçe kaynaklardan başka, Kızılderililerin dokumalarına ait bilgiler sunan yaklaşık 28 adet, İngilizce kaynak taraması yapılmış içlerinden konuya uygun olarak belirlenenlerin Türkçe çevirileri yapıldıktan sonra kaynaklar bölümü olmak üzere tez içerisinde atıf ve alıntılarda belirtilerek kullanılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Amerikan Yerlileri, Dokuma, Kızılderili, Kilim, Navajo

T.R.
AKDENIZ UNIVERSITY
Institute of Fine Arts

Student's	Name Surname	Esengül DÜZENLİ
	Number	20185305004
	Department	Halı,Kilim ve Eski Kumaş Desenleri
	Supervisor	Doç. Dr. Mehmet Ali EROĞLU
Thesis Title		NAVAJO WEAVİNG DETECTED İN SOURCES

ABSTRACT

It is known that human beings have left some cultural traces in the regions where they have lived throughout history. When many cultural factors are taken into account in order to get to know a society, the reflections of traditional handicraft products belonging to that society appear. The area where the Indians, known as the Native Americans, who are the subject of the research, live, is called the Navajo reservation area. There are many handicraft products belonging to the reflections of their own cultural values in the reservation areas. When the products that reflect their traditional arts are examined, it is possible to talk about a transfer of knowledge between tribes from generation to generation. Basket knitting, sand painting, beadwork, bags, shoes, weaving, etc., which are among the art products of the Indians. There are many products such as The weaving arts, which are known as an important branch of the handicrafts of the Indians, are discussed in the research. Weaving plays an important role in reflecting the traditional values of the society throughout history. When the Indian weavings are examined, the reflections of the seasonal and regional differences appear in the reservation area they live in.

It is aimed to examine the Indians' regional styles in weaving products, taking into account many elements such as color, composition, motif, symbol, symbol and pattern. It has been determined that there are 67 weaving regions determined on the map of the Navajo reservation area in the thesis. As a result of the information and findings obtained in the sources that can be accessed within these areas, nearly 1500 images belonging to 44 regions were scanned. Since the variety in woven products is quite high, a maximum of 11 samples was limited to the visuals of each region. Information on Native American woven product images identified in the sources are indicated in the table. At the same time, Assoc. Unpublished archive images are used, taking into account the information and findings obtained by Dr Mehmet Ali Eroğlu as a result of field research in the Navajo reservation area in the USA in 2015. In the oral interviews with Eroğlu in 2021, the information obtained on Native American weavings is used together with unpublished archive visual samples.

When the literature review about the Indians on 18.09.2020 in Turkey is examined, there are 8 thesis studies that emerged depending on the "Yök Thesis Center". While there is a lot of information about the Indians' own cultures, habitats, mythological events and shamanic beliefs in these studies, it is seen that there is limited information about the handicrafts and weavings of the Navajo culture. However, it is seen in the literature review that the art of weaving covers a very wide area and there are many products. Considering this lack of resources, the scope of this thesis includes the examination of Navajo weavings in order to complete this deficiency in the literature. In research, articles, journals, papers, oral interviews, etc. In addition to Turkish sources, about 28 sources that provide information about the Indians' weaving are used in the thesis by specifying the references and citations, after the Turkish translation of the ones determined in accordance with the subject were made.

Keywords: Native American, Weaving, Native American, Rug, Navajo

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI i
YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL FORMU ii
TEŞEKKÜR iii
ÖZ iv
ABSTRACT vi
İÇİNDEKİLER viii
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ xi
ŞEKİLLER LİSTESİ xii
GÖRSELLER LİSTESİ xii
TABLOLAR LİSTESİ xxiii
GİRİŞ 1
1.BÖLÜM: KIZILDERİLİLER HAKKINDA BİLGİ 3
1.1.Kızılderililer Kimdir ? 3
1.2. Kızılderililer Nereden Gelmiştir ? 4
1.2.1. Kızılderililerin Rezervasyon Alanları Nerelerdir ? 5
2.BÖLÜM: KAYNAKLARDA TESPİT EDİLEN NAVAJO DOKUMALARI, HAKKINDA BİLGİ 6
2.1. Navajo Dokumaları 6
2.2.Navajo Dokumalarının Dönemleri 10
2.3. Navajo Dokumalarının Tarihsel Süreci 11
2.4. Navajolarda Dokumaya Hazırlık İşlemi 21
2.4.1. Birinci Aşama Yünün Kırkılma Aşaması 24
2.4.2. İkinci Aşama Yünün Temizlenme Aşaması 26
2.4.3. Üçüncü Yünün Taranması Aşaması 26
2.4.4. Dördüncü Aşama Yünün Eğirme Aşaması 28
2.4.5. Beşinci Aşama Yünün Boyama Aşaması 30
2.5. Navajo Dokumalarında Kullanılan İplik Türleri 32
2.6. Navajo Dokumlarında Kullanılan Tezgâh Türleri 34
3.BÖLÜM: KAYNAKLARDA TESPİT EDİLEN NAVAJO BÖLGESİNİN TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE İNCELENEN DOKUMALARI 37
3.1. KLASİK DÖNEM DOKUMALARI (1650-1865) 38

3.1.1. Örümcek Kadın (Spiderwomen Women) Battaniyeleri..... 40
3.1.2. Şef Battaniyeleri 42
3.1.3. Klasik Battaniyeler 49
3.1.4. Eyer Battaniyeleri 55
3.2. GEÇİŞ DÖNEMİ DOKUMALARI (1865-1895) 62
3.2.1.Germantown Alanı Kilim Dokumaları 63
3.2.1.1. Germantown Alanı, Eyedazzler Kilim Dokuması 68
3.2.3. Ganado Alanı, Hubbel Kilim Dokumaları..... 70
3.2.4 Crystal Alanı Kilim Dokumaları 78
3.3.KİLİM DÖNEMİ DOKUMALARI (1895-1920) 88
3.3.1.Resimsel Dokumalar..... 88
3.3.2. Kızılderili Kum Boyama Sanatı Ve Dokumaları..... 97
3.3.3. Yei Dokumaları 108
3.3.4.Yei Bichei Dokumaları..... 118
3.3.5. Chinle Alanı Kilim Dokumaları 126
3.3.6. Wide Ruins Alanı Kilim Dokumaları..... 134
3.3.7. Klagetoh Alanı Kilim Dokumaları 140
3.3.8. Western Alanı Kilim Dokumaları..... 147
3.3.9. Shiprock (Red Rocks) Area Alanı Kilim Dokumaları..... 154
3.3.10. Lukachukai Alanı Kilim Dokumaları 165
3.3.11. Gallup Alanı Kilim Dokumaları 171
3.3.12.Two Grey Hills Alanı Kilim Dokumaları..... 174
3.3.12.1.Burnham Kilim Dokumaları..... 178
3.3.12.2. Burntwater Kilim Dokumaları..... 182
3.3.12.3. Goblen Kilim Dokumaları 190
3.3.13.Mesa Four Cornes Alanı Kilim Dokumaları..... 193
3.3.13.1. Four Cornes Kilim Dokumaları..... 193
3.3.13.2. Coal Mine Mesa Bölgesi Dokumaları 196
3.3.13.3. Red Mesa Alanı Kilim Dokumaları..... 197
3.3.13.4. Tec Nos Pos Kilim Dokumaları..... 203
3.3.14. Arizona Sander'den Alanı Burnham Kilim Dokumaları 212

3.4. Yeniden Canlanma Dönemi (1920'den Günümüze Kadar Olan Süreç)..... 214

3.4.1. Kaynaklarda Tespit Edilen, Yeniden Canlandırılmış Çeşitli Desenli, Özel Üretim Dokumalar 214

3.4.1.1. Yuvarlak Dokumalar (Round Weavings) 215

3.4.1.2.Çapraz Veya Yıldız Şeklinde Dokuma (Cross Or Star-Shaped Weaving).....217

3.4.1.3. Minyatür Dokumalar (Miniature Weavings) 218

3.4.1.4. Kilim İçinde Kilim Modeli Dokumalar (Rug Patterned Weaver İn Rugs)..... 220

3.4.1.5. Yazzie ve Mozaik Kilim Dokumaları (Mosaic Weavings) 223

3.4.1.6. Çift Taraflı (İki Taraflı) Dokumalar (Two Faced Weavings)..... 224

SONUÇ 228

KAYNAKÇA..... 231

KAYNAK KİŞİLER..... Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

Kısaltmalar

AÜ: Akdeniz Üniversitesi

GSE: Güzel Sanatlar Fakültesi

BKZ: Bakınız

ASD: Ana Sanat Dalı

VB. Ve Benzeri

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1 Navajo Dokuması Aşamaları (Eroğlu,Nisan,2015) 23
Şekil 2.2. Kızılderili Dokuma Tezgâhı Ve Dokuyucu (Maxwell,1984, s.19) 35
Şekil 2.3. Modern Kızılderili Dokuma Tezgâhı (Mcmanıs,Jeffrıes,2009,s.58)..... 35

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 2.1 Çift Boynuzlu Churro Koyunu Görseli,(Jake,2010,s.170.) 19
Görsel 2.2 Navajo Merinos Koyun Türü (Jake,2010,,s.81) 19
Görsel 2. 3 Kızılderili Dokuyucu Görseli, (Eroğlu Nisan,2015) 21
Görsel 2. 4 Çift Boynuzlu Churro Koyunun Kırkım Yapım Aşaması(Jake,2010 , s.192) 25
Görsel 2. 5 Doğal Yünün Metal Dişli Taraklarla Taranma Aşaması (Dedera,1999, s.18) 27
Görsel 2. 6 Tarak Görseli, (Eroğlu Nisan,2015) 28
Görsel 2. 7 Taranmış Yün Örneğidir., (Eroğlu Nisan,2015)..... 28
Görsel 2. 8 Eğirmen Kadının Şaft Denen Tahta Üzerinde Yün İpini Eğirme Aşaması (Dedera,1999,,s.19)..... 29
Görsel 2. 9 Navajo Kadını Yün İpler İle Doğal Boyama İşlemini Yapım Aşaması (Jake,2010, s.192) 30
Görsel 2. 10 Navajoluların Doğal Boya İleBoyanmış İpliklerinin Görüntüsü (Eroğlu ,Nisan,2015)..... 31
Görsel 2. 11 Navajoluların Doğal Boya İle Boyanmış İpliklerinin Görüntüsü (Eroğlu,Nisan,2015) 31
Görsel 2. 12 Navajo Dokumasında Kullanılan Doğal Boya Renklerini Oluşturan Bitki Kartelası Görüntüsü (Eroğlu,Nisan,2015) 31
Görsel 2. 13 Navajo Dokumasında Kullanılan Doğal Boya Renklerini Oluşturan Bitki Kartelası Görüntüsü (Eroğlu,Nisan,2015) 31
Görsel 2. 14 İlk Dönemler Kullanılan Tezgâh Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)..... 36
Görsel 2. 15 Sonraki Dönemler Ortaya Çıkan Demir Tezgâh Örneği (Eroğlu,Nisan, 2015)..... 36

Görsel 2. 16 Minyatür Dokumalarda Kullanılan Küçük Ebatlı Dokuma Örneğidir (Eroğlu ,Nisan,2015) 36
Görsel 2. 17 Navajo Rezervasyon Sahasının Chinle Alanındaki "Arlenne" Adlı Dokuyucunun Tezgâhta Dokuma Dokuma Anının Görseli (Eroğlu,Nisan,2015).... 36
Görsel 2. 18 Navajo Rezervasyon Sahasının Chinle Alanındaki "Arlenne" Adlı Dokuyucunun Tezgâhta Dokuma Dokuma Anının Görseli (Eroğlu,Nisan,2015).... 37
Görsel 3. 1 Navajo Rezervasyon Alanı Haritası (Dedera,1999,s.4)..... 37
Görsel 3. 2 Canyon de Chelly'de bulunan Spider Rock (Örümcek Kayalığı) (Bahti, 2001,s 12) 41
Görsel 3. 3 Birinci Grup Şef Battaniyesi.(Maxwell,1984 ,s.12) 43
Görsel 3. 4 Birinci Grup Şef Battaniyesi Örneği (Maxwell,1984, s.11)..... 44
Görsel 3. 5 İkinci Grup Şef Battaniyesi Örneği (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.13) 45
Görsel 3. 6 Üçüncü Aşama Şef Battaniyesi Örneği (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.14) 47
Görsel 3. 7 Üçüncü Aşama Şef Battaniyesi Örneği. (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.14) 48
Görsel 3. 8 Klasik Battaniye Türünde Çocuk Battaniyesi Örneğidir (Maxwell , 1984 ,s.42) 50
Görsel 3. 9 Klasik Battaniye Türünde Kadın Giysisi Örneğidir (Tisdale,2011,s.81) 51
Görsel 3. 10 Klasik Battaniye Türünde Erkek Giysisi Örneğidir (Maxwell,1984,s.43) 52
Görsel 3. 11 Klasik Battaniye Türünde Çift Yönlü Kadın Giysisi Örneğidir (Rodee , 1987,s.52) 53
Görsel 3. 12 Klasik Battaniye Türünde, İki Parça Dokunmuş Kadın Giysi Örneğidir (Rodee,1987,s.49)..... 54
Görsel 3. 13 Manken Üzerine Giydirilmiş Erkek Battaniyesi Örneğidir(Eroğlu,Nisan ,2015)..... 55
Görsel 3. 14 Manken Üzerine Giydirilmiş Erkek Battaniyesi Örneğidir(Eroğlu,Nisan ,2015)..... 55
Görsel 3. 15 Erkek Battaniyesi Örneğidir.(Eroğlu,Nisan,2015) 55
Görsel 3. 16 Klasik Battaniye Türünde Eyer Battaniyesi Örneğidir. (Schiffer,1997 , s.58) 57
Görsel 3. 17 Klasik Battaniye Türünde Eyer Battaniyesi Örneğidir (Schiffer,1997, s.58) 58

Görsel 3. 18 Klasik Bataniye Türünde Eyer Battaniyesi Örneğidir. (Schiffer,1997 , s.58) 59
Görsel 3. 19 Klasik Bataniye Türünde Eyer Battaniyesi Örneğidir (Mcmanıs,Jeffrıes, 2009, s52) 60
Görsel 3. 20 Klasik Bataniye Türünde Eyer Battaniyesi Örneğidir (Schiffer,1997,s.59) 61
Görsel 3. 21 Eyer Battaniyesi (Eroğlu,Nisan,2015)..... 62
Görsel 3. 22 Eyer Battaniyesi (Eroğlu,Nisan,2015)..... 62
Görsel 3. 23 Eyer Battaniyesi (Eroğlu,Nisan,2015)..... 62
Görsel 3. 24 Eyer Battaniyesi (Eroğlu,Nisan,2015)..... 62
Görsel 3. 25 Germantown Kilim Dokuması Örneğidir (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.18 64
Görsel 3. 26 Germantown Kilim Dokuması Örneğidir (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.20) 66
Görsel 3. 27 Germantown Kilim Dokuması Örneğidir (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.21) 67
Görsel 3. 28 Germantown Kilim Dokuması Örneğidir (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.21) 68
Görsel 3. 29 Germantown Alanı Eyedazzler Kilim Dokuması Örneğidir (Bahti,2001, .s.17) 69
Görsel 3. 30 Germantown Alanı Eyedazzler Kilim Dokuması Örneğidir. (Eroğlu, Nisan,2015)..... 70
Görsel 3. 31 Juan Lorenzo Hubbell'ın Kendi Ortaya Çıkarmış Olduğu Renk Kartelalarının Örneğidir (Rodee,1987,s.98) 73
Görsel 3. 32 Hubbel Doğal Bitki Çerçevesi (Eroğlu,Nisan,2015)..... 74
Görsel 3. 33 Hubbel Doğal Bitki Çerçevesi (Eroğlu,Nisan,2015)..... 74
Görsel 3. 34 Hubbell'ın Evinde Kilimin Yatak Örtüsü Olarak Kullanım Örneğidir (Rodee,1987,s.98)..... 74
Görsel 3. 35 Ganado Kilim Dokuma Örneğidir. (Schiffer,1997 s.24)..... 75
Görsel 3. 36 Ganado Kilim Dokuma Örneğidir (Rodee,1987,s.184)..... 76
Görsel 3. 37 Ganado Kilim Dokuma Örneğidir (Rodee,1987,.s.185)..... 77
Görsel 3. 38 Ganado Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) 78

Görsel 3. 39 Ganado Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) 78
Görsel 3. 40 Ganado Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) 78
Görsel 3. 41 Ganado Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) 78
Görsel 3. 42 Ganado Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) 78
Görsel 3. 43 Ganado Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) 78
Görsel 3. 44 Crystal Alanı Kilim Örneğidir. (Maxwell,1984,s.37) 82
Görsel 3. 45 Crystal Alanı Kilim Örneğidir (Schiffer,1997, s.28)..... 83
Görsel 3. 46 Crystal Alanı Kilim Örneğidir (Rodee,1987, s.88) 84
Görsel 3. 47 Crystal Alanı Kilim Örneğidir, (Schiffer,1997, s.28)..... 85
Görsel 3. 48 Crystal Alanı Kilim Örneğidir. (Schiffer,1997,s.30)..... 86
Görsel 3. 49 Crystal Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) 87
Görsel 3. 50 Crystal Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) 87
Görsel 3. 51 Crystal Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) 87
Görsel 3. 52 Crystal Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) 87
Görsel 3. 53 Crystal Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) 87
Görsel 3. 54 Crystal Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) 87
Görsel 3. 55 Resimsel Dokuma Kilim Örneğidir (Schiffer,1991, s.23)..... 91
Görsel 3. 56 Resimsel Dokuma Kilim Örneğidir (Bahti, 2001,s.19)..... 92
Görsel 3. 57 Resimsel Dokuma Kilim Örneğidir (Schiffer,1991, ,s.58)..... 93
Görsel 3. 58 Resimsel Dokuma Kilim Örneğidir (Schiffer,1991 , s.13)..... 94
Görsel 3. 59 Resimsel Dokuma Kilim Örneğidir (Schiffer,1991, s.18)..... 95
Görsel 3. 60 Resimsel Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) 96
Görsel 3. 61 Resimsel Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) 96
Görsel 3. 62 Resimsel Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) 96
Görsel 3. 63 Resimsel Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) 96
Görsel 3. 64 Resimsel Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) 96
Görsel 3. 65 Resimsel Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) 96
Görsel 3. 66 Şamanların Çocuk Üzerinde Şifa Bulma Tören Anı (Jake,2010,s.119)...
..... 97
Görsel 3. 67 Şamanların Çocuk Üzerinde Şifa Bulma Bulma Tören Anı (Jake, 2010,
s.119) 97

Görsel 3. 68 Kızılderili Şifa Töreni Kum Boyama Yapım Aşaması (Eroğlu, Nisan , 2015) 99
Görsel 3. 69 Kızılderili Yei'li Kum Boyama Boyama Yapım Aşaması (Eroğlu,Nisan ,2015) 99
Görsel 3. 70 Kızılderili Şifa Töreni Kum Boyama Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) ... 100
Görsel 3. 71 Kızılderili Yei'li Kum Boyama Boyama Örneği (Eroğlu,Nisan,2015).... 100
Görsel 3. 72 Kum Boyama Kilim (Maxwell,1984,s.3) 102
Görsel 3. 73 Kum Boyama Kilim (Rodee,1987, s.174) 103
Görsel 3. 74 Kum Boyama Kilim (Rodee,1987,s.171) 104
Görsel 3. 75 Kum Boyama Kilim (Rodee,1987, s.177) 105
Görsel 3. 76 Kum Boyama Kilim (Rodee,1987, s.168) 106
Görsel 3. 77 Kızılderili Resimsel, Kum Boyama Birleşimi Dokuma (Eroğlu, Nisan , 2015) 107
Görsel 3. 78 Kızılderili Kum Boyama Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 107
Görsel 3. 79 Kızılderili Kum Boyama Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 107
Görsel 3. 80 Kızılderili Kum Boyama Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 107
Görsel 3.81 Kızılderili Kum Boyama Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 108
Görsel 3. 82 Kızılderili Şifa Töreni Kum Boyama Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) ... 109
Görsel 3. 83 Kızılderili Dokumasında Çizim Oluşma Aşaması Eskiz Örneği (Eroğlu, Nisan,2015) 110
Görsel 3. 84 Yei Figürlü Dokuma Kilim Örneğidir (Rodee,1987, s.147) 112
Görsel 3. 85 Yei Dokuma Kilim Örneğidir (Bahti, 2001, s,29) 113
Görsel 3. 86 Yei Dokuma Kilim Örneğidir (Schiffer,1991, s.47) 114
Görsel 3. 87 Yei Dokuma Kilim Örneğidir (Schiffer,1991, ,s.48) 115
Görsel 3. 88 Yei Dokuma Kilim Örneğidir (Schiffer,1991,,s.59) 116
Görsel 3. 89 Kızılderili Yei'li Kum Boyama Dokuma(Eroğlu,Nisan,2015) 117
Görsel 3. 90 Kızılderili Yei'li Kum Boyama Dokuma(Eroğlu,Nisan,2015) 117
Görsel 3. 91 Kızılderili Yei'li Kum Boyama Dokuma(Eroğlu,Nisan,2015) 117
Görsel 3. 92 Kızılderili Yei'li Kum Boyama Dokuma(Eroğlu,Nisan,2015) 117
Görsel 3. 93 Kızılderili Yei'li Kum Boyama Dokuma(Eroğlu,Nisan,2015) 117
Görsel 3. 94 Kızılderili Yei'li Kum Boyama Dokuma(Eroğlu,Nisan,2015) 117

Görsel 3. 95 Kızıderili Dansçıları (Eroğlu,Nisan,2015) 118
Görsel 3. 96 Yei bichei Figürlü Dokuma Kilim Örneğidir (Rodee,1987,.s.147).... 120
Görsel 3. 97 Yei Bichei Figürlü Dokuma Kilim Örneğidir. (Schiffer,1991, s.51) . 121
Görsel 3. 98 Yei bichei Figürlü Dokuma Kilim Örneğidir (Schiffer,1991,.s.49)... 122
Görsel 3. 99 Yei bichei Figürlü Dokuma Kilim Örneğidir (Schiffer,1991,s.52).... 123
Görsel 3. 100 Yei Bichei Figürlü Dokuma Kilim Örneğidir, (Schiffer,1991, s.50) 124
Görsel 3. 101 Yei Bichei Mitolojik Kum Boyama Dokuma (Eroğlu,Nisan,2015) 125
Görsel 3. 102 Yei Bichei Dans Ritüelini Yansıtan Dokuma Örneği (Eroğlu,Nisan, 2015) 125
Görsel 3. 103 Yei Bichei, Ritüeli Yansıtan Dokuma Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) 125
Görsel 3. 104 Yei Bichei Evlilik Törenini Yansıtan Dokuma Örneği (Eroğlu ,Nisan , 2015) 126
Görsel 3. 105 Chinle Kilim Dokuması Örneğidir, (Rodee,1987, s.194)..... 129
Görsel 3. 106 Chinle Kilim Dokuması Örneğidir (Schiffer,1997,.s.33)..... 130
Görsel 3. 107 Chinle Kilim Dokuması Örneğidir (Rodee,1987,. s,194)..... 131
Görsel 3. 108 Chinle Kilim Dokuması Örneğidir (Schiffer,1997, s.32)..... 132
Görsel 3. 109 Kızılderili Chinle Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 133
Görsel 3. 110 Kızılderili Chinle Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 133
Görsel 3. 111 Kızılderili Chinle Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 133
Görsel 3. 112 Kızılderili Chinle Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 133
Görsel 3. 113 Kızılderili Chinle Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 133
Görsel 3. 114 Wide Ruins Kilim Dokuma Örneğidir. (Schiffer,1997, s.15) 135
Görsel 3. 115 Wide Ruins Kilim Dokuma Örneğidir.(Schiffer,1997, s.17) 136
Görsel 3. 116 Wide Ruins Kilim Dokuma Örneğidir. (Schiffer,1997, s.17) 137
Görsel 3. 117 Wide Ruins Kilim Dokuma Örneğidir. (Schiffer,1997 , s.17) 138
Görsel 3. 118 Wide Ruins Kilim Dokuma Örneğidir (Mcmanıs,Jeffrıes,2009,s.32).. 139
Görsel 3. 119 Kızılderili Wide Ruins Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)..... 140
Görsel 3. 120 Kızılderili Wide Ruins Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)..... 140
Görsel 3. 121 Kızılderili Wide Ruins Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)..... 140
Görsel 3. 122 Kızılderili Wide Ruins Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)..... 140
Görsel 3. 123 Kızılderili Wide Ruins Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)..... 140

Görsel 3. 124 Klagetoh Alanı Kilim Dokuma Örneğidir (Schiffer,1997.s.26)..... 141
Görsel 3. 125 Klagetoh Alanı Kilim Dokuma Örneğidir (Rodee,1987, s.207) 142
Görsel 3. 126 Klagetoh Alanı Kilim Dokuma Örneğidir (Maxwell,1984, ,s.40) ... 143
Görsel 3. 127 Klagetoh Alanı Kilim Dokuma Örneğidir (Rodee,1987,s.215) 144
Görsel 3. 128 Klagetoh Alanı Kilim Dokuma Örneğidir. (Schiffer,1991, s.43)..... 145
Görsel 3. 129 Kızılderili Klagetoh Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015) 146
Görsel 3. 130 Kızılderili Klagetoh Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015) 146
Görsel 3. 131 Kızılderili Klagetoh Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015) 146
Görsel 3. 132 Kızılderili Klagetoh Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015) 146
Görsel 3. 133 Kızılderili Klagetoh Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015) 146
Görsel 3. 134 Kızılderili Klagetoh Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015) 146
Görsel 3. 135 Western Alanı Kilim Dokuma Örneğidir (Schiffer,1997, s.52) 148
Görsel 3. 136 Western Alanı Kilim Dokuma Örneğidir (Schiffer,1997 1991, s.53) 149
Görsel 3. 137 Western Alanı Kilim Dokuma Örneğidir.(Schiffer,1997, s.53) 150
Görsel 3. 138 Western Alanı Kilim Dokuma Örneğidir (Schiffer,1997, s.53.) 151
Görsel 3. 139 Western Alanı Kilim Dokuma (Schiffer,1997 ,s.52)..... 152
Görsel 3. 140 Kızılderili Western Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)..... 153
Görsel 3. 141 Kızılderili Western Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)..... 153
Görsel 3. 142 Kızılderili Western Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)..... 153
Görsel 3. 143 Kızılderili Western Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)..... 153
Görsel 3. 144 Kızılderili Western Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)..... 153
Görsel 3. 145 Kızılderili Western Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)..... 153
Görsel 3. 146 Shiprock Alanında Sergilenen Kilim Dokumaların Görseli (Maxwell, 1984, s.27) 156
Görsel 3. 147 Shiprock Alanı Resimsel Dokuma Örneğidir (Schiffer,1997, s.54)... 157
Görsel 3. 148 Shiprock Alanı, Resimsel Dokuma Örneğidir (Schiffer,1997, s.54)... 158
Görsel 3. 149 Resimsel Dokuma Örneğidir (Schiffer,1997,s.54) 159
Görsel 3. 150 Shiprock (Red Rock) Alanı Kilim Dokuması Örneğidir, (Schiffer,1991, s.61) 160

Görsel 3. 151 Shiprock(Red Rock) Alanı Kilim Dokuması Örneğidir (Rodee,1987, s.167) 161
Görsel 3. 152 Shiprock(Red Rock) Alanı Kum Boyama Dokuması Örneğidir (Rodee , 1987, s.159) 162
Görsel 3. 153 Shiprock(Red Rock) Alanı Dokuması Örneğidir (Rodee,1987,s.160)... 163
Görsel 3. 154 Shiprock(Red Rock) Alanı Dokuması Örneğidir (Rodee,1987, s.167).. 164
Görsel 3. 155 Yei Bichei, Ritüeli Yansıtan Dokuma Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) 165
Görsel 3. 156 Yei Bichei, Ritüeli Yansıtan Dokuma Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) 165
Görsel 3. 157 Yei Bichei, Ritüeli Yansıtan Dokuma Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) 165
Görsel 3. 158 Yei Bichei, Ritüeli Yansıtan Dokuma Örneği (Eroğlu,Nisan,2015) 165
Görsel 3. 159 Lukachukai Alanı Resimsel Dokumaları Örneğidir (Schiffer,1991 , s.9) 167
Görsel 3. 160 Lukachukai Alanı Resimsel Dokumaları Örneğidir. (Schiffer,1991, s.10) 168
Görsel 3. 161 Lukachukai Alanı Kum Boyama Kilim Örneğidir (Rodee,1987, s.153) 169
Görsel 3. 162 Lukachukai Alanı Resimsel Dokumaları Örneğidir (Rodee,1987, s.221) 170
Görsel 3. 163 Lukachukai Alanı Kutsal Hayvanları ve Mısır Püskülünü..... Yansıtan Mitolojik Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)..... 171
Görsel 3. 164 Lukachukai Alanı Kutsal Hayvanları ve Mısır Püskülünü..... Yansıtan Mitolojik Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)..... 171
Görsel 3. 165 Lukachukai Alanı Kutsal Hayvanları ve Mısır Püskülünü..... Yansıtan Mitolojik Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)..... 171
Görsel 3. 166 Kızılderili Yei Bichei Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)..... 171
Görsel 3. 167 Kızılderili Yei Bichei Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)..... 171
Görsel 3. 168 Gallup Dokuma Türü (Maxwell,1984, s.30) 172
Görsel 3. 169 Kızılderili Gallup Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 173
Görsel 3. 170 Kızılderili Gallup Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 173
Görsel 3. 171 Kızılderili Gallup Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 173

Görsel 3. 172 Kızılderili Gallup Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 173
Görsel 3. 173 Kızılderili Gallup Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 173
Görsel 3. 174 Kızılderili Gallup Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 173
Görsel 3. 175 Two Grey Hills Kilimi Örneğidir (Schiffer,1997, s.37) 175
Görsel 3. 176 Two Grey Hills Kilimi Örnegidir (Schiffer,1997, s.34) 176
Görsel 3. 177 Two Grey Hills Kilimi Örnegidir (Schiffer,1997, s.36) 177
Görsel 3. 178 Kızılderili Two Grey Hills Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 178
Görsel 3. 179 Kızılderili Two Grey Hills Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 178
Görsel 3. 180 Kızılderili Two Grey Hills Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 178
Görsel 3. 181 Two Grey Hills Alanı Burnham Kilim Örneğidir (Schiffer,1997, s.39) 179
Görsel 3. 182 Two Grey Hills Alanı Burnham Kilim Örneğidir (Schiffer,1997, s.39) 180
Görsel 3. 183 Two Grey Hills Alanı Burnham Kilim Örneğidir (Schiffer,1997, s.40) 181
Görsel 3. 184 Kızılderili Burnham Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 182
Görsel 3. 185 Kızılderili Burnham Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 182
Görsel 3. 186 Kızılderili Burnham Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 182
Görsel 3. 187 Two Grey Hills Alanı Burnwater Kilim Örneğidir (Mcmanıs,Jeffrıes, 2009, s.27) 184
Görsel 3. 188 Two Grey Hills Alanı Burnwater Kilim Örneğidir (Mcmanıs,Jeffrıes, 2009,s.27) 185
Görsel 3. 189 Two Grey Hills Alanı Burnwater Kilim Örneğidir. (Rodee,1987, s.99) 186
Görsel 3. 190 Two Grey Hills Alanı Burnwater Kilim Örneğidir Schiffer,1997 , s.10 187
Görsel 3. 191 Two Grey Hills Alanı Burnwater Kilim Örneğidir (Schiffer,1997, s.12) 188
Görsel 3. 192 Kızılderili Burnwater Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 189
Görsel 3. 193 Kızılderili Burnwater Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 189
Görsel 3. 194 Kızılderili Burnwater Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 189
Görsel 3. 195 Kızılderili Burnwater Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 189

Görsel 3. 196 Kızılderili Burnwater Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 189
Görsel 3. 197 Kızılderili Burnwater Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015) 189
Görsel 3. 198 Two Grey Hills Bölgesi (Burnwater) Goblen Kilim Örneğidir (Bahti, 2001, s.20) 191
Görsel 3. 199 Two Grey Hills Bölgesi (Burnwater) Goblen Kilim Örneğidir, (Maxwell,1984, s.76) 192
Görsel 3. 200 , Mesa Four Cornes Kilimi Örneğidir. (Schiffer,1991,s.63) 194
Görsel 3. 201 Mesa Four Cornes Kilimi Örneğidir (Schiffer,1991,s.62) 195
Görsel 3. 202 Coal Mine Mesa İki Yüzlü Kilim Örneğidir (Maxwell,1984,s.43).. 197
Görsel 3. 203 Red Mesa Kilim Örneğidir (Mcmanıs,Jeffrıes,2009,s.30) 199
Görsel 3. 204 Red Mesa Kilim Örneğidir, (Rodee,1987, s.193)..... 200
Görsel 3. 205 Red Mesa Kilim Örneğidir. (Maxwell,1984,s.33)..... 201
Görsel 3. 206 Red Mesa Kilim Örneğidir (Rodee,1987, s.193)..... 202
Görsel 3. 207 Kızılderili Red Mesa Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015) 203
Görsel 3. 208 Kızılderili Red Mesa Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015) 203
Görsel 3. 209 Kızılderili Red Mesa Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015) 203
Görsel 3. 210 Tees Nos Pos Kilim Dokuma Örnedğidir(Rodee,1987, s.188) 205
Görsel 3. 211 Tees Nos Pos Kilim Dokuma Örnedğidir (Maxwell,1984, s.36) 206
Görsel 3. 212 Tees Nos Pos Kilim Dokuma Örnedğidir (Rodee,1987, s.192) 207
Görsel 3. 213 Tees Nos Pos Kilim Dokuma Örnedğidir (Schiffer,1997,s.45)..... 208
Görsel 3. 214 Tees Nos Pos Kilim Dokuma Örneğidir (Schiffer,1997,s.48)..... 209
Görsel 3. 215 Tees Nos Pos Kilim Dokuma Örneğidir (Schiffer,1991, s.58)..... 210
Görsel 3. 216 Kızılderili Tec Nos Pos Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015) 211
Görsel 3. 217 Kızılderili Tec Nos Pos Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015) 211
Görsel 3. 218 Kızılderili Tec Nos Pos Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015) 211
Görsel 3. 219 Kızılderili Tec Nos Pos Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015) 211
Görsel 3. 220 Kızılderili Tec Nos Pos Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015) 211
Görsel 3. 221 Kızılderili Tec Nos Pos Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015) 211
Görsel 3. 222 Arizona Sander Kilim Dokuması (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.44) ... 213
Görsel 3. 223 Arizona Sander Kilim Dokuması, (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.44) .. 214
Görsel 3. 224 Ganado Bölgesi 1960,1990'lı yıllar, 172 cm Yuvarlak Dokuma Örneğidir. (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.47) 216

Görsel 3. 225 Ganado Bölgesi ,1960,1990'lı yıllar, çapı r100 cm Dokuma Örneğidir. (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.60)..... 217
Görsel 3. 1 Ganado Bölgesi ,1960,1990'lı yıllar, çapı r50 cm Dokuma Örneğidir. (Schiffer,1997 , s.60) 217
Görsel 3. 227 Çapraz Veya Yıldız Formunda Dokuma, Formunda Dokuma, (Mcmanıs,Jeffrıes,2009,, s.48)..... 218
Görsel 3. 228 Çapraz Veya Yıldız Formunda Dokuma, Formunda Dokuma, (Schiffer,1991, s.47) 218
Görsel 3. 229 Minyatür Resimsel Dokuma, (Schiffer,1991, s.24)..... 220
Görsel 3. 230 Minyatür Resimsel Dokuma, (Schiffer,1991, s.25)..... 220
Görsel 3. 231 Minyatür Resimsel Dokuma, (Schiffer,1991, s.25)..... 220
Görsel 3. 232 Minyatür Resimsel Dokuma, (Schiffer,1991, s.26)..... 220
Görsel 3. 233 Brunwater Modeli Kilim İçinde Kilim Örneği(Mcmanıs,Jeffrıes, 2009, s.79) 222
Görsel 3. 234 Brunwater Modeli Kilim İçinde Kilim Örneği (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.80) 222
Görsel 3. 235 Kilim İçinde Kilim Örneği, (Eroğlu,Nisan,2015) 222
Görsel 3. 236 Kilim İçinde Kilim Örneği, (Eroğlu,Nisan,2015) 222
Görsel 3. 237 Kilim İçinde Kilim Örneği, (Eroğlu,Nisan,2015) 222
Görsel 3. 238 Kilim İçinde Kilim Örneği, (Eroğlu,Nisan,2015) 223
Görsel 3. 239 Mozaik Dokuma Örneği Örneği, (McManıs,Jeffrıes,2009,s.81).... 224
Görsel 3. 240 Mozaik Dokuma Örneği Örneği, (McManıs,Jeffrıes,2009,s.82).... 224
Görsel 3. 241 Çift Taraflı (İki Yüzlü) Dokuma Kilim Örneğidir (McManıs,Jeffrıes, 2009, s.47.) 226
Görsel 3. 242 Çift Taraflı (İki Yüzlü) Eyer Battaniyesi Ön Taraf Örneğidir, (Schiffer,1997, s.61) 226
Görsel 3. 243 Çift Taraflı (İki Yüzlü) Eyer Battaniyesi Ön Taraf Örneğidir, (Schiffer,1997, s.61) 226
Görsel 3. 244 Çift Taraflı (İki Yüzlü) Eyer Battaniyesi Ön Taraf Örneğidir, (Schiffer,1997, s.62) 227
Görsel 3. 245 Çift Taraflı (İki Yüzlü) Eyer Battaniyesi Ön Taraf Örneğidir (Schiffer,1997, s.62) 227

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3. 1 Kimlik Formu 01 43
Tablo 3. 2 Kimlik Formu 02 44
Tablo 3. 3 Kimlik Formu 03 45
Tablo 3. 4 Kimlik Formu 04 47
Tablo 3. 5 Kimlik Formu 05 48
Tablo 3. 6 Kimlik Formu 06 50
Tablo 3. 7 Kimlik Formu 07 51
Tablo 3. 8 Kimlik Formu 08 52
Tablo 3. 9 Kimlik Formu 09 53
Tablo 3. 10 Kimlik Formu 10 54
Tablo 3. 11 Kimlik Formu 11 57
Tablo 3. 12 Kimlik Formu 12 58
Tablo 3. 13 Kimlik Formu 13 59
Tablo 3. 14 Kimlik Formu 14 60
Tablo 3. 15 Kimlik Formu 15 61
Tablo 3. 16 Kimlik Formu 16 66
Tablo 3. 17 Kimlik Formu 17 67
Tablo 3. 18 Kimlik Formu 18 68
Tablo 3. 19 Kimlik Formu 19 69
Tablo 3. 20 Kimlik Formu 20 75
Tablo 3. 21 Kimlik Formu 21 76
Tablo 3. 22 Kimlik Formu 22 77
Tablo 3. 23 Kimlik Formu 23 82
Tablo 3. 24 Kimlik Formu 24 83
Tablo 3. 25 Kimlik Formu 25 84
Tablo 3. 26 Kimlik Formu 26 85
Tablo 3. 27 Kimlik Formu 27 86
Tablo 3. 28 Kimlik Formu 28 91
Tablo 3. 29 Kimlik Formu 29 92
Tablo 3. 30 Kimlik Formu 30 93

Tablo 3. 31 Kimlik Formu 31 94
Tablo 3. 32 Kimlik Formu 32 95
Tablo 3. 33 Kimlik Formu 33 102
Tablo 3. 34 Kimlik Formu 34 103
Tablo 3. 35 Kimlik Formu 35 104
Tablo 3. 36 Kimlik Formu 36 105
Tablo 3. 37 Kimlik Formu 37 106
Tablo 3. 38 Kimlik Formu 38 112
Tablo 3. 39 Kimlik Formu 39 113
Tablo 3. 40 Kimlik Formu 40 114
Tablo 3. 41 Kimlik Formu 41 115
Tablo 3. 42 Kimlik Formu 42 116
Tablo 3. 43 Kimlik Formu 43 120
Tablo 3. 44 Kimlik Formu 44 121
Tablo 3. 45 Kimlik Formu 45 122
Tablo 3. 46 Kimlik Formu 46 123
Tablo 3. 47 Kimlik Formu 47 124
Tablo 3. 48 Kimlik Formu 48 129
Tablo 3. 49 Kimlik Formu 49 130
Tablo 3. 50 Kimlik Formu 50 131
Tablo 3. 51 Kimlik Formu 51 132
Tablo 3. 52 Kimlik Formu 52 135
Tablo 3. 53 Kimlik Formu 53 136
Tablo 3. 54 Kimlik Formu 54 137
Tablo 3. 55 Kimlik Formu 55 138
Tablo 3. 56 Kimlik Formu 56 139
Tablo 3. 57 Kimlik Formu 57 141
Tablo 3. 58 Kimlik Formu 58 142
Tablo 3. 59 Kimlik Formu 59 143
Tablo 3. 60 Kimlik Formu 60 144
Tablo 3. 61 Kimlik Formu 61 145
Tablo 3. 62 Kimlik Formu 62 148

Tablo 3. 63 Kimlik Formu 63 149
Tablo 3. 64 Kimlik Formu 64 150
Tablo 3. 65 Kimlik Formu 65 151
Tablo 3. 66 Kimlik Formu 66 152
Tablo 3. 67 Kimlik Formu 67 157
Tablo 3. 68 Kimlik Formu 68 158
Tablo 3. 69 Kimlik Formu 69 159
Tablo 3. 70 Kimlik Formu 70 160
Tablo 3. 71 Kimlik Formu 71 161
Tablo 3. 72 Kimlik Formu 72 162
Tablo 3. 73 Kimlik Formu 73 163
Tablo 3. 74 Kimlik Formu 74 164
Tablo 3. 75 Kimlik Formu 75 167
Tablo 3. 76 Kimlik Formu 76 168
Tablo 3. 77 Kimlik Formu 77 169
Tablo 3. 78 Kimlik Formu 78 170
Tablo 3. 79 Kimlik Formu 79 172
Tablo 3. 80 Kimlik Formu 80 175
Tablo 3. 81 Kimlik Formu 81 176
Tablo 3. 82 Kimlik Formu 82 177
Tablo 3. 83 Kimlik Formu 83 179
Tablo 3. 84 Kimlik Formu 84 180
Tablo 3. 85 Kimlik Formu 85 181
Tablo 3. 86 Kimlik Formu 86 184
Tablo 3. 87 Kimlik Formu 87 185
Tablo 3. 88 Kimlik Formu 88 186
Tablo 3. 89 Kimlik Formu 89 187
Tablo 3. 90 Kimlik Formu 90 188
Tablo 3. 91 Kimlik Formu 91 191
Tablo 3. 92 Kimlik Formu 92 192
Tablo 3. 93 Kimlik Formu 93 194
Tablo 3. 94 Kimlik Formu 94 195

Tablo 3. 95 Kimlik Formu 95 197
Tablo 3. 96 Kimlik Formu 96 199
Tablo 3. 97 Kimlik Formu 97 200
Tablo 3. 98 Kimlik Formu 98 201
Tablo 3. 99 Kimlik Formu 99 202
Tablo 3. 100 Kimlik Formu 100 205
Tablo 3. 101 Kimlik Formu 101 206
Tablo 3. 102 Kimlik Formu 102 207
Tablo 3. 103 Kimlik Formu 103 208
Tablo 3. 104 Kimlik Formu 104 209
Tablo 3. 105 Kimlik Formu 105 210
Tablo 3. 106 Kimlik Formu 106 213
Tablo 3. 107 Kimlik Formu 107 214

GİRİŞ

Amerika yerlileri olarak bilinen Kızılderililerin bulundukları bölgenin en büyük rezervasyon alanına sahip olan kabilesi, Navajo kabilesidir. Büyük bir kabile olduklarından dolayı yaşam alanlarının bulunduğu bölgeye Navajo rezervasyon alanı olarak adlandırılmaktadır.

Bu rezervasyon alanı ile ilgili Eroğlu'na göre;

> "Arizona, New Mexico, Albuquerque, Santafe Gallup, Chinle, Farminton, Utah, Las Vegas Colarado yerleşim yerlerinin alanlarının içinde yer alan bu rezervasyon alanı geleneksel manada Kızılderili kültürünün yaşatılmaya çalışıldığı bir alandır"(Eroğlu,2017, s.274).

Araştırmalar sonucu Kızılderililerin yaşadıkları alan içerisinde birçok farklı el sanatları ürünlerinin ortaya çıktığı karşımıza çıkmaktadır. Bu el sanatları ürünlerini içerisinde araştırmaya konu olan dokumalarının incelenmesi amaçlanmıştır. Kızılderili dokumalarında dönemsel ve bölgesel farklılıklar bulunmaktadır. Kızılderililerin geleneksel sanatlarını yansıttıkları ortak ürünler olarak bilinen dokumalarında, kadınların etkisinin olduğu kadar tezgâh hazırlama, ip germe kısımlarında erkeklerinde etkisi olduğu bilinmektedir. Ayrıca araştırma sırasında elde edilen bilgi sonucu bir dönem erkeklerinde dokuma yaptığı hatta kadınlara dokumayı eşlerinin öğrettiği gibi bilgilere rastlanmaktadır. Dokumayı yapan kişi olarak bilinen "dokuyucular" yaşadığı dönem içerisinde etkilendiği olayları, geleneklerini göreneklerini simgeleyen motifleri, sembolleri ve desenleri farklı kompozisyonlar içerisinde kullanmaktadırlar. Bazı dokumaların dönemsel farklılıkları incelendiğinde birbirinin yansıması olarak ortaya çıktığı bilinmektedir. Kızılderili dokumalarında iki dokuma arasında birbirine benzer ya da çok zıt kompozisyonlar ile oluşturulduğu görülmektedir. Bu durumdan anlaşılacağı üzere dokumalardaki motif ve sembollerin kendilerine özgü bir dili olduğu söylenebilmektedir. Dokumalardaki kendilerini ifade ettikleri farklı anlamlar ile dolu motif, desen, sembol, renk ve komposizyonlardaki özelliklerin yapılan araştırma içerisinde aktarılması hedeflenmektedir.

Bu çalışmada yapılan incelemeler sonucu Kızılderililere ait birçok araştırma olmasına rağmen Navajo bölgesinde bulunan el sanatlarını yansıtıkları dokumaları ile ilgili kısıtlı bilgilere ulaşıldığı görülmüştür. Kızılderililerin Navajo kültürüne ait incelenen dokumalarla ilgili kısıtlı bilgilerin giderilmeye çalışılması bu araştırmayı önemli kılmaktadır. Bu araştırma Kızılderililerin yaşadığı Navajo bölgesinde bulunan dokumaların incelenmesi ile sınırlandırılmıştır.

Araştırma konusuna uygun olarak Türkçe ve yabancı kaynaklı kitap, cd, dergi vb. araçlar incelenirken, Kızılderililer ve Navajo dokumaları ile ilgili belirlenmekte olan kitap veya kataloğların İngilizce, Türkçe çevirisi yapılarak belgelenmek üzere kullanılacaktır. Dokumaların dönemsel ve tarihsel özelliklerine göre sıralanmasının yapılması hedeflenmektedir.

Navajo Kızılderilileri ve Dokuma sanatları ile ilgili yapılan bu araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm ; Kızılderililer Hakkında Bilgi, Kızılderililer Kimdir ?, Kızılderililer Nereden Gelmiştir? ve Kızılderililerin Rezervasyon Alanları Nerelerdir ? kısımlarından oluşmaktadır.

İkinci Bölümde ; Kaynaklarda Tespit Edilen Navajo Dokumaları, Hakkında Bilgi, Navajo Dokumaları, Navajo Dokumalarının Dönemleri Hakkında Bilgi, Navajo Dokumalarının Tarihsel Süreci, Navajolarda Dokumaya Hazırlık İşlemi, Birinci Aşama Yünün Kırkılma Aşaması, İkinci Aşama Yünün Temizlenme Aşaması, Üçüncü Aşama Yünün Taranması Aşaması, Dördüncü Aşama Yünün Eğirme Aşaması, Beşinci Aşama Yünün Boyama Aşaması, Navajo Dokumalarında Kullanılan İplik Türleri ve Navajo Dokumalarında Kullanılan Tezgâh Türleri, Bölümlerini Kapsayan Kısmı İçermektedir

Devamında bulunan üçüncü bölümde ise; Kaynaklarda Tespit Edilen Navajo Bölgesinin Tarihsel Süreç İçerisinde İncelenen Dokumaları, Klasik Dönem (1650-1865), Örümcek Kadın (Spider Women) Battaniyeleri, Şef Battaniyeleri, Klasik Battaniyeler, Eyer Battaniyeler, Geciş Dönemi (1865-1895), Germantown Alanı Kilim Dokumaları, Eyedazzler Kilim Dokuması, Ganado Alanı Hubbel Kilim Dokumaları, Crystal Alanı Kilim Dokumaları, Kilim Dönemi (1895-1920), Resimsel Dokumalar,

Kızılderili Kum Boyama Sanatı Ve Dokumaları, Yei Dokumaları, Yei Bichei Dokumaları, Chinle Alanı Kilim Dokumaları, Wide Ruins Alanı Kilim Dokumaları, Klagetoh Ruins Alanı Kilim Dokumaları, Western Alanı Kilim Dokumaları, Ship Rock (Redrocks) Area Alanı Kilim Dokumaları, Lukachukai Alanı Kilim Dokumaları, Gallup Alanı Kilim Dokumaları, Two Grey Hills Alanı Kilim Dokumaları, Burnham Kilim Dokumaları, Burnwater Kilim Dokumaları, Goblen Kilim Dokumaları, Mesa Four Cornes Alanı Kilim Dokumaları, Coal Mine Mesa Bölgesi Dokumaları, Red Mesa Alanı Kilim Dokumaları, Tec Nos Pos Kilim Dokumaları, Arizona Sander'den Alanı Burnham Kilim Dokumaları, Yeniden Canlanma Dönemi (1920'den Günümüz),Kısımlarını Kapsamaktadır.

1.BÖLÜM: KIZILDERİLİLER HAKKINDA BİLGİ

1.1. Kızılderililerler Kimdir ?

Amerika'nın en büyük rezervasyon alanına sahip olan Kızılderililer ile ilgili yapılan araştırmalarda elde edilen bulgular doğrultusunda 'ten' renklerinden dolayı farklı adlandırmaların bulunduğu bilinmektedir. Ayrıca Kristof Kolomb, Amerika'nın keşfi sırasında Hindistan'a geldiğini düşünerek Kızılderili topraklarına ayak bastığı ve bu insanların Hintli olduğunu düşündüğü tezi de savunulmaktadır. Yaşam alanlarının Hindistan sanılması ile Kızılderililere bir dönem "İndian" adlandırmasının da yapıldığı bilgileri karşımıza çıkmaktadır (Fohlen,1993:7).

> "Türkçe literatüre; "İngilizce "Redskin" kelimesinin çevirisi yapılmış ve "Kızılderili" tabiri dilimizde kabul görüp yaygınlaşmıştır. Bu tabir bazı yerlilerin deri rengini ifade ettiği için tüm yerli halkı kapsamamaktadır. Son yıllarda ırklarla ilgili söylemlerde daha hassas olunması nedeni ile "yerliler" veya "yerli halklar" tabirini kullanmak daha uygun görülmektedir" (Keşaplı, 2019, s. 47).

> "Avrupalıların geçmişte veya günümüzde bu insanlara, Hintli (İndian),yerli Amerikan'ın yerlileri (Native American), Kızılderili (Red Skin) gibi isimler vermiş olmasına rağmen başkalarının hangi ismi verdiğini değil, onların kendilerini hangi isimle tanımladığına bakmak gerekir."Kızılderililer ya da Amerikan Yerlileri, Sibirya

kökenli Eskimo-Aleut halkları dışında kalan bütün Amerika yerlileri için kullanılan ortak birleştirici addır" (Eroğlu,2017,s.274).

1.2. Kızılderililer Nereden Gelmiştir ?

Kızılderililer tek bir bölge içerisinde yaşam sürmemişlerdir. Navajo adı verilen Rezervasyon sahasına yerleşmeleri oldukça geniş, tarihsel süreci kapsamaktadır. Yerleşim yerlerinin tek bir yer olamaması kabilelerin sürekli açlık ve savaşla mücadele etmesinden kaynaklanmaktadır. Kızılderililerin rezervasyon alanı içerisine yerleşmeleri ile ilgili en kabul gören ve bilimsel verilerle ortaya çıkartılan varsayımı, göç yolları üzerinden kıta içerisine yerleşmeleri olarak kabul görmektedir. Bu bilgileri destekler nitelikte araştırmacılara göre; Kızılderililer büyük bir göç ile birlikte Orta Asya ve Sibirya'dan çıkarak Bering Boğazı üzerinden Amerika kıtasına yerleştikleri ve göç sonucu birçok farklı bölgeye dağıldıkları bilgileri karşımıza çıkmaktadır.

> "Yaklaşık 35.000 yıl öncesinde yaşanan Buz Devri, okyanusların çoğunu dondurarak seviyesinin düşmesine sebep olmuştur. Bu da Bering boğazı yolu ile Asya ve Kuzey Amerika arasında kara köprüsü oluşturmuştur. Yerli Amerika'lıların ilk ataları bu yoldan 250 yüzyıl boyunca göç ederek tüm kıtaya yayılmışlardır"(Kennedy ve Cohen, 2015, s. 6).

Yaşadıkları dönem içerisinde Bering Boğazı'nın buzullarla kaplı olmasından faydalanarak, boğazı geçit olarak kullandıkları anlaşılmaktadır. Kızılderililerin yaşadıkları süreç içerisinde açlık ve savaşlar gibi olumsuz etkenlerle mücadele eden bir halk olduğu bilinmektedir. Arkeologlar tarafından yapılan incelemeler sonucu kemik, dna ve diş yapıları incelendiğinde Kızılderililerin 1000 ve 1500' lü yıllara dayanan kalıntılarına rastlanmıştır. Bu kalıntılardan anlaşılacağı üzere Kızılderili kabileleri Kristof Kolomb'dan çok daha önce Kuzey Amerika'ya yerleştikleri anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Bering Boğazı'nın iki yakasındaki kemik kalıntıları da incelendiğinde Kızılderililerin Amerika'ya 20 bin yıl kadar önce geldiklerini de ispatlar nitelik taşımaktadır. (Arslan,2004:22), (Schiffer Nancy N.,1991:11)

"Asya'dan göç ederek, Bering Boğazı'nı aşarak Amerika Kıtası üzerinde devamlı olarak Güney'e doğru hareket eden Kızılderili kabileleri belirli bir seviyede bile olsa yaşanmış bir medeniyeti kendileri ile birlikte bu kıtaya getirmişlerdir(Arslan, Sosyal Bilimler Dergisi, 2006, s.24)."

"Amerikan Kızılderililerinin kökenleri hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Bilinen bir gerçek olarak, 15. yy'ın sonlarında Avrupalı sömürgecilerin kıtaya gelmesi ile başlayan süreçten önce Kızılderililer Amerika kıtasının yerli sakinleri olarak kabul edilmektedir"(Sun, 2016, s. 636).

1.2.1. Kızılderililerin Rezervasyon Alanları Nerelerdir ?

Arizona,New Meksika Rezervasyon alanı, Kızılderililerin yaşadığı bir rezervasyon alanıdır. Amerika kıtası olarakda bilinen bölge içerisinde Kızılderili nüfusunun yaygın olarak yaşadığı en büyük ve önemli yerleşim alanlarından birisi de Navajo rezervasyon sahasıdır. Navajo toprakları, Batı Virginia'dan daha büyük bir alana sahip olmakla birlikte aynı zamanda Arizona'nın Four Corners bölgesine kadar uzanmaktadır. Haritada gösterilen Navajo rezervasyon alanında ülkenin en büyük ikinci halkı olarak kabul edilmektedir. Navajo kabilesinin yaklaşık nüfusunun 275.000 üzerinde olduğu gibi birçok teorik bilgi bulunmaktadır.(Bkz.Görsel 1.1) (McManıs,Jeffrıes,2009:12)

Görsel 1. 1 Navajo Rezervasyon Alanı (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.12)

"Binlerce yıllık bir geçmişi olan Kızılderili Halkları, tek bir coğrafyada, tek bir topluluk halinde yaşamamışlardır. Yaşadıkları bölgelere göre gruplara ayrılmış, bu gruplara da kabile isimlerini vermişlerdir. Amerika kıtasında resmen tanınan 554 kabilenin varlığından bahsedilmektedir. 554 Kabilenin içinde Abenaki, Absarokee, Algonquain, Alabama, Anasazi, Anishinabe, Asbinboine, **Apache**, Arikara, Arapaho, **Athapaskan**, Blackfeet, Caddo, **Cherokee**, **Cheyenne**, Chinook, Chippewa, Choctaw, Comanche, Costanoan, Cree, Creek, Crow, Delaware, Flathead, Gros, **Hopi**, Hawaiin, Hidatsa, IowayNation, Iroquois, Karuk, Kaw, Kiowa, Miccosukee, Micmac, Miwok, Mohawk, **Navajo**, Nipmuc, Nez Perce, Nisga, Omaha, Ohlone (Costanoan), Ojibwa, Ojibway, Oneida, Oto, Papago, Pawnee, Penobscott, Powhatan, Ponca, Potawatomi, Paiute, Quapaw, Sarasi, **Seminole**, **Sioux**, Shoshone, Taino (Timucua), Tonkawa, Tsimshian, Ute,Ventre, Wabanaki, Winnebago, Wyandot, Yahi, **Zuni** gibi kabileler en bilinen kabileler arasındadır"(Eroğlu,2017,s.274).

2.BÖLÜM: KAYNAKLARDA TESPİT EDİLEN NAVAJO DOKUMALARI, HAKKINDA BİLGİ

2.1. Navajo Dokumaları

Kızılderililerin kültürlerini yansıtan, el sanatları ürünleri içerisinde yer alan dokuma sanatları yaşattıkları tarihi kültür hazinesinin, bugüne kadar canlılığını

korumuş olan gerçek uzantısıdır. Kızılderili kabilelerin tam olarak dokumaya başlangıcı ile ilgili net bir tarih olmamakla birlikte Navajo kabilesinde bulunan Kızılderililerin yaklaşık 1600'li yılların ortasında dokumayı öğrendiği varsayımı kabul görmektedir. 1600'lü yıllarda kabul görülen dokuma başlangıcı ile ilgili varsayımların yanı sıra ilk parçaların 1804 yıllarında bulunduğu bilgileri de dikkat çekmektedir (McManıs,Jeffrıes,1997:12).

Navajoluların dokumacılığa başlangıcı, 1804 yılında Canyon, Chelly bölgesindeki bir mağara da yapılmış olan katliam sonrası elde edilen bulgular ile ortaya çıkartılmıştır. Bu bölgedeki mağara katliam mağarası olarak adlandırılmaktadır. Yapılan katliamdan önce dokumacılığın başlangıcı ile ilgili net bir bilgi bulunamamıştır. İspanyolların o dönem işgal ettiği bölge içerisinde yer alan mağara da bulunmuş birtakım tekstil örnekleri bizlere gerçeği yansıtmaktadır. Kızılderililerin İspanyol askerlerinden gizlenebilmek adına Canyon, Chelly'deki mağaraya saklanmışlardır. Daha sonra askerlerin onları bulamadan gittiklerini düşününce içlerinden bir kişi mutluluktan çığlık atmış ve bunu duyan İspanyol askerler o bölgeden henüz ayrılmadıkları için mağarada bulunmakta olan bütün Kızılderilileri ateş ederek öldürmüşlerdir. Yaklaşık bir yüzyıl sonrasında bölgede bulunan ve ticaret ile uğraşmakta olan "Sam Day" olarak adlandırılan Kızılderili kabilesinden bir kişinin, saklanmakta oldukları bu mağaraya girmesi sonucu öldürülen Navajoluların üzerlerindeki tekstil ürünlerini bulup müzelerde satışını gerçekleştirmiştir. (Rodee,1981: 2) (Tanrısal, 1997:96).

Katliam mağrası olarak anılan bu mağara içerisindeki kalıntılarda Navajo dokumalarının en eski tekstil örneklerinin bulunduğu bilinmektedir(Rodee,1987:71).

Kızılderililerin dokumalarına ait en eski kalıntıların bulunduğu Katliam mağarasında bulunan ürünler, dokumaların en eski tarihlenmiş örneklerini göstermektedir. Flag Staff bölgesindeki Kuzey Arizona Müzesi'nde Navajo dokumalarına ait ilk belgelenen örnekleri oluşturan tekstillerin bulunduğu bilgilerine rastlanmaktadır. Yaklaşık 1933 yıllarında "Leland C Wyman" tarafından bulunan bir omuz battaniyesi örneği Chelly Kanyonu'nda yaşanmış olan katliamın bir parçası olarak ilk örneklerin oluşturulduğu kayıtlarda geçmektedir. Arkeologlar ve bilim

insanlarının incelemiş olduğu örneklerden de anlaşılacağı üzere dokumacılığın başlangıcında Kızılderili kabilelerinin tekstil ürünleri dokumacılık sanatlarını aydınlatıcı nitelik taşımaktadır (Dedera,1999:14).

Mağarada yapılan çalışmalar sonucunda yaklaşık 1900 adet parçalanmış Navajo dokuması bulunmaktadır. Dokumalardaki hasarın tahmin edilebilir gerçeği dönem içerisinde yaşanan katliamın izlerini taşıdığını anlatmaktadır. İskelet kalıntıları arasında kimi parçalanmış, yakılmış, yıpranmış ürünlerin 1800'lü yıllar başta olmak üzere daha önceki yıllarda dokunduğunu bizlere göstermektedir (Maxwell,1984:10).

Araştırma içerisinde yer alan görsel örnekler incelendiğinde mağara içerisinde bulunan ilk kumaş parçalarındaki desen ve motif özellikleri arasında farklı geometrik motif ve çizgisel ifadelerin kullanıldığı gözlemlenmektedir.

Kızılderili dokuma ürünlerinin ilk örneklerinin bulunması ile birlikte, dokumacılık sanatının temel ürünlerinin parçalarını oluşturduğu anlaşılmaktadır. Battaniye olarak başlayan dokuma serüveni binlerce yıllık bir tarihi yansıtan sayısı bilinmeyen milyonlarca örnekle çoğaltılarak ilerlemiştir. Bilgi ve bulgular incelendiğinde Kızılderililerin yaşam alanlarına katılan her kabilenin kendi kültürlerini yansıtan ürünlerin birleştirildiği farklı formlar çıkarak devam ettirilmiştir. Dokumacılık sanatları incelendiğinde tarihsel süreç ön planda tutularak yapılan araştırmada son dönemde günümüze kadar olan süreç içerisinde birçok dokuma türü ortaya çıkartılmıştır. Kızılderili kabilelerinin dokumalarının oluşturulmasında en önemli faktör dini inanışlarını dokumalarına yansıtmaları sonucu kendilerine özel motif, simge, sembol gibi birçok mistik ve mitolojik anlamlandırma ortaya çıkartılmıştır. Tanrı'ya olan şükran ve dileklerini, geleneksel el sanatlarının hemen her alanında olduğu gibi dokumacılık sanatında da ilettikleri ürünler olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Kızılderili kabilelerinde doğumdan ölüme kadar olan bütün süreçle ilgili her dönem özel dini ritüelleri kapsayan bir geleneksel inanış bulunmaktadır. Şaman inancının getirmiş olduğu etki ile Tanrı'ya karşı duyulan sonsuz saygı gereği doğadaki her unsuru kutsal kabul görmeleri ürettikleri el sanatları içerisinde dokumacılık sanatına da yansıdığı anlaşılmaktadır.

Çalışma sırasında Doç. Dr. Mehmet Ali Eroğlu İle yapılmış olan sözlü görüşmelerden elde edinilen bilgiler göz önünde bulundurulduğunda, Kızılderili kabileleri şaman inancını benimsemiş topluluklardan oluşmaktadır. Rezervasyon sahasına dağınık bir biçimde yerleşmelerinin ardından, yaşanılan birçok zorlu mücadeleye rağmen dokuma sanatlarını oluşturup ilerletmişlerdir. Dokuma sanatının en başından itibaren, ürünlere ve ürünlerde üretilen mistik ve mitolojik anlamları barındıran sembollerde yerliler arasında sonsuz bir saygı bulunmaktadır. Tanrı ya karşı duyulan hassasiyet gereği dokuma ürünlerini öğretme aşaması da oldukça önemlidir.Bir kabilede yetiştirilen çocuk daha doğduğu andan itibaren dokuma yapabilmeleri için özel efsaneler ile uygun büyütüldüğü edinilen bilgiler arasındadır. Kabilelerde sonraki dönemlerde araştırma içerisinde de eyer verilen kum boyama sanatının ortaya çıkması ile birlikte şifa törenleri, dini ritüeller, yağmur için dua törenleri, toprak, güneş, ay, hava, su gibi birçok element için şükran törenleri bulunan efsaneleri yer almaktadır. Bütün bu şaman inancının getirmiş olduğu özel durumlar sonucu ortaya çıkarmış oldukları dokumacılıkta kendilerinin oluşturduğu kompozisyon ve özel ifadeleri anlatan simge, desen, sembollerde kullandıkları formlar bulunmaktadır.

> “Kızılderili(Navajo) kabileleri gökyüzü kaynaklı doğa olaylarına karşı özel bir saygı göstermişlerdir. Bu saygı karşılığında mistik ve mitolojik ifadeler ortaya çıkmıştır. Şaman inancının da getirmiş olduğu etki sonucu doğadaki birtakım olaylar için özel dini ritüeller düzenlemişlerdir. Kızılderililerin (Navajoluların) yapmış olduğu dini ritüeller zamanla çeşitli efsanelerin meydana gelmesine sebep olmuştur” (https://drive.google.com/file/d/1eNnA8coC8Hsmf6Z4chBrw_hvDZz2jR61/view s.78 Erişim Tarihi 10.01.2022, Erişim Saati 14:14).

Araştırmada Kızılderili kabilelerinden olan Navajo kabilesinin dokumacılık sanatı incelendiğinde kapsam bakımından oldukça geniş dönemleri içinde barındırmasından dolayı dokumaların dönemleri, tarihsel süreçler içerisinde yaşanan önemli olayları, dokumacılığa nasıl başladıkları, dokuma aşamaları, alanlarına ve dönemlerine göre dokuma isimlendirmeleriyle birlikte dokumaların isimlendirilmeleri yapılarak ilerleme sağlanmaktadır.

2.2. Navajo Dokumalarının Dönemleri

Kızılderililer yaşadıkları coğrafya içerisinde birçok alana dağınık bir biçimde yerleşim göstererek yaşam sürdürmektedirler. Bu yerleşimlerin bir sonucu da farklı kültürel etkileşimleri de beraberinde getirmesi olduğu tahmin edilmektedir. Kızılderililerin kültürlerinin yansıması olarak el sanatları ürünleri ortaya çıkarmıştırlar. Araştırmaya konu olan dokuma sanatları oldukça geniş bir rezervasyon sahası içerisinde bulunmaktadır. Navajo geleneksel el sanatları içerisinde yer alan dokumacılık sanatı dönemsel farklılıkları da barındırmaktadır. Her dönem üretilen dokuma ürünler bir önceki dönemdeki etkileşimlerini kuşaktan kuşağa taşımaktadır. Dokuma dönemleri ile ilgili araştırmacılar kendi fikirlerini ortaya çıkaran bir takım bilgiler paylaşmaktadır. Ulaşılan kaynaklar incelendiğinde tarihsel süreçlere göre dönemsel isimlendirmelerin hemen hemen aynı olduğuna rastlanmaktadır. Bu araştırmaya en yakın dönemsel ayrımı aşağıdaki kaynakla örneklenmektedir.

Navajo Dokumaları rezervasyon sahasının büyüklüğünden dolayı oldukça yaygın bir çerçevede incelemek gerekmektedir. Dokuma türlerinin oldukça fazlalığı ve neredeyse hemen her dönem farklı dokuma türü ortaya çıkması ile birlikte ayırt edicilik bakımından araştırmacılara göre belirli tarihsel süreçler ile dönemlere ayrılmaktadır.

En çok karşımıza çıkan ve Bahti'nin kitabında destekler nitelikte ayırdığı dönemler ;

> "Zaman açısından bakıldığında, dört kategoriye veya döneme ayrılmıştır: Klasik Dönem (1650-1865), Geçiş Dönemi(1865-1895), Kilim Dönemi (1895-1920) Yeniden Canlanma-Modern Dönem (1920'den günümüze kadar)"(Bahti, 2001, s.18).olarak ele alınmıştır. Araştırma içerisinde bu dönemler üzerinde sıralandırmalar yapılmaya çalışılmaktadır.

Navajo dokumalarında her bölgenin kendine ait bir dokuma tarzı bulunmaktadır. Bölgesel adlandırmalar geniş Navajo rezervasyon sahasını kapsamaktadır. Dokumaları incelendiğinde tarihsel dönemler arası desen ve motif benzerlikleri de karşımıza çıkmaktadır. Bir önceki dönem dokunan dokuma ürünleri

kendisinden sonra gelen yıllar içerisinde değişerek ya da aynı kalarak devam etmektedir. Örnek verilecek olunursa, 1850 yılları içerisinde dokunmuş bir dokuma 1950'li yıllara taşınarak devam ettirilmektedir (Bahti, 2001:18).

Dokumalara verilen adlandırmalarda bölgesel adların kullanılmasının yanında dönem içerisinde ünlü tüccarlar tarafından satışa sunulması da büyük bir rol oynamaktadır. Bu sebep ile dokumalar da bölgesel adlandırmalar ve tüccarların isimleri ile isimlendirilmesi karşımıza çıkmaktadır. Geniş rezervasyon alanı içerisinde dokumalara kullanılan isimler her kesim tarafından bilinmemekle birlikte çoğu unutulmaktadır. Bunun sebebi dokumaların ticari amaçlı bir dönem fazlalaşması ile ilgilidir. Bir Navajo dokumasının adlandırmasından çok desen ve motif özellikleri, teknik ve estetik nitelik taşıması Kızılderili kabileleri için oldukça önem taşımaktadır.

> "Tüm modellerin adı yoktur, ancak bölgesel stilleri tüccarlar için rekabet üstünlüğü sağlamak adına kullanılmıştır. Bu nedenle dokumaları canlı tutmak için hala girişimlerde bulunulmaktadır. Örneğin; Flagstaff kilimi ve Tuba Şehri (Tuba City) kilimi gibi bazıları, artık hiç dokunmasının yanı sıra o kadar çabuk ortadan kayboldu ki, kimse onların neye benzemesi gerektiğini bile hatırlamıyor"(Bahti, 2001, s.20).

Göçebe yaşam ile hayat sürdüren Kızılderililer yaşadıkları rezervasyon alanı içerisinde göç, açlık, savaş gibi birçok olumsuz durumu dokumalarına yansıtmıştır. Araştırma içerisinde bulunan görseller incelendiğinde dokumalar içerisinde motif anlam karmaşalarının yaşandığı bazı dönemler bulunmaktadır. Bu dönemler ile ilgili dokuyucu içerisinde bulunduğu bu zorlu yaşam mücadelesini, dokuduğu motiflerin dilini kullanarak yansıtmaya çalıştığı gözlemlenmektedir.

2.3. Navajo Dokumalarının Tarihsel Süreci

Kızılderililer göçebe yaşam biçiminin getirmiş olduğu etki ile Amerika kıtasında Navajo Rezervasyon alanında birçok bölgeye dağınık bir yerleşme sağlamışlardır. Yaklaşık 554 kabilenin kıta içerisinde dağınık halde yerleşimleri ile birlikte kabileler arası kültürel aktarım ürünleri olan dokuma sanatlarına ait birçok

farklı tarz ortaya çıktığına dair belge ve bulgulara ulaşılmaktadır. Kızılderili kabilelerinde erkek ve kadın bireylerin kabilelerine katkı sağlamak amaçlı konar göçer bir topluluk olduğu ve bu göçler sırasında hayvanlarının tarım ürünlerinin dokuma sanat ürünlerinin de kendileri ile birlikte devam eden bir aktarım olarak taşıdıkları görülmektedir.

> "Amerika Kıtası'nın keşfinde bugüne kadar başta Amerikan, Kanadalı ve Rus olmak üzere birçok arkeolog ve bilim adamın vardığı ortak görüş insanoğlunun Pleistosen çağında Bering Kara Köprüsü (Bering Land Bridge veya kısaca Beringia) yoluyla Asya'dan Kuzey Amerika'ya göç ettiğidir. Bu göç sırasında önemli ölçüde hayvan ve bitki göçü de gerçekleşmiştir. "Bu göç bir defaya mahsus değil binlerce yıl dalgalar halinde gerçeklemiş, bu ilk yerlilerin yolculuğu küçük aile guruplar ve topluluklar halinde olmuştur"(Kurtuluş B.2010,s.879).

Doç Dr. Mehmet Ali Eroğlu ile yapılan sözlü görüşmeler ve kaynaklardan elde edilen bilgiler sonucunda, Kızılderili kabilelerindeki aile üyelerinin dokumacılığa ilk başlangıcında geçim sağlamak amacı ile erkek bireylerin avcılık ve toplayıcılık sağladıkları bunun yanı sıra kadınların ise dokumacılık yaparak geçimlerine katkı sağladıkları anlaşılmaktadır (McManıs,Jeffrıes,2009:11).

Navajo dokumacılığında kadın ve erkek bireylerin dokumacılığa katkıları oldukça fazladır. Birçok araştırmacıya göre erkekler sadece avcılık ve toplayıcılık yapmamış aynı zamanda farklı kabilelere giderek dokumacılığı kadınlarına öğrettikleri bilgilerine rastlanmaktadır. Bu konu ile ilgili Window Rock eyaletindeki Navajo Kabile Müzesi'nin eski müdürü olan Martin Link tarafından açıklamalar bulunmaktadır. Anlaşılacağı üzere yapılan araştırmada bulgu ve belgelere dayalı olan raporlamalar, müze eserleri devlet tarafından önemli görülmekte olan bilim insanlarının açıklamaları bizlere dokumacılığın başlangıcında erkeklerin son derece önemli bir rolü olduğunu anlatmaktadır (Dedera,1999:10).

Kızılderililerin dokuma sanatını ne zaman öğrendikleri ile ilgili kesin bir tarih bilinmemekle birlikte dokuma sanatını Amerika'nın Güneybatı'sında bulunan Pueblo

halkından öğrendikleri tahmin edilmektedir. Farklı kaynaklar incelendiğinde Pueblo halkınında Zuni kabilelerinden öğrendiği tahminleri bulunan bilgilere rastlanmaktadır. Navajoluların Pueblo ve Zuni kabilelerindeki dokumaları arasındaki teknik ve motifsel benzerlikler bu tahminleri güçlendirmektedir (Tanrısal,1997:94).

1600'lü yıllardan sonra İspanyol hükümetinin Kıtayı keşif arayışları içerisinde olmasıyla birlikte Kızılderili kabileleri için zorluklarla mücadele dönemi başlamıştır. Pueblo kabilesini baskı altına alarak himayesi altına almak isteyen İspanyollar bir dönem birlikte yaşam sürmüşlerdir. Ancak Pueblo ve İspanyollar arasındaki anlaşmazlıklar uzun yıllar sürmüş ve 1680 'li yıllında birleşerek İspanyolların güneye göç etmelerini sağlamışlardır. Daha sonraki yıllarda İspanyollar'ın bölgeye geri döndükleri bilinmektedir. Kızılderili kabilelerinden "Navajo" ve Pueblo' halkı beraber yaşadıkları dönemde birtakım anlaşmazlıklar yaşamışlardır. Ayrıca Kızılderili kabileleri için İspanyolların baskıları ile himaye altına alınmak istemeleri ile birlikte birçok olumsuz durumu beraberinde getirmiş. Pueblo olarak bilinen yerlilerin İspanyolların yapmış olduğu baskınlar sonucu onlara teslim olmaya başlamalarından sonra Navajolularda İspanyollara karşı gelememişlerdir.

> "Pueblolarla İspanyollar arasındaki sürtüşmeler 1680 yılına dek sürmüştür. 1680 yılında, Pueblolar birleşerek İspanyolları güneye sürmeyi başardılar. Ancak İspanyollar, on iki yıl sonra, 1692'de tekrar New Mexico'ya döndüler"(Tanrısal,1997,s.94).

1680 Yıllarında Büyük Pueblo İsyanı olarak bilinen isyanda İspanyol hükümetinin baskısı altında kalmak istemeyen Pueblo halkının New Mexico eyaletinin Kuzeybatısında bulunan San Juan Havzası olarak bilinen kanyona kaçarak Navajolu kabileler arasına yerleştikleri bilgilerine rastlanmaktadır. Kabilelerin birlikte yaşam sürme mücadelesi sırasında dokuma sanatının kuşaktan kuşağa yaşanan aktarımının oluştuğu tahmin edilmektedir. Pueblo halkında bulunan dokuyucuların Navajo halkına dokuma yapımını öğrettikleri düşünülmektedir. Tarihsel süreçler incelendiğinde farklı zamanlarda farklı kabilelerin dokumaya öğrendiği anlaşılmaktadır. Yine Pueblo halkınında dokumacılık sanatını başlangıçta Zuni kabilesinden öğrendiğine dair tahminler bulunmaktadır. Araştırmacılara göre Navajo dokumacıları ustalığı Pueblo

dokumacılarından öğrendiği, Pueblo halkından sonra farklı türde ipliklerin dokumalarında kullanıldığı, özellikle dokumada pamuk kullanılmasının erken dönemde öğrenilmesi ile ilişkilendirildiği dönem içerisinde tüccarlar tarafından alınan kayıtlarda bulunmaktadır(Bahti, 2001:13).

> "Navajoların dokuma tarihçeleri ile ilgili olarak İspanyol misyonerlerden öğrendiklerine dair farklı iddialar bulunmaktadır. Fakat araştırmalarda görülmüştür ki antik zamanlarda Pueblolar ile birliktelikleri ve arkeolojik kalıntılarda bulunan mumyalara sarılmış tekstiller dokumanın İspanyollar 'ın keşfinden çok önceler dayandığını göstermektedir"(Curtis, 2006, s. 98-99).

Pueblo ve Navajolar bir arada yaşadıkları dönemde Navajo Kızılderili erkeklerinin Pueblolu dokuyuculardan öğrendikleri bilgileri eşlerine öğretmesi ile birlikte Navajo dokumasındaki çeşitliliğin arttışını etkilediği anlaşılmaktadır (McManıs,Jeffrıes,2009:12).

1791 yıllarında yeni Meksika Valisi Fernando De Concha normalde üretilen dokuma türlerinden daha kaba battaniye türlerinin üretilip ihracatlarının tüccarlar tarafından yapıldığını rapor eden bir belge yayınlayarak dokumacılık sanatında farklı türlerin ortaya çıkmasını kanıtlamaktadır (Rodee,1987:63).

1935 yılında Navajo bilim adamı Charles Avery Ams'in bir dergi makalesinde dokumacılığın başlangıcı ile ilgili şu sözlere yer vermektedir;

> "Navajo dokumasının dokumaya başlangıcı ile ilgili gerçekten kökenine inmek istiyorsak şunu bilmeliyiz ki; Navajo halkı dokumaya başladığında dokuma tezgâhı hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Bugün öğrenilen dokuma sanatı hakkındaki birçok bilgiye önceki atalarından olan Pueblo halkından öğrenmişlerdir. Güneybatıda bulunan Pueblo halkı dokuma sanatında ilk kez pamuk kullananlardır. Pueblo'lular pamuk yetiştirmeyi eğirmeyi ve dokumayı öğrendiklerine ait kanıt olarak Arkeologlar tarafından yapılan araştırmalarda en az bin yıl önce bulunan ve korunmuş olan ölüler üzerinde yanmış pamuk battaniyeler buldukları Pueblo'luların dokumayı ilk öğrenenlerden oldukları Navajolu dokumalarına ait bir iz bulunamadığının kanıtıdır" (Dedera,1999,s.9).

İspanyol hükümeti tarafından yapılan baskınlar sonucu bölge hakimiyeti bir dönem İspanyolların eline geçmiştir. Navajo halkı bu baskı altında bir dönem köle olarak kullanılmışlardır. Dokumalarında İspanyolların isteklerine göre dokuma battaniyeler üreterek farklı ürünler ortaya çıkardıkları tahmin edilmektedir.1830 yıllarından 1860 yıllarına kadar olan süreç içerisinde esir olarak tutulmakta olan çoğu Navajo dokuyucusuna bir döneme damga vuran dokuma ürünleri battaniyeler ürettikleri belgeler arasındadır. Navajo bölgesindeki Navajolulara yaptırılan bu battaniyeler esaretin bir bedeli olduğundan dolayı bir dönem "köle battaniye" olarak adlandırılmıştır(Maxwell,1984:10).

1800'lü yılların ortasına doğru olan süreçte ne yazık ki Navajo dokumacılığı köleleştirmenin sonucunda Devlet kayıtlarına geçen köle battaniyelerin üretimi oldukça yaygınlaştırılmıştır. Sayısı tam anlamıyla bilinmemek ile beraber bir çok Navajo kadını yakalanarak yeni açılmış bağımsız kumaş fabrikaları ve özel evler de hizmet ettirilmeye zorlanmışlardır. Bu dönem ortaya çıkan köle battaniye türüne aynı zamanda Meksika stilli olarak da bilinmektedir (Dedera,1999:14).

Navajo Rezervasyon alanı içerisinde yaklaşık 1822 yıllarında Sante Fe adında demir yolunun açılmasından sonra birçok ticari kaynaklı gelişme meydana gelmiştir. Navajo Rezervasyon alanı içerisinde Güneybatı ve Doğu arasındaki ticaret bağları güçlendiği her kesimden insanın Navajo dokumacılığına ilgilisi arttığı bilgileride bulunmaktadır (Rodee 1981:2).

Dokumacılık da çeşitlilik arttırılarak bir bölgedeki dokuma başka bir bölgeye kolaylıkla taşındığı anlaşılmaktadır. Ticari açıdan çok önemli olan Sante Fe demir yolu ile birlikte birçok yabancı turist bölgeye tüccarlar tarafında getirilmiştir. Dokumalara gösterilen ilginin artması ile birlikte ticari amaçla o dönemin parası olan pound'a karşılık olarak birçok alım satım yapımıştır.1850'li yıllar ile 1896'lı yıllar arasındaki süreçte Navajo dokumasında ticari amaçla gelir kaynağı elde edilmeye başlandığı bilgileri karşımıza çıkmaktadır. Navajo dokumasının değeri dönemin para birimi olan pound ile eşdeğer nitelikte olup normal koşullarda ağırlığı 5 ila 7 pound arasında olan

basit bir sırt battaniyesinin yaklaşık 35 pound'a satıldığı bilgileri Navajo dokumasının dönem para birimiyle eşdeğer önemli ölçüde bir gelir kaynağı olduğunu göstermektedir (Bahti, 2001:17).

Navajo kabilelerinin topraklarına sahip çıkma çabaları uzun yıllar süregeldiği araştırma sırasında karşımıza çıkan bilgiler arasındadır. Kendi rezervasyon alanı içerisinde Pueblo,Zuni halkları gibi birbirleri ile olan kabile anlaşmazlıkları devam ederken Meksika hükümeti Amerika Birleşik Devletleri vb. birçok eyaletin baskı ve tehtidleri ile karşı karşıya kalmışlardır. 1848'li yıllarda Navajoluların yaşadıkları alan içerisinde Amerika kaynaklı sorunları bitmeyen sıkıntıları oldukça artış göstermektedir(McManıs,Jeffrıes,2009:15).

Uzun yıllar Navajo topraklarına baskınlar düzenlenmiş çeşitli yerlerde askeri karargahlar kurulmuş olduğu bilgileri karşımıza çıkmaktadır. Bir dönem hükümetin kararı ile Bosque Rodendo'da "Rezervasyon" adı verilen alana sürüldükleri oraya yerleşmeye zorlandıkları bilgileride bulunmaktadır(Tanrısal,1997:96).

Kızılderili tarihinde en önemli olaylardan birisini içeren kısım uzun yürüyüş adı verilen yürüyüşe zorlanmalarıdır. 1863'te Albay Kit Carson Önderliğindeki Amerikan askerleri tarafından yapılan baskın sonucu Navajoların tarlalarındaki ekinleri ve koyunları,atları vb. birçok ürünü yok edilmeye çalışıldığı bilinmektedir. Navajoluların evlerini tahrip ederek yok olma tehlikesine sürüklediği acı gerçekler içerisinde yer almaktadır. Navajoluların şeftali gibi birçok ürettikleri ağaç bitkilerini kestirdiği neredeyse tüm meyve ve sebze üretimlerine zarar vermesi sonucunda Navajo halkında İspanyol hükümetine teslim olmayanlarında önemli bir kısmının açlıkla mücadele edememelerinden dolayı tamamen teslimiyet sağladıkları varsayımları da bulunmaktadır. Navajolulara karşı yapılmış olan bu acımasız olay sonrasında yerlilerden oluşan toplulukların kabilenin yaklaşık olarak yarısından fazlasının (8000 bin kişilik bir tahmini içeriyor) erkek ,kadın ve çocukların yeni Meksika olarak bilinen Fort Summer yakınlarındaki Bosque Redondo bölgesine sürülmüşlerdir. Sürüldükleri bölgelerde toprakların elverişssiz olmasından dolayı ne

hayvan ne de bitki yetiştiriciliği yapamadıkları için ölüm sayıları oldukça artmıştır (Dedera,1999:2).

Bu bölgede bir süre alıkoyulduktan sonra Fort Sumner'a doğru uzun yürüyüş gerçekleştirilmiştir. Kızılderili tarihinde katliamı andıran bu yürüşe uzun yürüyüş adı verilmiştir. Bu yürüyüşte Navajolu'ların birçoğunun öldüğü toprakları ve yaşadıkları yerlerin yok edildiği bilinmektedir(McManıs,Jeffrıes,2009:15).

Uzun yürüyüş sonrası bölgede esir olarak tutulan Navajo halkından yaklaşık olarak 8000'ninden 2000 bin kişinin öldüğü bilinmektedir. 1863'lü yılların devamında yaklaşık 5 yıllık bir esaret döneminin Navajo kabileleri için devam ettiği ve bunun sonucunda kabilelerin yaşam biçimlerinde kültürlerinde önemli değişiklikler yaşandığı bilgilerine rastlanmaktadır. Süreç içerisinde birçoğunun 4 yıllık hapse mahkum edildiği bilgilerinede rastlanmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda Navajo kabilelerinin gerek savaş, açlık, yoksulluk, kuraklık gibi birçok zorlu koşul ile mücadele ettikleri anlaşılmaktadır (McManıs,Jeffrıes,2009:16) (Bahti, 2001:15).

Kızılderililerin geleneksel yaşam biçimlerinin değiştirilmeye çalışılması ile birlikte tarım ve ticari kaynaklı dokuma ürünlerin yaptırılmaya zorlanmasını da beraberinde getirmiştir. Navajo dokumalarındaki esaretin bir yansıması olarak Klasik dönem dokumalarının desenlerinde birtakım karmaşıklıkların artarak ilerlediği gözlemlenmektedir. Bir yandan Navajo kadınlarının etki altında kalarak Amerikan giyim tarzını kendi kültürleri içerisine kabul etmeleri sonucu giyimde farklı tekstil ürünlerinin ortaya çıkmasına, battaniyelerin özel günler için kullanımı yaygılaşmaya başlamasına neden olduğu kabul görmektedir(Tanrısal,1997:96).

Yaklaşık 1600'lü yıllardan 1800'lü yılların sonuna kadar olan süreçte Navajo kabileleri üzerinde hakimiyet kurmaya çalışılması yaşadıkları bölgeyi ele geçirilmeye çalışılması sonucu salgın hastalıkları da yaygınlaştırarak Navajolu'ların ölümlerini etkileyen önemli nedenler arasındadır. Uzun yürüyüş gibi sömürgecilerin bölgelerinde kurmak istedikleri hakimiyet birçok zorlukla mücadele etmelerine sebep olduğu bilinmektedir. Ölümlerin sayısındaki artışların en önemli sebeplerinden birisi de salgın

hastalıkların yaygınlaşmasına sebep olduğu tahmin edilmektedir. Dönemin ölümcül hastalıklarından kara veba gibi önemli hastalıklar sonucunda da yine nüfusta oldukça azalma olduğu anlaşılmaktadır.

> "1600'lerden başlayarak Kızılderili nüfusunun hızla ve büyük miktarlarda azalmasına sebep olan çarpıcı bir gelişme meydana gelmiştir. Avrupalı göçmenler vasıtasıyla Amerika'ya giren, yerli halkın bağışıklık sistemine yabancı, çiçek, kızamık, enflüanza gibi hastalıklar Kızılderililerin kitleler halinde ölümüne sebep olmuştur. Yapılan araştırma ve tahminlere göre, Keşif öncesi yerli nüfusun 55 milyon olarak verilen yüzde doksanı hayatını kaybetmiştir. Bu olay "Bakir Topraklar Salgını-Virgin Soil Epidemics" olarak literatüre geçmiştir. Avrupalı yerleşimcilerle yapılan sayısız savaşlar ve çatışmalardan daha çok, salgın hastalıkların doğrudan doğruya ölümlere neden olduğu kabul edilmektedir" (Zeytinoğlu, Ö.,2020).

Yaşadıkları bu zorlu süreçlerin sonrasında 1868'de yapılan yeni barış anlaşmaları ile birlikte hükümet Navajolu'ların kendi yaşam alanlarına geri dönmelerine izin verdiği bilinmektedir (Rodee,1987:71) (McManıs,Jeffrıes,2009:16).

Katliamlar sonucunda Navajolar dokumalarında kullanmak için yetiştirdikleri koyunlarının neredeyse tamamını kaybettikleri anlaşılmaktadır. Dokumlarında kullandıkları iplikleri kendileri üreten Navajoluları bu durum oldukça olumsuz etkilemiştir. Bir dokumanın ortaya çıkmasını etkileyen en önemli faktör kullanılan iplik türüdür. Navajo kabilelerinin yeniden yün iplik üretimine geçmeleri için hükümet yaklaşık olarak 15.000 koyun ve keçiyi bağışlamıştır. Navajolar kendi dokumaları için ipliği ilk İspanyollarla yapılan baskın sonrasında sahip olduğu kabul görmektedir. Bu iplik için Churro adı verilen koyunlardan uzun ipeksi yünü ürettikleri bilinmektedir. (Bkz:Görsel 2.1) Churro koyunundan elde edilen yünlerin oldukça kıvırcık ve karmaşık olmasından dolayı temizlenme işlemi çok zor gelmiş bu durumda eğirme işlemini etkilemiştir.

Görsel 2.1 Çift Boynuzlu Churro Koyunu Görseli,(Jake,2010,s.170.)

Kızılderililerin koyun türlerini Merinos koyun türü ile değiştirdikleri dokumalar incelendiğinde ortaya çıkan bilgiler arasında yer almaktadır. (Bkz:Görsel 2) Dokumalar zamanla bir ticari geçim kaynağı haline gelmesinden dolayı üretimde fazlalığı arttırmak adına kullanılan iplik türünde elde eğirme yapılan ipliklerin uzun ve zor süreçler içermesinden dolayı ticari iplik türleride yaygın olarak kullanılmaya başlandığı öngörülen bilgiler arasında karşımıza çıkmaktadır (McManıs,Jeffrıes,2009:16).

Görsel 2.2 Navajo Merinos Koyun Türü (Jake,2010,,s.81)

Dokumacılığı başlangıcında ipliğin renklendirmesi doğal boyalar ile oluşturulmaktadır. Daha sonraki yıllarda farklı kabileler arası etkileşim ve ticari kaynaklı sebeplerden dolayı renklendirme işlemlerinde bitkisel boyaların yanında sentetik boyalarda ortaya çıkartıldığı karşımıza çıkmaktadır. Bunun en önemli örnekleri Hubbel dokumalarında Tüccar Hubbell'ın üretmiş olduğu iplik renklerini içeren kartelasında görülmektedir.

1890'lı yıllarda Orengonda Pendletan yün değirmeninin açılması ile birlikte Navajo dokumalarında elde eğirme ipliklerin kullanımı azalttığı tahminler arasında yer almaktadır. Yün değirmeninin açılması İplik üretiminde ticari anlamda köklü bir değişikliğe gidildiğinin kanıtıdır. Ancak maliyet açısından değirmenden çıkartılan iplik türünün daha fazla olmasından kaynaklı bir dönem tüccarların çeşitli dükkanlar açarak elde eğirme yün üretimi yaptırdıkları bilgilerine de rastlanmaktadır (McManıs,Jeffrıes,2009:19).

Yıllar içerisinde dokuma sanatı Navajo toplumunun yapısı ve ortak değerlerin etkisini taşıyarak gelişmiş ve devamlılık sağladığı düşünülmektedir. Demir yolları yün değirmenleri gibi ticari anlamda önemli faktörler gelişim sağladıkça bölgeye olan ilgi artmıştır. Turistlerin demir yolları üzerinden Rezervasyon sahası içerisine gelmeleri ile birlikte önemli anlamda dokumalarda tarzların yeni serbest stil olarak değişim göstermesi dikkat çekmektedir. Farklı tarzların oluşmasında kişiye özel üretimlerin yapılmasını birlikte getirdiği görülmektedir.

> "Navajo kilimlerindeki desenleme ve stiller şu şekilde adlandırılmaktadır. Chief, Ganado, Klagetoh, Two Grey Hills, Burntwater, Chinle, Wide, Ruins, Crystal, Eyedazzler, TeecNosPos, Storm, Pictorial, Sandpainting, Yei, Yeibichai, Tree of life, New lands, Glossary, (A Guide To Navajo Rugs) gibi sitillere ayrılmıştır. Bu gruplama yer isimleri, şef battaniyeleri, doğa olayları yağmur, fırtına, kum boyama, yanık su, yaşam ağacı, yeni diyarlar, insan figürleri, dansçılar, göz kamaştıran, şeritli gibi yöresel isimlerle yapılmıştır. Özellikle şef denilen kabile reisleri için yapılan özel dokumalar ve Santa Fe'de yaygın olan kum boyama sanatı yöredeki desenleme ve stillerde Navajo dokumalarının kaynağını oluşturmaktadır" (Eroğlu, 2018b, s. 106).

2.4. Navajolarda Dokumaya Hazırlık İşlemi

Tekstil ürünlerinin içerisinde yer alan dokumalar binlerce yüzyıllık tarihi kapsayan sanat ürünlerini oluşturmaktadır. Kızılderili dokumacılığının başlangıcı ile ilgili araştırma içerisinde yer alan bilgiler doğrultusunda yaklaşık 1600'lü yıllarında başladığı kabul edilebilir(Maxwell,1984: 9).

Görsel 2. 3 Kızılderili Dokuyucu Görseli, (Eroğlu Nisan,2015)

İlk Dokuma örnekleri 18. Yüzyıllarda oluşturulduğu bu tarihlendirmeyi destekler niteliktedir. Yaklaşık 1840'lara kadar belirlenmiş tekstil örneklerinin bir sayısının olmadığı söylenebilmektedir(Rodee,1987:141).

Kızılderili kabilelerin konar,göçer yaşam sisteminden dolayı yaşadıkları en büyük rezervasyon alanı olarak bilinen Navajo rezervasyon sahasında bulunan farklı bölgelerde dokuma sanatlarını icra ettikleri bilinmektedir. Amerika'nın keşfi sırasında sömürgecilik ve pazar arayışı içerisinde olan hükümetlerin Navajo rezervasyon alanında düzenlemiş olduğu baskınlar sonucu birçok kabile göç yolları üzerinden dağınık halde yerleşim gösterdiği bilgilerine rastlanmaktadır. Bu yerleşme sırasında

dokumalarda kullanılan materyallerin öğrenilmesi farklı iplik türlerinin oluşturulması etkenleri dikkat çekmektedir. Kızılderililerin kendilerine ait eşyalarını hayvanlarını ve sanatsal ürünlerini bir bölgeden başka bir bölgeye taşınma sırasında iklimsel koşullar, açlık, savaş mücadelesi ile birlikte neredeyse birçoğunun yok olma tehlikesine girdiği anlaşılmaktadır. 1892-1893 Yıllarında yün pazarlarının harap edilmesi hayvanların öldürülmesi dokumacılık sanatında olumsuz etkenleri beraberinde getirmiştir. Yaklaşık 1933'lü yıllara kadar olan süreçte hükümet tarafından Navajo halkının ekonomik anlamda zarar uğratılması ile birlikte neredeyse sayısı tam bilinmemekle birlikte yarım milyona yakın Navajo besi hayvanının katledilmesi ile sonuçlanan trajediler yaşandığı bilgilerine rastlanmaktadır.

Navajoluların dokumalarında kullandıkları ana hammadde yün olarak kabul görmektedir. Daha sonraki süreçte kabileler arası etkileşim ile birlikte Pueblo'lulardan pamuk ipliğinin kullanıma geçirildiği bilgilerine rastlamaktayız. Bu bilgileri destekler nitelikte araştırma içerisinde yer alan görsellerde pamuk ipliğinin kullanıldığı örneklere de yer verilmektedir. Dokuma sanatında kullanılan iplik türünün dokumaya kalite açısından önemli bir etkiye sahip olduğu gerçeği bulunmaktadır. Kızılderili kabileleri İspanyollar gibi sömürgeci halkların baskıları altında kaldığı dönemlerde yetiştirdikleri koyun türlerinin değiştirilmeye çalışıldığı söylenebilmektedir. Koyunlarının katledilmesi ve değiştirilmeye çalışılmasından sonra yıllar içerisinde dokumalarında kullandıkları iplik türlerinde farklılıklar gözlenmektedir. Navajoluların kullandıkları koyun türlerinin çeşitlilik bakımından incelemek gerekirse kesin bir tür sayısına ulaşılmamıştır. 1869 yıllarına kadar olan süreçte hükümet tarafından yetiştirilmesi ve kullanılması için verilen koyun sayısının 15.000 olduğu tahmin edilirken 1892 yıllarında 1.750.000 civarına çıkarılarak yükseldiği varsayımları da bulunmaktadır (Bahti,2001:17).

Çeşitlilik bakımından koyun türlerinin artışından dolayı hepsinin adlandırması bilinmese de en yaygın olarak kullanılmış koyunlarda toplamda 3 türün bulunduğunu söyleyebiliriz.

Bu türler arasında ilk türün tahmini 1700'lü yılların ortalarında İspanyol'ların himayesi altında kaldıkları süreç içerisinde İspanyollar tarafından getirilen "Churro" adlı koyun türüne (Bkz:Görsel 2.1) rastlanmaktadır.(Bahti,2001:14)

Churro koyunu ile ilgili ulaşılan bilgilerde besi bakımından zayıf ancak yün bakımından oldukça fazla yünlü olduğu ve yünlerinin düz olmasının da dikkat çektiği görülmektedir. Bu tür yünlere sahip olan hayvanların otlaklarda çalı, çırpı gibi materyalleri yünlerinin arasında oldukça fazlaca barındırmasına rağmen bir defa temizlenme yapıldığı kolayca taranıp temizlenebildiği bilgilerine de rastlanmaktadır. Yün eğirme için düz olması oldukça ideal bir faktörü taşımaktadır.

Sonraki dönemlerde, et ve besi bakımından Churro koyun türünün yetersizliği sebebiyle ikinci tür olarak Amerika'lılar besi bakımından üstün gördükleri" İspanyol Merinosu" olarak adlandırılan Merinos koyun türünü yetiştirmeleri için Kızılderililere tanıtmışlardır. Devam eden yıllarda üçüncü tür olarak karşımıza çıkan Fransız Rombouillet'i adı verilen koyun türüne geçtikleri tahmin edilmektedir (Bahti,2001:23).

Şekil 2.1 Navajo Dokuması Aşamaları (Eroğlu,Nisan,2015)

Dokumaya hazırlık kısmında uygulanacak işlemleri 5 aşamada incelemek gerekirse;

- Yünün kırkılması,
- Yünün temizlenmesi,

- Yünün taranması,
- Yünün eğirilmesi,
- Yünün boyanması' olarak gruplandırılabilmektedir.

Bu 5 aşama koyunların üzerinden alınan yün lifinden dokumada kullanılan iplik haline dönüştürülmüş kısımlarını kapsamaktadır. Her bir aşama bir sonraki kısmın devamı niteliğindedir.

Kızılderililerde dokuma giysi, giyilebilir battaniye kadın kıyafetleri olarak dokunmaya başlandı. Kilim gibi yer yaygılarının yatak örtülerinin dokumaya geçişi sonraki dönemlerde ortaya çıkartıldığı bunun sebepleri arasında kilim yapımının uzun ve meşakkatli bir süreci kapsadığı bilgilerine rastlamaktayız. Farklı etnik gruplar ile birlikte yaşam süren Kızılderililer ticari kaynaklı birçok dokuma türünü üreterek dokumacılığı çeşitlendirmişlerdir.

Dokumacılıkta başlangıçta soğuktan korunmak adına battaniye üretilirken daha sonraki yıllarda bu tür tekstil ürünlerinin yanında giyilebilen giysi kadın kıyafetleri, uyku tulumu olarak kullanılan, duvar veya evde süs eşyası, at gibi hayvanlarına semer, eğer battaniyeleri, erkek ve çocuk kıyafetleri gibi battaniye tarzı dokuma türlerine rastlanmaktadır. Genel olarak askerlere özel mülkiyeti bulunan çiftlik sahiplerine tüccarlar tarafından getirtilen turistlere satışı sunulan bu ürünler tekstil müze koleksiyonlarını oluşturmaktadır. 1870' lerden 1900'lere kadar olan süreçte özellikle Güney batıya gelmeye başlayan turistlere özel üretilen dokumalar ile birlikte ilk giysi battaniye terimlerinin oluşmaya başladığı karşımıza çıkan bilgiler arasında yer almaktadır(Rodee,1987:141).

2.4.1. Birinci Aşama Yünün Kırkılma Aşaması

Navajolu'lar dokumalarında kullandıkları iplik için bölgelerinde yetiştirdikleri, koyun türlerinin postunu genellikle Mayıs ve Haziran aylarında kırkma denilen işleme tabi tutmaktadırlar. Navajolu' larda kesme işlemi "kırkım" olarak bilinmektedir. Bu işlemde amaç hayvanın vücut derisinin üst kısmındaki yünlü deriyi zarar vermeden ayırmaktır. Bu işlemin uygulandığı ayların belirlenmesindeki en temel faktör

koyunların postunun yeterince sağlam bir kalitedeki kalınlığa ulaşmış olması kaynaklıdır. Kesme işlemi "kırkım" olarak bilinmektedir. Usta kişiler tarafından yapılan bu işlem sırasında hayvana zarar verilmemesi bir sonraki kırkım zamanına kadar daha güzel bir post çıkarabilmesi adına uygulanmaktadır. Önceki zamanlarda yünün hayvandan ayrılma işlemi bir bıçak veya keskinleştirilmiş bir metal parça ile kesimi yapılırken günümüze kadar olan süreçte "yün kırpma makasları" olarak adlandırılan metal keskin makaslarla yapılmaktadır. Hayvanın postunun kırkılması yapılırken bir kişinin hayvanı baş ve ayak kısımlarından tutma işlemini gerçekleştirmektedir. Bu sayede hayvanın yere sağlam bir şekilde sabitlenmesi yapılmaktadır. Bu ilk aşama düzgün bir kırkım işlemi yapmanın temelinde hayvana da zarar vermemek adına önemlidir. Daha sonra kırkım işlemini uygulayacak olan kişi boyun kısmından başlayarak kuyruk kısmına doğru yünleri kesmektedir. (Bkz:Görsel 4) Dokuma kısmında kullanılmak üzere elde edilecek olan en iyi yün hayvanın arka, omuz ve yan bölgelerinden alınmaktadır. Yünler kırkma işleminden sonra temizlenmek üzere diğer aşamaya geçilmektedir. Elde eğirmek için çok kısa sayılacak olan lifler yurtdışı kaynaklı tüccarlara satılmak için torbalanmaktadır(Dedera,1999:18).

Görsel 2. 4 Çift Boynuzlu Churro Koyunun kırkım yapım aşaması (Jake,2010,,s.192)

2.4.2. İkinci Aşama Yünün Temizlenme Aşaması

Bu aşamada yünler genellikle iki temel aşamadan geçirilmektedir. Birinci aşama olarak kuru biçimde temizlenmesi sağlandıktan sonra ikinci aşamaya geçilerek su yardımıyla ıslak biçimde temizlenmektedir. Kuru olarak temizleme işleminde, hayvanlardan elde edilen yünlerin içerisinde bulunan kum, küçük dal parçaları (çalı, çırpı) gibi fazlalıklar için bu aşamada el işe temizleme işlemi uygulanmaktadır. Bu temizleme aşamasında kırkılmış parçalar hafif bir biçimde yukarıya doğru havalandırılarak elle silkme işlemi uygulanmaktadır. Yer çekiminin etkisi sayesinde aşağıdan yukarıya yünlerin havalanması pisliklerinden ayrılması sağlanmaktadır.

İkinci aşamada içindeki pisliklerden ayrılmış yünleri Navajo kabilelerinde kullanılan ve doğal bir bitki türü olarak yucca kökü adlandırması ile bilinen bitkinin özünden elde edilerek yapılmış olan sabun ile yıkama işlemi yapılmaktadır. Bu işlemde kullanılan yucca köklü sabun sayesinde Navajo dokumalarının daha uzun ömürlü olmasını sağlayan lanolin'ni (yün yağı) kaybedilmeden yünler yıkanıp temizlenmektedir. Sabun ve su yardımı ile yıkanıp temizlenen yünler daha sonrasında güneş altına serilip kurutulmaktadır. Kuturulma işleminde ara ara ters çevrilen yünlerin kurudukça yünün kendisini toparlaması ile kabarmasını sağlamaktadır.

2.4.3. Üçüncü Yünün Taranması Aşaması

Üçüncü aşamada dokumaların oluşturulması için yün lifine uygulanan temizlenme işleminin bir parçası olan tarama işlemi bulunmaktadır. Tarama işleminde yün liflerinin birbirinden ayrılması için ince tahtalar üzerine belirli aralıklarla sık biçimde yerleştirilmiş tel parçalarının bulunduğu tarak adı verilen materyaller kullanılmaktadır. Genellikle taranmak üzere tarak üzerine belirli bir ölçüde yün yerleştirildikten sonra lifler aynı yöne uzanana kadar tekrar tekrar taranmaktadır.

Görsel 2. 5 Doğal Yünün Metal Dişli Taraklarla Taranma Aşaması (Dedera,1999, s.18)

Bu aşamada iki adet tarak kullanılmaktadır birisi sağ elde ters tutulurken birisi sol elde düz şekilde tutulmaktadır. Tarak içerisine yerleştirilen yünlerin her defasında aynı hizada olacak şekilde aşağıdan yukarıya doğru taranarak düzleştirmesi yapılmaktadır. (Bkz: Görsel 2.5) Yün lifinin taraklı olarak bilinen yapısı birbirine tarak fırçasındaki gibi tellerin karşılıklı olarak tutması gibi tanımlanabilmektedir. Yün tarandıktan sonra el ile rulo şekline getirilip taraklardan dikkatlice çıkarılmaktadır. Tekrar karışmaması adına bu çıkarma işlemi uygulanır. Tarama işleminin el ile yapılmasındaki amaç ipliklerin istenen forma getirilirken dayanıklılığına katkıda bulunmak ve temizlenmesinin tam anlamıyla yapılmasını sağlamaktır. İyi taranmış yün liflerinin kullanım alanında daha güzel bir görüntü ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bu aşamada doğal yünlerden doğal renk elde etmek adına açık ve koyu yünün birlikte taranması ile gri yün elde edilebilmektedir (Dedera,1999:22).

Görsel 2. 6 Tarak Görseli, (Eroğlu Nisan,2015)

Görsel 2. 7 Taranmış Yün Örneğidir., (Eroğlu Nisan,2015)

Görsel 2.6 ve Görsel 2.7, Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Gallup Culturel Center'daki 18 Nisan 2015 tarihli saat 09:36 da çekilmiş Yayınlanmamış Arşiv Görselinden alınmıştır.

2.4.4. Dördüncü Aşama Yünün Eğirme Aşaması

Kızılderililer ile ilgili yapılan literatür taramasında "Şaft" (çıkrık) olarak adlandırılan yün eğirme işleminde kullanılan alet olduğu bilinmektedir. Dokumacılığa başlangıçtan itibaren tahtadan yapılmış olan ipi döndürerek eğirmeye yarayan bu alet yaklaşık 20 cm uzunluğunda uç kısmında daire şeklinde halkası olan ve ip eğirme işleminin yapılmasını sağlamaktadır. Şaftın uç kısmındaki daire çark görevi görmesi için yapılmış tahta bir parçadır. Yün eğirme işleminde başlangıçta sağ el ile tutulmakta

olan şafta sabitlenmiş yünün sol ele uzatılmasıyla başlamaktadır. Buradaki amaç döndürme kuvvetinin etkisi ile sol elden alınan yünün bağlantısı kesilmeden sağ eldeki şarka doğru ipin inceltilmesi sağlanmaktadır. (Bkz:Görsel 2.8)

Görsel 2. 8 Eğirmen Kadının Şaft Denen Tahta Üzerinde Yün İpini Eğirme Aşaması (Dedera,1999,,s.19)

İnsan gücüne bağlı olarak iki elinde kullanılmasıyla ortaya çıkarılan yün yörede genel olarak büyük tecrübeli kişilerin öğretmesiyle aktarılmaya devam ederek kuşaklar arası süre gelen bir işlem olması sağlanmaktadır. Genel olarak ip eğirme işlemini yapan bu kişilere eğirmende denmektedir. Tüm bu süre boyunca eğirmen, iplikte eşit olarak tek boyut elde etmek için yünün şark üzerindeki gerilimi ayarlamaktadır. Eğirme işlemi ipliğin istenilen sıklık, pürüzsüzlük ve incelik elde edilene kadar en az üç veya dört kez tekrar edilmektedir. Bu durum dokuması yapılacak olan ürüne göre değişiklikte gösterebilmektedir. Duvar kilimlerinin dokumasında on defaya kadar ip eğirme işleminin tekrarı yapılmaktadır. Dokumalarında temelde kullanılan ipliğe sargı ipliği adı vermektedirler ve bu iplik genelde en çok kullanılan iplik türüdür.

Dokumacılar için yün söz konusu olduğunda, elde eğrilerek işlenmiş yün modelinden , ticari olarak eğrilmiş yün modeline kadar çeşitli seçenekleri vardır. Eğirme işlemlerinden sonra elde edilen iplikler için en önemlisi ortaya çıkartılabilecek renkler olmaktadır. Bu renklerin oluşturulmasında istenilen görüntüye ulaşması adına

doğal yün renkleri, bitkisel boyalar, anilin boyalar kullanılabilmektedir. Bazen parlak renkleri sağlamak için ya da bitkisel (doğal) boyaların renklerine yakın renkler elde edebilmek için anilin boyalar kullanılmaktadır. Bir dönem elde eğirilme iplikler oldukça ilgi görürken daha sonraları ticari iplik kullanımına geçildiği bilinmektedir. Dokumacıların çoğu, elde eğrilmiş iplikleri dokumak zaman aldığından ve ekstra beceri gerektirdiğinden işlenmiş yün kullanmaya başlamış bu nedenle daha az kazandıkları için de işlenmiş ipliğe geçmişlerdir (Bahti,2001:15).

2.4.5. Beşinci Aşama Yünün Boyama Aşaması

Elde eğirilmiş yünlerde dokuma işlemine başlamadan önce beşinci aşamada boyama işlemi bulunmaktadır. Yünün temizlenme ve taraklanma aşamasından sonra boyanmasının yapılması önemlidir. Genel olarak doğal yünlerden oluşan natürel renkler kullanılmayacak ise bu teknik tercih edilebilir. Yün lifine bitkilerin köklerinden elde edilen boyalar, sentetik boyalar, anilin boyalar gibi boya çeşitleri ile renklendirme çeşitliliği sağlanabilmektedir. (Bkz:Görsel 2.5).

Görsel 2. 9 Navajo Kadını Yün İpler İle Doğal Boyama İşlemini Yapım Aşaması (Jake,2010, s.192)

Bazı dokumacılar kendi bölgelerinin kurumuş bitkilerinin köklerinden, kabuklarından, yapraklarından ve meyvelerinden yapılan yüz veya daha fazla doğal boyadan faydalanmaktadır.(Bkz:Görsel 2.12) .(Bkz:Görsel 2.13)

Görsel 2. 10 Navajoluların Doğal Boya İleBoyanmış İpliklerinin Görüntüsü (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 2. 11 Navajoluların Doğal Boya İle Boyanmış İpliklerinin Görüntüsü (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 2.10, Görsel 2.11 Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahası Albuqerque'de, 19 Nisan 2015 tarihli, saat 12:57'de çekilmiş yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

Görsel 2. 12 Navajo Dokumasında Kullanılan Doğal Boya Renklerini Oluşturan Bitki Kartelası Görüntüsü (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 2. 13 Navajo Dokumasında Kullanılan Doğal Boya Renklerini Oluşturan Bitki Kartelası Görüntüsü (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 2.11 ve Görsel 2.12, Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Gallup Culturel Center'daki, 18 Nisan 2015 tarihli saat 09:40'da çekilmiş yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

Ticari anlamda geçim kaynağı olan dokumalarda kullanılan iplik türleri dönem içerisinde kültürlerin birbiri ile etkileşimi ile artmaya devam etmektedir. Bir dönem ortaya çıkan dokumalardaki renkler kullanılmak amaçlı dokumadan sökülüp yeniden

değerlendirilmektedir. Anilin boyadan sonra ortaya çıkartılan tekstil ürünlerinde oldukça farklılıklar ortaya çıkartıldığı görülmektedir.

Bitkisel boya : Doğal bitki örtüsünün vermiş olduğu bitkilerin yün iplikleri renklendirmesi için kullanılmasıyla oluşan terimdir. Anilin boya, kimyasal boya veya sentetik boya : Ticari olarak üretilmiş boyalar için kullanılan terimdir. Anilin boya türü, ticari işlenmiş iplikler veya el eğirme iplikleri boyamak için kullanılmaktadır. Kimyasal olduğu için birçok renk elde edilmektedir.

Erken dönem Navajo tekstillerinin çoğu beyaz, gri ve koyu kahverengi doğal yün renklerinde çizgili desenlerden oluşmaktadır. Bir doğal boya olan indigo mavisi, 1600'lerde İspanyollar tarafından böcek larvalarından elde edilen kırmızıyla birlikte bölgede kullanılmaya başlatılmıştır (Bahti,2001,s.14).

2.5. Navajo Dokumalarında Kullanılan İplik Türleri

Kızılderili dokumalarında kullanılan iplik türleri zaman içerisinde değişiklik göstererek kullanılmıştır. Dokuyucular dokumacılık sanatının ortaya çıkması ile birlikte hayvanlardan elde edilen yünleri ilk olarak elde eğirme yöntemi ile kullanmayı tercih etmişlerdir. Daha sonraki yıllarda ticari amaçla üretilmiş iplikleri ortaya çıkmasından dolayı iplik türlerinde artış olduğu anlaşılmaktadır. Yün değirmenlerinin açılması tüccarların daha fazla ve daha kısa sürece üretimin arttırılması gibi faktörler iplik türlerindeki bu değişimleri de etkilemiştir. Elde eğirme iplikler oldukça maliyetli ve zaman alıcı bir yöntem olması da bu durumu etkilemiştir. İlk olarak 1850'li yıllarda Germantown ve yakın bölgelerde ticari eğrilmiş yün kullanılmıştır. 1870'li yılların başında Navajo dokumacıları çözgüde kullanmak amaçlı pamuk iplik ve anilin boya kullanımını arttırdığı tahmin edilmektedir. 1940'lı yıllarda Navajo dokumacısı olarak bilinen aynı zamanda doğal ve anilin boyada köklü değişiklik sağladığı kabul gören Nonabah Bryan'nın yaklaşık 84 farklı bitki türünden ortaya çıkardığı kök boyalı iplikler bölge içerisinde yaygınlaşmıştır. Bu renkleri broşürler ile katalog haline getirdiği renklerin özünü yaşanılan bölgedeki oldukça yüksek kayalıklardaki bitkilerden elde ettiği bilgilerinede rastlanmaktadır(Bahti,2001:22).

Dokumacılığın başlangıcında sadece 4 ana renk bitkisel boya kullanılırken Bryan'nın yapmış olduğu renkler sonucu dokumacılıkta köklü değişikliklere neden olduğunu söylemek mümkündür. Ticari iplik türü ortaya çıkmış olmasaydı bugün birçok Navajo dokumasında kısıtlı renkler ve iplikler ile sınırlı kalacağını tahmin etmek mümkündür. Navajo tekstillerinde kullanılan ticari ipliklerin dönemin önemli iplik şirketi olarak adlandırılan Browns Sheep Compony tarafından karşılandığı ulaşılan bilgiler arasındadır. Churro koyun türü Navajo dokumalarının başlangıcında kullanılan yaygın yün iplik türünün üretiminin gerçekleştiği hayvanlar arasında yer almaktadır. Daha sonraki yıllarda Merinos koyun türünün ortaya çıkması ile birlikte Churro türüne olan talep azalmıştır. Bunun nedeni yünün oldukça ağır zaman alıcı işlemlerde geçirilmesi taranma temizlenme harman hallaç kısmının meşakkatli olmasıdır. Merinos koyun türünün yünü daha uzun ve ayrıştırılması daha kolay olduğu için üretimi arttırılmıştır. Churro koyununun maliyet açısında sayısı azaldıkça arttırılmasıda tercih edilmeme nedenleri arasında yer almaya başlamıştır (McManıs,Jeffrıes,2009:76).

Navajo dokumlarında kullanılan ilk doğal boyalı iplikler geleneksel olarak Saxony adı ile adlandırılmaktadır. Sonraki yıllarda anilin boyalı olarak bilinen Germanyown iplik gibi bölgesel renkli iplik türleri ortaya çıkartılmıştır. (Rodee,1987:.69)

Doğal boya renklerinin ortaya çıkmasında başta dönemin doğal bitki köklerinden boyalar üreten öğreticileri tüccarları bulunmaktadır. En önemli bir diğer isimde Hubbel dokumlarının başlatan Lorenzo Hubbel olarak bilinmektedir.Oluşturduğu renkleri kartelalar haline getirip renklerin kullanımının yaygınlaşmasında ikinci önemli tüccar olarak bilindiğini söylemek mümkündür. (Rodee,1987,s.90)

- **Üst düzey veya az eğrilmiş yün:** Makine yıkaması, taraması ve sınıflandırmasıyla ticari amaç için işlenmiş bir yün türüdür. Elde edilen dokumaların ipliğin içine bükülen yani eğrilen gevşek bir yün tipidir.

- **Ticari iplik;** Ticari olarak temizlenmiş taranmış sınıflandırılmış ve eğrilmiş tek, çift,üç ve dört kat iplik terimidir. Sentetik ve doğal boya ile çok tonlu geniş bir yelpazesi bulunur. Bu ipliklerin birçoğu beyaz koyundan elde edilmektedir. Yün değirmeninin açılması ile birlikte üretimi hızlandırmak amaçlı düşük maliyetli en çok üretilen iplik türüdür.

- **Navajo iplik veya Kabile iplik**: Ticari amaçla üretilmiş bir kat bükülme yapılmış ve işlenmiş ipliğe denmektedir.

- **El eğirme iplik :** İlkel ve zaman alıcı yöntemleri kullanarak el ile temizlenmiş taranmış ve eğrilmiş yün ipliklerdir. Kendi doğal renkleri ya da bitkisel veya sentetik boyalarla kullanılmaktadır.

- **Germantown iplik:** Pennsylvania, Germantown bölgesinde üretilen bir anilin boyalı ticari amaçla üretilmiş iki üç ve dört katlı yün iplik olarak bilinmektedir.1889 yıllarından yaklaşık 1910'lu yıllara kadar 30 yıllık süreçte en çok kullanılan iplik türü arasında yer almaktadır. Boyama işlemi anilin boya ile renklendirilmektedir.

- **Yeniden eğirilmiş bükümlü iplik:** İyi bir iplik elde edilmek amacıyla kalın olması adına birkaç kez üst üste eğirme işlemi görmüş iplik türüdür.

2.6. Navajo Dokumlarında Kullanılan Tezgâh Türleri

Navajo kabilelerinde dokumaların oluşturulmasını sağlayan en önemli etken bir tezgâhın olmasıdır. Navajo dokumasının tamamının dokuyucular tarafından uzun yıllar içersin de tamamı elde dokunduğunu söylenebilir. Tezgâhlar genellikle tahta, odun, kütük gibi özel ağaç parçalarından oluşmaktadır. Dayanıklı ağaçlardan yapılmış parçalar kuvvet sonucu zarar görmeden bozulmaması için ilkel dönemlerde yerdeki toprağa sabitlenmektedir. (Bkz:şekil 2.2) Daha sonraki yıllarda çerçeve biçiminde dört

köşesi kapalı tezgâhların ortaya çıktığı araştırmalar sonucu karşımıza çıkmaktadır.(Bkz:2.3)

Doç.Dr. Mehmet Ali Eroğlu ile yapılan sözlü görüşmelerde elde edilen birtakım bilgiler şunlardır ; Tezgâhlar erken dönemlerde yere sabit olarak kullanılırken süregelen dönemlerde taşınabilir formlara ulaştığı da gözlemlenmektedir. Yeniden Canlanma döneminden sonra özel üretim sebebi ile yuvarlak dokumalar olarak adlandırılan tekstil ürünleri özel dokuma tezgâhlarını kapsamaktadır. Yıllar içerisinde dokuma sanatının Navajo toplum yapısı ve ortak değerlerin etkisi ile gelişerek devamlılık sağladığı bilinmektedir. Dokumaların ortaya çıktığı dönemlerden itibaren kadınların dokuma yapmayı öğrenmesi ile birlikte Navajo kadınları toplumun kişisel gurur kaynağı haline gelmiş ve bu durum onlara olan bakış açısını saygınlıklarını arttırmıştır.

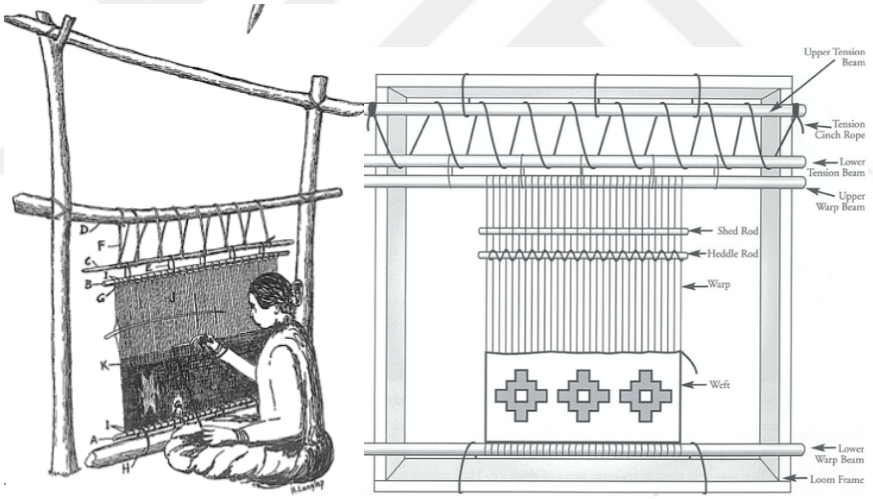

Şekil 2.2. Kızılderili Dokuma Tezgâhı Ve Dokuyucu (Maxwell,1984, s.19)

Şekil 2.3. Modern Kızılderili Dokuma Tezgâhı (Mcmanıs,Jeffrıes,2009,s.58)

Dokumacılıkta ilk olarak tezgâhlar mukavemeti sağlam ağaç parçalar zeminde toprak ve kayalarla tutturulurken daha sonra dört köşesi çevrili hazır tezgâhlar, taşınabilir tezgâhların çıktığı anlaşılmaktadır. Kilim dönemi ve devamında gelen diğer dönemlerde, ticari kaynaklı Minyatür, çapraz ve yuvarlak tezgâhlar gibi özel dokumalar için üretilmiş farklı kategorileri olan tezgâhlar üretilmiş olup bu tezgâhların demirle yapıldığı(Bkz:Görsel 2.13) bilgisine de ulaşmak mümkündür. Dokumalarda ipliklerin yerleştirmesinde yatay eklenen ipliklere çözgü ve dikey dokumayı

oluşturmak için çekilmiş ipliklere atkı adlandırılması kullanılmaktadır. Çağdaş ve güzel bir Navajo kiliminde en az 240 adet çözgü bulunmaktadır.

Görsel 2. 14 İlk Dönemler Kullanılan Tezgâh Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 2. 15 Sonraki Dönemler Ortaya Çıkan Demir Tezgâh Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 2. 16 Minyatür Dokumalarda Kullanılan Küçük Ebatlı Dokuma Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 2.14, Görsel 2.15, Görsel 2.16 Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Gallup Culturel Center'daki 17.04.2015 tarihli saat 09:36 da çekilmiştir. Görsel 2.15 Albuqerque-Old Town- Old Town'daki 22 Nisan 2015 tarihli saat 10:15'da çekilmiş yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

Görsel 2. 17 Navajo Rezervasyon Sahasının Chinle Alanındaki "Arlenne" Adlı Dokuyucunun Tezgâhta Dokuma Anının Görseli (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 2. 18 Navajo Rezervasyon Sahasının Chinle Alanındaki "Arlenne" Adlı Dokuyucunun Tezgâhta Dokuma Anının Görseli (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 2.17 ve Görsel 2.18, Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Chinle Alanındaki Arlenne'nin evinde , 21 Nisan 2015 tarihli saat 10:37'de çekilmiş yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

3.BÖLÜM: KAYNAKLARDA TESPİT EDİLEN NAVAJO BÖLGESİNİN TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE İNCELENEN DOKUMALARI

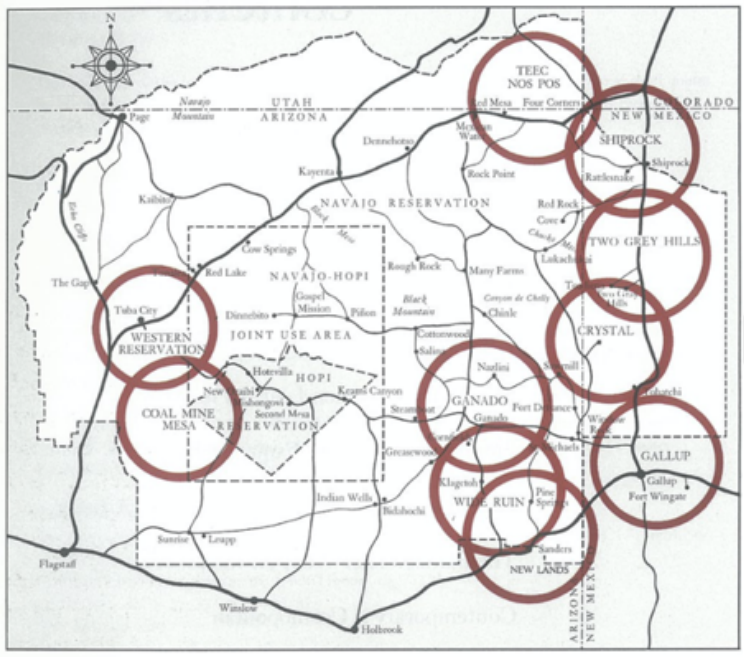

Görsel 3. 2 Navajo Rezervasyon Alanı Haritası (Dedera,1999,s.4)

Yukarıda bulunan görseldeki harita incelendiğinde, Navajo kabilelerinin yaşadığı yaklaşık olarak 67 bölgenin bulunduğu görülmektedir. Bu bölgelerde bulunan dokuma türleri içerisinde araştırmalar sonucu ulaşılabilen bilgiler ışığında 44 bölgedeki dokuma türleri incelenmek üzere çalışmada ele alınmaktadır. Navajoluların bölgesel stillerin isimleri en yaygın olanları daire içine alınmış olarak gösterilmektedir. (Bkz:Görsel 3.1)

Kızılderili kabilelerinin yaşam alanlarının oldukça geniş bir rezervasyon sahasında dağınık biçimde yerleşmiş olduklarını gösteren haritadan anlaşılacağı üzere geleneksel el sanatları içerisinde yer alan birçok sanat ürünü gibi dokumacılık sanatının yaygınlaşıp farklı birçok bölgede bulunduğunu bizlere kanıtlar niteliktedir. Dokumaların fazlalığı sebebi ile türlerinin çeşitliliği ile ilgili kesin bir kanıda bulunmak imkansızdır. Günümüze kadar ulaşmış dokuma türleri, katalog çalışmaları, broşürler, dergiler, makale ve kitaplar incelendiğinde birçok görsel ortaya çıkartılmıştır. Dokumaların çoğunun zaman içerisinde yıpranmalar sonucu kaybolmasının yanı sıra ticari kaynaklı ilgi görmeyen modellerin sadece kabile içerisinde bilinmesi, unutulması gibi faktörler ulaşılamayan tekstil ürünlerinin başlıca nedenleri arasında yer almaktadır.

Bu araştırma içerisinde Navajo dokumalarının, tarihsel süreçlerine göre dönemleri ön planda tutularak dört grupta incelenme yapılmaktadır. Bu dönemler;

- Klasik Dönemi (1650-1865),
- Geçiş Dönemi(1865-1895),
- Kilim Dönemi (1895-1920),
- Yeniden Canlanma-Modern Dönem (1920'den günümüze kadar) olarak ele alınmaktadır.

3.1. KLASİK DÖNEM DOKUMALARI (1650-1865)

Dokumacılığın başlangıcındaki battaniyeleri inceleyen erken dönem dokumaları, yaklaşık 1650'li yıllardan 1865'li yıllara kadar olan süreçte yapılmış battaniye türlerini içermektedir. Bu bölümde yer alan dokumalar, Navajo dokumacılığı battaniye olarak adlandırılan tekstil ürünlerinin ortaya çıkması ile başladığını öngörülmektedir. İlk battaniyeleri ortaya çıkış tarihi ile ilgili net bir bilgi bulunmamakla birlikte 1600'lü yıllarda katliam mağarasında bulunan dokuma parçaları Navajoların çok erken dönemlerden bu yana dokumacılığı uyguladıklarını göstermektedir. Battaniyelerin kullanım alanları sonraki yıllarda farklılık göstermiştir.

Battaniye terimi Navajolulara göre giyilebilmek için dokunmuş dokumaları kapsamaktadır.” (Maxwell,1984:14)

Kızılderililerde battaniye terimi Bayeta olarak da adlandırılmaktadır. 1875’li ve 1880’li yılları arasında ilk üretilen ürünler içerisinde yer alan battaniyeler tüccarlar tarafından bölgesel olarak yaygınlaştırıldığı ulaşılan bilgiler arasında yer almaktadır. Rezervasyon alanı içerisinde turizm yollarının açılmasından sonra turistlerin ilgisini çekmesi ile birlikte yaygınlığıda arttırılmıştır. Navajo yerlileri dokumanın başladığı dönemlerde battaniyeleri ısınmak ve çevresel faktörlerden korunmak amaçlı günlük kullanım için dokumaktadır. Geçiş dönemi ile birlikte Daha sonraki yıllarda kullanım amacının değiştiği gözlemlenmektedir. (McManıs,Jeffrıes,2009:13) Battaniyelerin kullanımı giyilebilmek için dokunurken ticari amaç ve özel gereksinimlerin ortaya çıkmasından sonra bu değişimden etkilendiğini söyleyebilmek mümkündür. Navajolular battaniyeleri geliştirerek farklı alanlarda kullanmaya başlamıştır.

Ürettikleri battaniyeleri birçok farklı bölgeye satılması sonucu yaygın olarak kullanımaya başlandığı anlaşılmaktadır. Giysi olarak üretilen battaniyeler sadece insan için değil kullandıkları hayvanlardan atların üzerine eyer battaniyesi olarak, yerde zemin kilimi olarak, turistlerin özel istekleri üzerine yatak örtüsü duvar kilimi yastık kılıfı mutfak gereçlerini koruyucu olarak örtü anlamındada kullanımının çoğulması Navajo dokumunda yeni bir çağın başlangıcına da temel attılmasına neden olmuştur.

Navajoların yaşam alanları içerisinde İspanyolların bulunduğu dönemde birçok farklı battaniye dokuma türü üretilmiştir. Daha sonraki yıllarda İspanyolların ürettikleri battaniyeler olarak bilinen bazı battaniyeler Navajolu’lara verilmiştir.

> “Yeni meksikanın ispanyol dokumacıları tarafından üretilmiş kuzey meksika tarafından gelen ünlü dokuması olarak bilinen Saltillo (saw-tee-yo) battaniyeleri Navajolara verildi. Klasik dönemde bu battaniyeler üretildi” (Mcmanıs,Jeffrıes,2009,s.16).

> “Battaniyeler bölgesel tarzları yansıtırken o dönem yaşanan olaya görede farklı desenler uygulanarak dokunmaktadır. Katliamın izlerinin yansıtıldığı battaniyelerde gevşek çizgilerin vicdan azabını yansıttığı söylenmektedir. Battaniyelerin gelişimi ile birlikte ilk

olarak kabilelerdeki önemli kişi olarak bilinen şeflerin üzerine dokunan şef battaniyeleri ortaya çıkmıştır(Maxwell,1984,s.11).

Dokuma türlerinin en eski örneklerinin bulunduğu battaniyeleri kendi içerisinde gruplandıracak olursak;

- Örümcek Kadın Battaniyeleri
- Şef Battaniyeleri (Birinci, İkinci, Üçüncü Grup Battaniyeler)
- Klasik Battaniyeler (Kadın,Çocuk ve Erkek Giysileri, Eyer Battaniyeleri) üç grupta incelenmiştir.

3.1.1. Örümcek Kadın (Spiderwomen Women) Battaniyeleri

Şamanizm inancına göre doğada varolan bütün canlılara duyulan saygı sonsuz olduğu gibi gökyüzü ve yeryüzü elemanlarına da ayrı bir saygı gösterilmektedir. Şaman adı verilen özel kişiler gökyüzü ile yeryüzü arasında Tanrı'nın koruduğu özel kişiler olarak bilinmektedir. Şamanizm kaynaklı birçok kavram kültür içerisinde yer almaktadır. Kızılderili kültüründe şaman inancı yaygındır. Bu inanç doğrultusunda ortaya çıkartılan ürünlerde etkileri görülmektedir.

Kızılderililerde dokumacılığın başlaması ile ilgili mistik ve mitolojik anlamlar içeren efsanelere rastlanmaktadır.

> "Dokumacılığın başlangıcında Navajo dokumanın kutsal insanlardan birisi olarak kabul edilen SpiderWomen (Örümcek Kadın) tarafından ortaya çıkarıldığına inanılmaktadır. Dokumacılığın kutsal sayılmasıyla birlikte doğa olayları yer yüzü güneş yağmur ve gökyüzünün stilize edilerek farklı tasvirlerle dokumalara yansıtılmasında spder woman kadınının etkisi büyüktür" (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.11).

> "Navajo efsanesine göre Örümcek Kadın, kabilesinin üyelerine dokumacılığı güneş ışınlarından ve şimşekten yapılmış bir dokuma tezgâhında öğretmiş. Kızılderililer, bu tanrısal insanın Arizona'daki Canyon de Chelly'de kutsal bir inde halen yaşadığına ve dokumacıların ellerini yönlendirdiğine inanırlar. Bir kız çocuk doğduğu zaman, büyükleri halı dokurken parmakları hiç yorulmasın ve Örümcek Kadın'ın yeteneği ona

da geçsin diye çocuğun kollarını ve ellerini örümcek ağı ile ovarlar"(Tanrısal,1997,s.94).

Doç.Dr.Mehmet Ali Eroğlu ile yapılan sözlü görüşmede saha içerisinde yapmış olduğu araştırmada kabile üyelerinden aldığı bilgilerde rivayetlere göre; Navajo dokumacıları dokuma yaparken bölgesel olarak değişiklik gösteren kendilerine özel şarkılar,ilahiler söylemektedirler. Örümcek Kadın'lar ise dokumalarına başlamadan ve bittikten sonra Tanrı'ya dua etmektedirler. Dokumacılık sanatı kadınları yeteneklerini ortaya çıkarmasından dolayı gurur kaynağı olmuştur. Dokuma yaparken ruhani olarak güzellik uyum ve denge kavramlarına zihinsel olarak dikkat etmekte ve her an kendilerini olumlu hissetmektedirler.

Görsel 3. 3 Canyon de Chelly'de bulunan Spider Rock (Örümcek Kayalığı). (Bahti,,2001,s 12)

(Bkz.Görsel 3.2) 'de bulunan alan içerisinde kayalıklar örümcek kadının evi olarak bilinmektedir.

"SpiderWomen (Örümcek Kadın)'ı konu alan Navajo efsanesini belirgin bir şekilde tasvir etmektedir. Birçok yorumlara göre kanyon tabanından baş döndürücü yüksekliklere ulaşan bu taş oluşumu, ilk Navajo kadınlarına dokumayı öğrettiği sırada (SpiderWomen) Örümcek Kadın'ın eviydi. Canyon de Chelly, bir zamanlar

antropologların Navajoya dokumayı öğrettiğine inandıkları Pueblo halkına da ev sahipliği yapıyordu"(Bahti,2001,s.12) .

"Örümcek Kadın'ın Navajoya dokumayı öğretmesiyle ilgili Navajo efsanesinin gerçek hayatta ele alındığı bu tekrarda; Büyükanne, Örümcek Kaya'nın (Spider Rock) yakınında Canyon de Chelly'de yaşıyor ve artık kızlar Örümcek Kaya (Spider Rock) Kızları olarak anılmaya başlanıyor" (Bahti,,2001, s.13).

3.1.2. Şef Battaniyeleri

Battaniyelerin kullanım alanlarının genişlemesi modellerin değişmesi ile birlikte Kızılderili kabileleri içerisinde önemli kişi olarak bilinen "Şef" olarak adlandırılan kabile reisleri üzerine özel üretilmiş ürünlerin çıkmasını beraberinde getirmiştir. Şef battaniyesi terimi, yaygın olarak omuz battaniyesi olarak bilinmektedir.

Şef Battaniyesi ismi büyük olasılıkla Navajo Kızılderilileri tarafından ortaya çıkmıştır. Şef Battaniyesi doğada dış etkenler korunmak gibi her türlü şartta omuza atılmak için kullanılmak amacıyla dokunmaktadır. Bu bilgilerin yanı sıra savaşlar esnasında savaşçının korunması ve fiziğinin daha büyük görünmesi amacıyla da kullanıldığı bilgilerine rastlanmaktadır. Şef battaniyelerinin dönem içerisinde kullanılan para birimi pound karşılığı incelendiğinde oldukça yüksek fiyatlara satıldığı bilgilerine de rastlanmaktadır. Şef battaniyelerinin kullanım alanlarına ve dönemsel farklılıklara göre üç grup ile ele alabilmekteyiz.

- **Birinci Grup Şef Battaniyeleri;** Bu grupta yer alan Şef battaniyeleri 1800'lü yıllarda ortaya çıkarılmış. Renk olarak mavi, beyaz, koyu kahverengi olarak içlerinde ayrılmaktadır. Bu battaniyeler genel olarak basit formda çizgisel desenleri kapsamaktadır" (McManıs,Jeffrıes,2009:13).

Maxwell,1984'e göre;

"İlk şef battaniye yatay düz çizgilerin olduğu en sade modellerin bulunduğu genellikle siyah ve beyaz renkler kullanılarak dokunmaktadır" (Maxwell,1984, s.12) (Bkz.Görsel 3.3.).

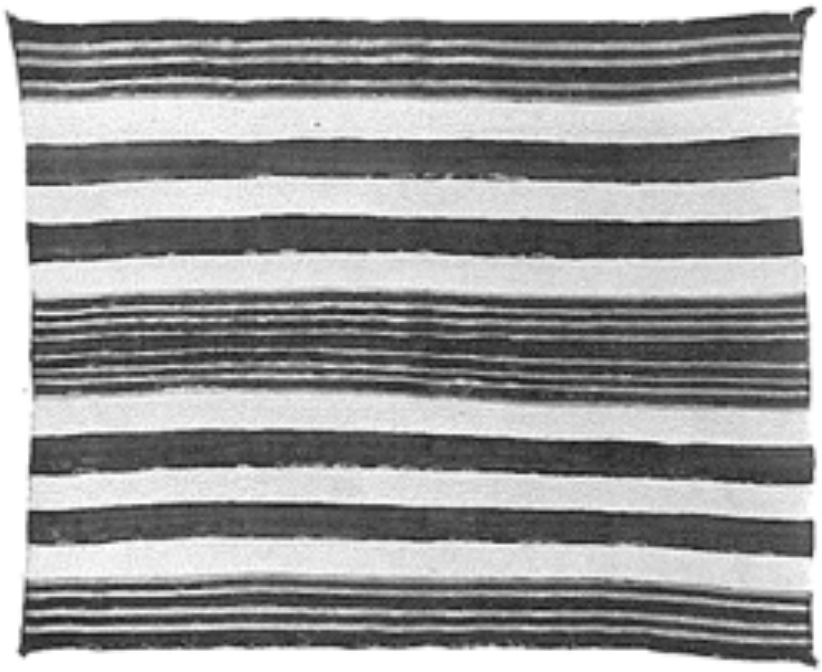

Görsel 3. 4 Birinci Grup Şef Battaniyesi.(Maxwell,1984 ,s.12)

Tablo 3. 1 Kimlik Formu 01

Kimlik Formu:	01	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğin Türü:	Şef Battaniyesi	
Dokunduğu Tarih :	1850'li Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	52 cm En	40 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kırmızı, Mavi	
Kullanılan İplik Türü:	Saksanyo İpliği	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin ve Doğal Boya	

Katliam mağarasında bulunduğu tahmin edilen ilk şef battaniyesi örneklerinde dokumacının battaniye üzerinde kullanmış olduğu yatay çizgilerin aralarındaki boşlukların vicdan azabı olarak adlandırıldığı söyleyebilmek mümkündür. Bunun

sebebinin yaşanılan dönem içerisindeki açlık ve zor doğa koşullarının yanı sıra sürgün görmeleri, hapishanelerde esir tutulmaları, zorla tekstil ürünleri dokutturuldukları dönemleri anlatmak istemelerinden kaynaklı olduğu tahmin edilmektedir (Maxwell,1984:11).

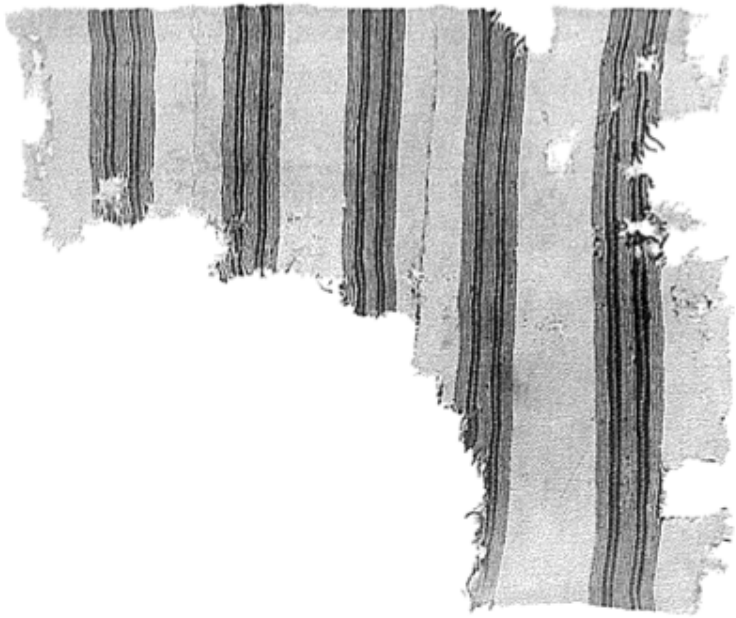

Görsel 3. 5 Birinci Grup Şef Battaniyesi Örneği (Maxwell,1984, s.11)

Tablo 3. 2 Kimlik Formu 02

Kimlik Formu:	02	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Şef Battaniyesi	
Dokunduğu Tarih :	1850'li Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	52 cm En	40 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Bilinmiyor	
Kullanılan İplik Türü:	Bilinmiyor	
Kullanılan Boyar Madde:	Bilinmiyor	

İkinci Grup Battaniyeler: Ortaya çıkartıldığı yıl net olarak bilinmemekle beraber 1850'li yıllarda ortaya çıkartılan dokuma ürünleri kapsamaktadır.

McManıs,Jeffrıes,'ra göre; "1850'lerdeki şef battaniyesi olarak bilinen kısmı kapsamaktadır. Desen olarak çift şeritli, sık aralıklı çizgilerin kullanıldığı kırmızı rengin ağırlıklı olduğu battaniyelerdir" (Mcmanıs,Jeffrıes,2009,s13). (Bkz.Görsel 3.5)

Görsel 3. 6 İkinci Grup Şef Battaniyesi Örneği (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.13)

Tablo 3. 3 Kimlik Formu 03

Kimlik Formu:	03	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Şef Battaniyesi	
Dokunduğu Tarih :	1865'li Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	52 cm En	40 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kırmızı,Kahverengi,Mavi	
Kullanılan İplik Türü:	Bilinmiyor	
Kullanılan Boyar Madde:	Bilinmiyor	

Üçüncü Grup Battaniyeler: Yaklaşık olarak 1860'lı yıllar ve sonraki dönemleri kapsayan battaniye modelleri bu grupta yer almaktadır. Dokumalarda düz yatay ve dikey çizgilerin yanı sıra dikdörtgen gibi geometrik motifler bir arada

kullanıldığı göze çarpmaktadır. Aynı zamanda kullanılan renklendirmelerde doğal gri kahverengi kırmızının yanı sıra siyah beyaz, renklerininde yaygın olarak kullanıldığı söylemek mümkündür (Bkz. Görsel 3.6) (McManıs,Jeffrıes,2009:14).

> "1880'li yıllarından sonra Navajo dokumasındaki battaniyelerde değişime gidilmiştir. 1890'na kadar olan 10 yıl içerisinde çok yoğun desenli modeller ortaya çıkmış ve bu modeller "eye dazzlers" olarak adlandırılmıştır. Bu türlerin devamında "Bayeta-Sawany" modelli battaniyelerin çıkışıda görülmektedir. Bayeta da kullanılan iplik el eğirmesi ve üç ipli kalınlığındadır. Bayetaların ilk dokunduğu zamanlar el eğirme iplik türü kullanılırken daha sonraları makina yapımı üç katlı iplik olarak geçen saxony iplikleri kullanılmaya başlanmıştır"(Maxwell,1984,s.15).

Sante Fe demir yolunun, yün değirmenlerinin ve tüccarların ticari amaçla özel istek üzerine üretimlerinin ortaya çıkmaya başlaması beraberinde battaniye modellerinde yeniden geçiş ve canlandırma dönemlerini getirmiştir. Kısacası üçüncü grup battaniyeler ile birlikte battaniyenin dokuma türü içerisinde sadece şef battaniyesi olarak kullanılmasından farklı alanlarda kullanımı klasik battaniye dönemini ve sonrasında gelen kilim dönemine geçişi de desteklediği anlaşılmaktadır. (Bkz. Görsel 3.7) 1990'larda gelişmekte olan yeni modeller ile birlikte iplik türleri ve renklerin çeşitliliği ile birlikte modellerde oldukça çeşitliliğin arttığı gözlenmektedir. Her dönem kabilelerin kendi alan isimleriyle oluşturduğu şef battaniyeleri eski modellerin canlandırılmış yoğun desenli halleri devamlılık göstererek ilerlemiştir. Battaniyenin kilim ve farklı alanlarda kullanımı şef battaniyelerinden sonra ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Araştırma içerisinde kilimler bölümünde her alanın dokuma türü örneklerine yer verilmiştir.

Görsel 3. 7 Üçüncü Aşama Şef Battaniyesi Örneği (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.14)

Tablo 3. 4 Kimlik Formu 04

Kimlik Formu:	04	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Şef Battaniyesi	
Dokunduğu Tarih :	1865'li Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	71 cm En	54 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kırmızı, Kahverengi, Siyah	
Kullanılan İplik Türü:	Bilinmiyor	
Kullanılan Boyar Madde:	Bilinmiyor	

Görsel 3. 8 Üçüncü Aşama Şef Battaniyesi Örneği. (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.14)

Tablo 3. 5 Kimlik Formu 05

Kimlik Formu:	05	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Şef Battaniyesi	
Dokunduğu Tarih :	1865'li Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	52 cm En	72 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kırmızı, Mavi, Kahverengi Siyah, Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

3.1.3. Klasik Battaniyeler

Klasik battaniye türü 1850'li yıllar ile 1870'li yıllar arasında Navajo dokumalarının klasik dönemini yansıtan dokumaları içermektedir. Her kabilenin kendine özgü dokuma türünün olmasının yanı sıra klasik model battaniyeler hemen her kesimde kullanılmaktadır. Battaniyenin giyim alanında kullanımı ile kadın, erkek ve çocuk giysisi olarak kullanılan battaniyeler de klasik battaniye türüne girmektedir. (Bkz.Görsel 3.8), (Bkz.3.9) , (Bkz.Görsel 3.10)

Klasik dönemle birlikte geçiş ve yeniden canlandırma dönemine kadar olan süreçte battaniye olarak dokuma ürünlerinin artık kilime geçişinin başlandığıda söylemek mümkündür. Kızılderili kabilelerin klasik olarak birçok kesiminde bulunan giysi olarak da kullanılan battaniye çeşitleri bu türlerin örneklerindendir. Dokuma türlerinde klasik battaniyelerde çift taraflı dokumanın yanı sıra iki parça halinde dikilip sonradan birleştirilen modellerinde örneklerine rastlanmaktadır. Dokumacılıkta çift parçalı örneklerde zamanla aşınma sonucu orta kısmı birleştiren yerlerde ayrılmalar göze çarpmaktadır. .(Bkz. Görsel 3.11) Şef battaniyesi türlerinin ikinci ve üçüncü grup kısmının klasik battaniye türünü söylemekte mümkündür.

Görsel 3. 9 Klasik Battaniye Türünde Çocuk Battaniyesi Örneğidir. (Maxwell,1984,s.42)

Tablo 3. 6 Kimlik Formu 06

Kimlik Formu:	06	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Klasik Battaniye Türünde Çocuk Giysisi	
Dokunduğu Tarih :	1865'li Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Kırmızı, Mavi, Kahverengi Siyah, Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	3 Katlı Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Ve Sentetik Boya	

Görsel 3. 10 Klasik Battaniye Türünde Kadın Giysisi Örneğidir (Tisdale,2011,s.81)

Tablo 3. 7 Kimlik Formu 07

Kimlik Formu:	07	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Klasik Battaniye Türünde Kadın Giysisi	
Dokunduğu Tarih :	1850,1860'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Kırmızı, Mavi, Kahverengi Siyah, Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Bilimiyor	

Görsel 3. 11 Klasik Battaniye Türünde Erkek Giysisi Örneğidir (Maxwell,1984, s.43)

Tablo 3. 8 Kimlik Formu 08

Kimlik Formu:	08	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Klasik Battaniye Türünde Erkek Giysisi	
Dokunduğu Tarih :	Bilinmiyor	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Mavi,Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün Ve Saksonya İpliği	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

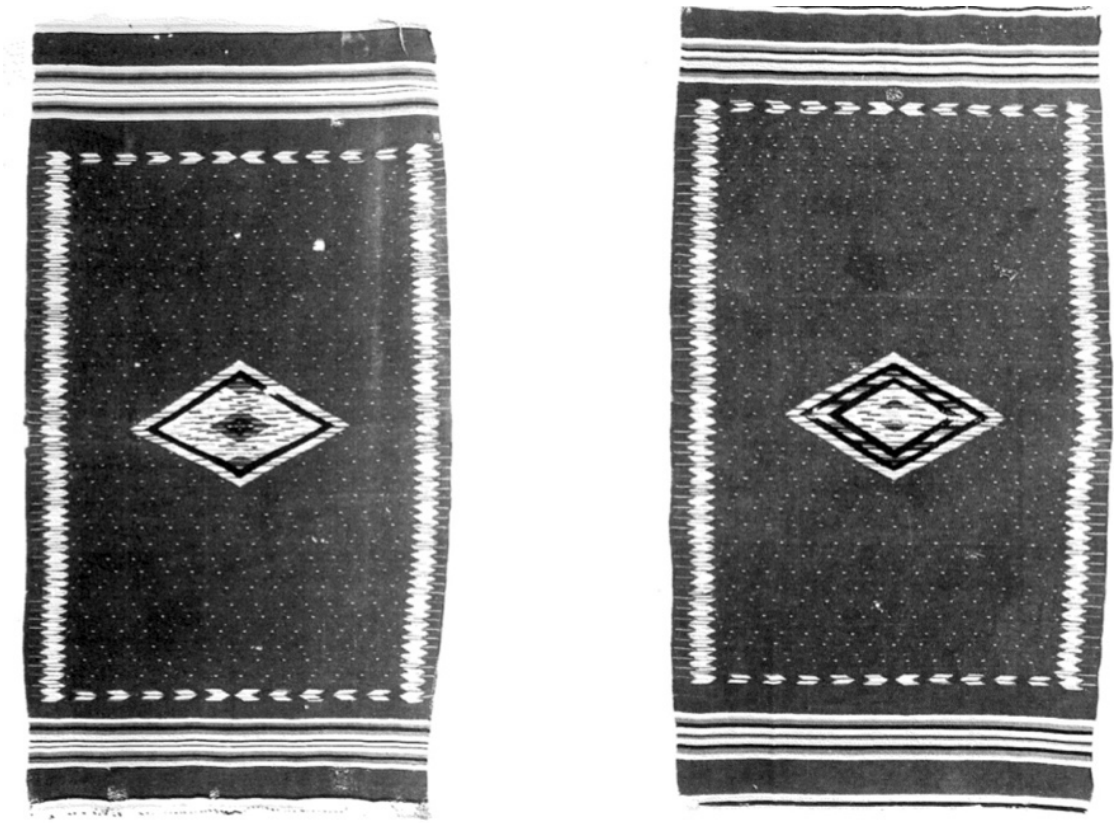

Görsel 3. 12 Klasik Battaniye Türünde Çift Yönlü Kadın Giysisi Örneğidir. (Rodee,1987,s.52)

Tablo 3. 9 Kimlik Formu 09

Kimlik Formu:	09	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Klasik Battaniye Türünde Kadın Giysisi	
Dokunduğu Tarih :	Bilinmiyor	
Dokumanın Boyutları:	101 cm	205 cm
Kullanılan Renkler:	Mavi,Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	4 Katlı Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

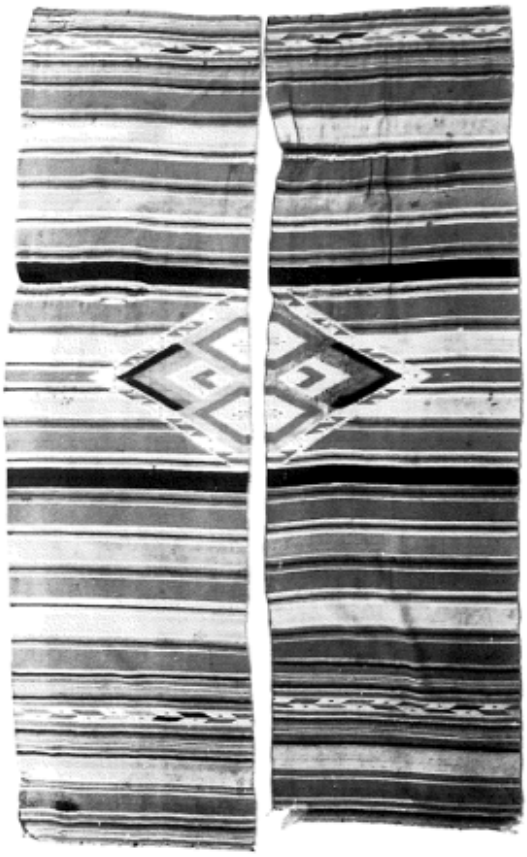

Görsel 3. 13 Klasik Battaniye Türünde, İki Parça Dokunmuş Kadın Giysisi Örneğidir. (Rodee,1987,s.49)

Tablo 3. 10 Kimlik Formu 10

Kimlik Formu:	**10**	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Klasik Battaniye Türünde Kadın Giysisi	
Dokunduğu Tarih :	1896'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	56 cm	196 cm
Kullanılan Renkler:	Mavi,Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Bilinmiyor	
Kullanılan Boyar Madde:	Bilinmiyor	

Görsel 3. 14 Manken Üzerine Giydirilmiş Erkek Battaniyesi Örneğidir. (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 15 Manken Üzerine Giydirilmiş Erkek Battaniyesi Örneğidir.(Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 16 Erkek Battaniyesi Örneğidir.(Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.13, Görsel 3.14 ve Görsel 3.15 Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Shiprock alanında 27.04.2015 tarihli, saat 13:29'da çekilmiş yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

3.1.4. Eyer Battaniyeleri

Dokunma amacı hayvanların semerinin üstüne yada altına yerleştirilmesi için yapıldığı bilinmektedir. Kendine ait özel desen ve motifleriyle bilinen eyer battaniyeleri genellikle çizgisel kompozisyonlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Battaniyelerde dokuma başlangıç ve bitiş kısımlarında çoğu zaman süs için kullanılmış

saçak ve püsküller bulunmaktadır. Boyutları genelde standart ebatların yanı sıra çift boyutlu olarak bilinen iki katı uzunluğunda şeklinde de dokunmaktadır. Standart boyutu 30 cm en ile 30 cm boy iken iki katlı boyutu 30cm en ile 60 cm boy olarak bilinmektedir. (Schiffer,1997a :58)

Klasik battaniye türleri içerisinde yer alan eyer battaniyeleri eski dokuma türlerinin örnekleri içerisinde yer almaktadır. Genellikle dokumanın giriş kısmında saçak bırakılmaktadır. Ticari amaçla satış fiyatlarının normal battaniyeler arasında en uygun olan battaniye türlerine girmektedir. Tahmini olarak 1890'dan çok daha önce dokunduğu varsayımları bulunmaktadır. Battaniyelerin tekstil müzesi gibi önemli müzelerde koruma altına alınmış olması günümüze kadar olan süreç içerisinde bizlere bir takım tarihsel sürecide açıklamada kaynak olmaktadır.

> Flag-Tag 'daki kuzey arizona müzesi, Santa F.'daki Navajo Törensel Sanat Müzesi gene Santa F.'deki antropoloji labaratuvarı, Phoneix'teki Heard Müzesi, Albuguerque'deki yeni 56eksika üniversitesi ve Antropoloji Üniversitesi Navojo tekstillerinin genel anlamda en göze çarpanlarının bulunduğu müzelerdir. (Maxwell,1984,s.58)

Navajolu'ların eyer battaniyelerinde yünden elde edilmekte olan iplikler kullanılırken bazı dokumalarda aynı zamanda pamuk ipliği de kullanılmaktadır. Aşşağıda bulunan görselde de görüldüğü üzere dokumanın bitiş kısımlarında bırakılmış püsküllerde pamuk ipliği kullanılmıştır. Doç. Dr Mehmet Ali Eroğlu ile yapılan sözlü görüşme ve görsel inceleme sonucunda klasik eyer battaniyelerinin kompozisyon olarak düz ve yatay olmak üzere çizgisellik ön planda olarak ortaya çıktığını söylemek mümkün olduğu sonraki yıllarda dokuma tarzları, motif, desen, simge ve sembollerin ortaya çıkması stilize edilmesi sonucu birçok eyer battaniyesinde, Kızılderili kilim modellerine benzer örnekler çıkartıldığı tespit edildiği anlaşılmaktadır.(Bkz. Görsel 3.21) (Bkz. Görsel 3.22),(Bkz. Görsel 3.23) (Bkz. Görsel 3.24) Aynı zamanda boyutlarında normal eyer battaniyelerinden daha uzun olduğu dikkat çekmektedir. (Bkz. Görsel 3.16) Klasik eyer battaniyelerinde genellikle oturma alanı olarak düşünülen merkez kısım yatay düz çiğiler bırakılırken sadece köşe

kısımlarında farklılık olduğu göze çarpmaktadır. (Bkz.Görsel 3.17) Birçok farklı türü olan eyer battaniyeleri genel olarak 75 cm en, 75 cm boy veya 70 cm ,80 cm civarı en 140 cm 150 cm civarı boy ile oluşturulmuştur.

Görsel 3. 17 Klasik Battaniye Türünde Eyer Battaniyesi Örneğidir. (Schiffer,1997,s..58)

Tablo 3. 11 Kimlik Formu 11

Kimlik Formu:	11	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Eyer Battaniyesi	
Dokunduğu Tarih :	1896'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	78 cm En	157 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Mavi,Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 18 Klasik Battaniye Türünde Eyer Battaniyesi Örneğidir (Schiffer,1997.s.58)

Tablo 3. 12 Kimlik Formu 12

Kimlik Formu:	12	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Eyer Battaniyesi	
Dokunduğu Tarih :	1896'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	75 cm	75 cm
Kullanılan Renkler:	Kırmızı, Siyah, Beyaz, Kahverengi,Mavi	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 19 Klasik Bataniye Türünde Eyer Battaniyesi Örneğidir. (Schiffer,1997 , s.58)

Tablo 3. 13 Kimlik Formu 13

Kimlik Formu:	13	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Eyer Battaniyesi	
Dokunduğu Tarih :	Bilinmiyor	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Yeşil,Siyah,Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 20 Klasik Bataniye Türünde Eyer Battaniyesi Örneğidir (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s52)

Tablo 3. 14 Kimlik Formu 14

Kimlik Formu:	14	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Eyer Battaniyesi	
Dokunduğu Tarih :	Bilinmiyor	
Dokumanın Boyutları:	80 cm En	147 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi, Beyaz, Siyah, Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 21 Klasik Bataniye Türünde Eyer Battaniyesi Örneğidir (Schiffer,1997,s.59)

Tablo 3. 15 Kimlik Formu 15

Kimlik Formu:	15	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Eyer Battaniyesi	
Dokunduğu Tarih :	Bilinmiyor	
Dokumanın Boyutları:	75 cm En	75 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi, Beyaz, Siyah, Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 22 Eyer Battaniyesi (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 23 Eyer Battaniyesi (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 24 Eyer Battaniyesi (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 25 Eyer Battaniyesi (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.21, Görsel 3.22 ve Görsel 3.23, Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Shiprock alanında 27.04.2015 tarihli, saat 14:30'da çekilmiş yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

3.2. GEÇİŞ DÖNEMİ DOKUMALARI (1865-1895)

1880'li yıllardan sonra demir yollarının ortaya çıkması ile birlikte giysi amaçlı kullanılan battaniyelerin yerini fabrikasyon üretimle ortaya çıkartılmış giyim ürünleri almıştır. Tekstil ürünlerine olan değer arttıkça turistlere satmak amaçlı talepler üzerine Amerika'lılar battaniyeler yerine yerli kilimlerin gelmesini talep ediyorlardı. Böylece 1890'larda Navajo dokumaları battaniyeler yerine kilime dönüştürülmeye başlandığını söylemek mümkündür(Maxwell,1984:16) (McManıs,Jeffrıes,2009:18).

> "Kilimin başlangıcında denemeler yapılırken acemi denemeler ile başlamıştır. İplikler kötü bir şekilde temizlenmiş hatta yün pisliklerden arındırmak için yıkanmamış eğirme ve boyama dikkatsizce yapılmıştır. İşcilik kalitesi oldukça düşük olarak

başlamıştır. Tabiki kilimin gelişmesinin en temel sebeplerinden birisi ticari anlamda kazanç sağlamasından dolayıdır" (Maxwell,1984,s.16).

Navajo dokumalarının ortaya çıkmasında ve yaygınlaşmasında şüphesiz dokuyuculardan çok tüccarların etkisinin de oldukça fazla olduğu bilinmektedir. Dönemlere göre tüccarlar ticari amaç ile dokuyuculara yeni modeller ürettirmeleri üretilen modelleri kataloglamaları hammadde ve pazar arayışı içerisindeki birçok bölgeye sunmaları ile birlikte dokumaların yaygın kullanım ürünleri oldukları bilinmektedir.

Araştırma içerisinde geçiş dönemi dokumaları ile ilgili, Doç.Dr Mehmet Ali Eroğlu'nun Navajo rezervasyon sahasında tespit ettiği örnekler incelenmiş olup kendisi ile yapılmış sözlü görüşme sonucunda Kızılderili dokumalarında kilimin başlangıcını ve değişimini etkilen, oldukça çeşitli modellerin ortaya çıkmasını içeren bir dönem olduğu anlaşılmaktadır. Dokuma ürün oluşturulurken, dokuyucularından çok dokundukları bölgelere göre, dönem içerisinde dokuma ile ünlenmiş tüccarların isimleri aldığı tespit edilmektedir. Tüccarların birbirinden kalan dokumaları çoğaltmaları, değiştirmeleri, farklı ifadeler eklemeleri dokuma çeşitliliğin arttığınıda bizlere göstermektedir. Geçiş Döneminde incelenen başlıca dokumalar ;

- Germantown Alanı, Kilim Dokumaları
- Ganado Alanı, Hubbel Kilim Dokumaları
- Crystal Alanı,Kilim Dokumaları olarak üç türde farklı dokumaları içermektedir.

3.2.1.Germantown Alanı Kilim Dokumaları

İsmini Pensilvanya'nın Germantown Bölgesinden alan dokuma türüdür. Merkez ve çevre bölgelerde yaygın olarak kullanımı ile bilinmektedir. Germantown bölgesinde, ticari olarak açılmış yün değirmenleri sayesinde, özel üretim üç ve dört katlı iplikler ortaya çıkmıştır. Dokumalarda genellikle kullanılan iplik türleri kendi üretimleri ile ortaya çıkan ipliklerden oluşmaktadır. Aynı zamanda Germantown bölgesinde, ticari olarak eğrilmiş ve boyanmış ipliklerden sonra Germantown ipliği, olarak adlandırılmasıyla da karşımıza çıkmaktadır (McManıs,Jeffrıes,2009:15).

Germantown iplik türünün ortaya çıkmasından sonra Navajoluların dokumalarında yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Aynı zamanda kilim dokumalarının tüccarlar tarafından müzelerde duvar yaygısı olarak ilk defa sergilendiği örnekleri bulunmaktadır.(Bkz: Görsel 3.25)

Doç. Dr. Mehmet Ali Eroğlu ile yapılan sözlü görüşme sonucunda, Germantown alanı ile ilgili dokumaların ortaya çıkış tarihi ile ilgili net bir kanı söylemek mümkün olmasa da ulaşılan görseller sonucu 1880-1890 yıllarını kapsadığı anlaşılmaktadır. Dokumaların başlangıç ve bitiş kısımlarında genel olarak saçak kullanımı yaygındır. Renk kullanımında Germantown kırmızı olarak da adlandırılan yoğun kırmızı renk hakimiyet göstermektedir. Bunun yanı sıra kahverengiler, griler, hardallar, siyah ve beyaz renk kullanımı da hakimdir. Desen olarak incelendiğinde birbirini tekrar eden geometrik kompozisyonları bulunmaktadır.

Görsel 3. 26 Germantown Kilim Dokuması Örneğidir (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.18

Yaklaşık 1880'li yıllarında dokunmuş olan dokuma kilim modelidir. Dokumada anilin boyalı iplikler kullanılmıştır. Dokumaların boyutları yaklaşık 53 cm boy 36 cm en olarak tahmin edilmektedir. Yan yana duvara asılı dokumalar kilimin sadece yerde kullanımın yanı sıra duvarda da kullanıldığı sergilenmek amaçlı

yerleştirildiği görülmektedir. (Bkz.Görsel 3.25) Kilimin geçiş dönemi ile birlikte kullanım alanı Kızılderili kabilelerinin yaşam alanında hemen her kısımda kullanılma başladığı örnekleride tespit edilmektedir. (Bkz.Görsel 3.28) Ticari anlamda tüccarların dükkanlarında yada sergileyecekleri müzelerde Kızılderili dokumalarının tanıtımlarının turistlere yapılması dokumalarda özel üretimlerinde oluşmasında da önemli faktör olmasının nedenleri arasındadır. Germantown Kilim modelleri kompozisyon bakımından incelendiğinde geometrik formların iç içe olduğu yatay, dikey, yarım tam şeklinde motif, sembol ve simgelerin yerleştiği görülmektedir. Kızılderili dokuma motifleri ile ilgili birçok yorum yapılmasına rağmen motif adlandırmalarında kesin yargılardan kaçınılmalıdır. Bunun sebebi dönem içerisinde yaşanan hayat koşulları,kabileler arası iletişim verilebilecek isimleri sadece o dönemde yaşamakla kalmayıp dokumayı dokuyan dokuyucuya göre farklılık gösterebilmektedir. Doç. Dr. Mehmet Ali Eroğlu'nun alan içerisinde yapılmış olan araştırmasında kabile üyeleri, tüccarlar gibi birçok kişi ile iletişime geçmesi sonucu elde edilen bilgiler bizlere, Germantownalanı dokumalarında gökyüzü elemanlarıda duyulan saygı neticesinde şimşek, yıldız gibi doğa elemanlarının yansıması olarak kullanılan desen,simge ve sembollerin yoğunlukta olduğunu söylemek mümkündür.

Görsel 3. 27 Germantown Kilim Dokuması Örneğidir (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.20)

Tablo 3. 16 Kimlik Formu 16

Kimlik Formu:	16	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Germantown Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	Bilinmiyor	
Dokumanın Boyutları:	90 cm En	135 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi, Beyaz, Siyah, Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Germantown Adlı Üç Katlı Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 28 Germantown Kilim Dokuması Örneğidir (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.21)

Tablo 3. 17 Kimlik Formu 17

Kimlik Formu:	17	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Germantown Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	Bilinmiyor	
Dokumanın Boyutları:	125 cm En	198 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi, Beyaz, Siyah, Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 29 Germantown Kilim Dokuması Örneğidir (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.21)

Tablo 3. 18 Kimlik Formu 18

Kimlik Formu:	18	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Ganado Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1880'li Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	96 cm En	119 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Yeşil,Kahverengi, Kırmızı, Siyah,Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

3.2.1.1. Germantown Alanı, Eyedazzler Kilim Dokuması

Göz kamaştırıcı bu örneklerin benzerlerine eyedazzler modeli olarak farklı alanlardada karşılaşılmaktadır. 1880'li Yıllar ile 1930'lu Yıllar arası Kızılderili dokumalarının gelişmeye devam ettiği modelleri içerisinde yer alan eyedazler kilim örnekleri en göz kamaştırıcı modelleri yansıtmaktadır.

Bölge içerisindeki Germantownkilimden ayıran özellikleri özel üretim ticari eğirilmiş iplik türünün en renkli örneklerini oluşturmasından dolayıdır. Aynı zamanda

yoğun desen, motif ve sembollerin bir arada kullanıldığı süslü modeller olarak da adlandırılmaktadır.

Bahti'nin kitabında bahsettiği üzere, Görsel 3.29'da görüldüğü üzere Kızılderili dokumalarında diğer el sanatları ürünlerinde olduğu gibi dokuyucu kendi imzasını çocuklukla kullanmazken burada sağ en üst köşede iki karşılıklı geometrik motif olan "ok" işareti ile işlemesi dikkat çekmektedir. Aynı zamanda dokuma içerisindeki kompozisyon da üst kısımda iki adet insan figürünün kullanılması da yeni modellerden son döneme damga vuran örneklerden olduğunu bize açıkça göstermektedir. Bölge içerisindeki Germantownkilimden ayıran özellikleri özel üretim ticari eğirilmiş iplik türünün en renkli örneklerini oluşturmasından dolayıdır. Aynı zamanda yoğun desen, motif ve sembollerin bir arada kullanıldığı süslü modeller adı ile adlandırılmaktadır.

Görsel 3. 30 Germantown Alanı Eyedazzler Kilim Dokuması Örneğidir (Bahti,2001,.s.17)

Tablo 3. 19 Kimlik Formu 19

Kimlik Formu:	19	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Germantown Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1880'li Yıllar ile 1930'lu Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Kahverengi, Kırmızı, Turuncu, Sarı, Yeşil, Siyah Beyaz, Mor ve bu renklerin tonları kullanılmıştır	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari Amaçla Eğirilmiş İplik Türü	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 31 Germantown Alanı Eyedazzler Kilim Dokuması Örneğidir. (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.30 Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında 28.04.2015 tarihli,saat 14:30'da çekilmiş yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

3.2.3. Ganado Alanı, Hubbel Kilim Dokumaları

Arizona, Ganado bölgesindeki dokumaların ticaret merkezi 1871 yılından itibaren Navajo yerlilerinin dokumalarına hizmet vermektedir. Dokumacılar kendilerine has bölgesel tarzları yansıttığı dokumaları ile tanınmaktadır. Bu tanınmanın en önemli sebebi ticaret merkezi içerisinde dükkanı bulunan Juan Lorenzo

Hubbell olarak adlandırılan tüccar sayesindedir. (Schiffer,1997a:19) Yaklaşık olarak 1878 yıllarını ve sonrası ile ilgili o dönem için en önemli tüccarlar arasında yer alan Juan Lorenzo Hubbel, Ganado dokumalarına getirmiş olduğu yenilik ile birlikte ticari açıdan değer kazanması için yapmış olduğu satışları ve dokuma ürünlerin kataloglanmasını sağlaması ile tanınmaktadır. Kataloglarda yaklaşık 253 renk bulunmaktadır. (Bkz.Görsel 3.31) Bu gibi önemli sebeplerden dolayı dönemin dokumaları Hubbel dokumaları olarak da adlandırılmaktadır (McManıs,Jeffrıes,2009: 22).

Doç. Dr. Mehmet Ali Eroğlu'nun Ganado bölgesinde yaptığı alan araştırması sonucu yapılan sözlü görüşmeler, görsel örnekleri, araştırmaları incelendiğinde dönemin en önemli ismi olan J.L.Hubbel'ın getirmiş olduğu birçok yenilik içerisinde yer alan doğal boya renklendirmenin, geçiş dönemine damga vuran eserlerin ortaya çıkmasında en önemli faktör olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmada Hubbell Ticaret merkezinde fotoğraflanarak belge niteliği taşıyan görsellerin desteklendiği örneklere yer verilmektedir.(Bkz. Görsel 3.32) (Bkz. Görsel 3.33) Görsellerden anlaşılacağı üzere, çerçeve içerisine alınmış dokuma türünde hangi doğal boya kullanıldığı ve bu doğal boyaların hangi bitki türlerinden oluştuğu gösterilmektedir. Hubbell alanında bu tarz çerçeve içerisine alınmış birçok dokuma çeşidi ve bitki türünün bulunduğu, sonraki dönem dokuyucular arası bilgi aktarımında önemli rol oynayan katalogları temsil ettiğini söylemek mümkündür.

Eroğlu ile yapılan sözlü görüşmede elde edilen diğer bilgiler şunlardır;

Hubbell alanının en önemli ticaret merkezleri arasında yer alması, Hubbell'in sadece bir tüccar değil aynı zamanda bir doğal boya öğreticisi olduğu, dokuyucu ve doğal boyalarını öğrenmek için birçok öğrenci yetiştirdiği bilgilerine alan içerisindeki tüccarlardan öğrenilen bilgiler arasındadır. Hubbell'in renk üzerine yapmış olduğu yenilik sonrası turistlerin bölgeye daha fazla ziyaret gerçekleştirip maddi kaynaklı geçimin önemli kısmını sağlayan dokumaların ortaya çıkmasını etkilediği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda dokumaların sadece yer yaygısı, duvar kilimi gibi kullanımının yanında turistlere tanıtmak amaçlı özel üretim ürünlerin çıkmaya başlamasıda bu alanda dikkat çekmektedir. Kabilelerin ev ve dükkanlarındaki hemen

her alanda kullanımı yaygın olduğunu söylemek mümkündür. Yatak örtüsü,(Bkz. Görsel 3.34) masa örtüsü, yastık kılıfı vb. gibi özel alanlarda iç dekorasyon ürünü olarak farklı alanlarda karşımıza çıkmaktadır.

Hubbel dokumaları kompozisyon bakımından incelendiğinde alan araştırması esnasında karşılaşılan tüccarlardan edinilen bilgiler bizlere yeryüzüne, tanrıya, doğa elemanlarına duyulan sonsuz saygının bir sonucu olarak şimşek, yıldız, güneş, fırtına gibi doğa unsurlarını yansıtan anlamlandırmaların olduğu bilgisine rastlanılmaktadır. Dokumalar incelendiğinde birbirine çok benzer nitelikte olan modellerin çoğunlukta olduğu dört köşede geometrik formlarda üçgenlerin kötülüklerden korunmak amaçlı eklendiği ortada bulunan merkez kısmında ana motifin yerleştirildiği kenarlardaki küçük tekrar eden desen, motif ya da sembollerde doğa elamanları, hayvanların simgelendiği koruyuculuğundan dolayı seçildiği gibi birtakım bilgilere ulaşılmıştır. (Bkz. Görsel 3.38), (Bkz. Görsel 3.39), (Bkz. Görsel 3.40), (Bkz. Görsel 3.31)

> Ganado tüccarı olarak bilinen Hubbel ile ilgili McManıs,Jeffrıes,'ra göre;
> "Hubbel Dokumaları Navajoların en yüksek kalitede dokuma yapmalarına teşvik eden ilk tüccar Juan Lorenzo Hubbel olarak bilinmektedir" (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, 22).
>
> Hubbel ve yöneticisi olarak bilinen CN Cotton, Navajo halılarında başarılı bir iş geliştirmekle kalmadı, aynı zamanda eski halı desenlerinin suluboya resimlerini görevine asmak ve dokumacılara modellik yapmak üzere yaptırdı." (Schiffer,1997a ,s.19).

1870'li yılların sonlarına doğru dokumacılığın başlangıç tarihinden itibaren Navajolu'ların dokumaların sıklıkla kullandıkları yünden elde edilmekte olan el eğirmesi iplik kullanımını Arizona'daki Ganado bölgesi üzerinden yaptığı bilinmektedir. Ticari amaçla yapılan dokumalarda kullanılan iplik türlerinin yerini bir dönem pamuk ipliği aldığı görülmektedir. Bunun temel sebebi elde eğirme iplik türünün zaman bakımından daha uzun sürmesidir. Pamuk ipliğinin denenmesi de Ganado bölgesinde, tüccar Hubbel zamanında gerçekleştirilmiştir. Ancak denemeler

sonucu pamuk ipliğinin kopma derecesi daha fazla olduğu için üretilen dokuma kilimlerin yapısının oldukça zayıfladığı görülmüştür (McManıs,Jeffrıes,2009: 21).

Hubbel'in yaptığı birtakım yenilikler içerisinde dokumalarda kullanılan renklerde bulunmaktadır. Ganado dokumacılıklarının kilim dokumada birden fazla boyanmış iplik renkleri yerine doğal yün renkleri ve yoğun anilin boyalı kırmızı rengin kullanılmasındada etkili olduğu bilinmektedir. Dokumaların başlangıcından bu yana battaniyeler ile başlayan bu serüveni Hubbel kilime dönüştürerek bölgesel tarz ortaya çıkarmıştır.Bu tarzlar içerisinde ilk kez bu dönemde karşımıza çıkan Hubbel, Spider Women gibi farklı isimlerle adlandırılan eski motifleri dokumalarına uyarlayarak dokuyuculara dokutturmaktadır. Bu durumdan anlaşılacağı üzere hem ticari amaçla turistlerin ve farklı bölgelerin dikkatini çekebilmek adına dini sembollerin mitolojik tasvirlerin ortaya çıktığı görülmektedir (McManıs,Jeffrıes,2009: 22).

> "Navajo dinine göre çapraz formda olan motifler yıldızları temsil etmektedir. 1902' de Hubbel Ganado bölgesi dokumalarını ünlü demiryolları Santa Fe' nin sahibi olan Fred Harveu şirketine pazarlamaya başladı ve bu durum ticari anlamda köklü değişikleri getirdi Navajo dokumalarına talep arttı" (McManıs,Jeffrıes,2009,s.22).

Görsel 3. 32 Juan Lorenzo Hubbell'ın Kendi Ortaya Çıkarmış Olduğu Renk Kartelalarının Örneğidir (Rodee,1987,s.98)

Görsel 3. 33 Hubbel Doğal Bitki Çerçevesi (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 34 Hubbel Doğal Bitki Çerçevesi (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.32 ve Görsel 3.33 Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Hubbel alanında 20.04.2015 tarihli,saat 09:34'de çekilmiş yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

Görsel 3. 35 Hubbell'ın Evinde Kilimin Yatak Örtüsü Olarak Kullanım Örneğidir(Rodee,1987,s.98)

Görsel 3. 36 Ganado Kilim Dokuma Örneğidir. (Schiffer,1997 s.24)

Tablo 3. 20 Kimlik Formu 20

Kimlik Formu:	20	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası,Ganado Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	Bilinmiyor	
Dokumanın Boyutları:	90 cm En	145 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi, Beyaz, Siyah, Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Bilinmiyor	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 37 Ganado Kilim Dokuma Örneğidir (Rodee,1987,s.184)

Tablo 3. 21 Kimlik Formu 21

Kimlik Formu:	21	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası,Ganado Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1960'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	275 cm En	381 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi, Beyaz, Siyah, Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Ve Ticari İşlenmiş Yün İplikler	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 38 Ganado Kilim Dokuma Örneğidir (Rodee,1987,.s.185)

Tablo 3. 22 Kimlik Formu 22

Kimlik Formu:	22	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası,Ganado Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1960'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	178 cm En	230 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi, Beyaz, Siyah, Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari Dört Katlı İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 39 Ganado Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 40 Ganado Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 41 Ganado Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

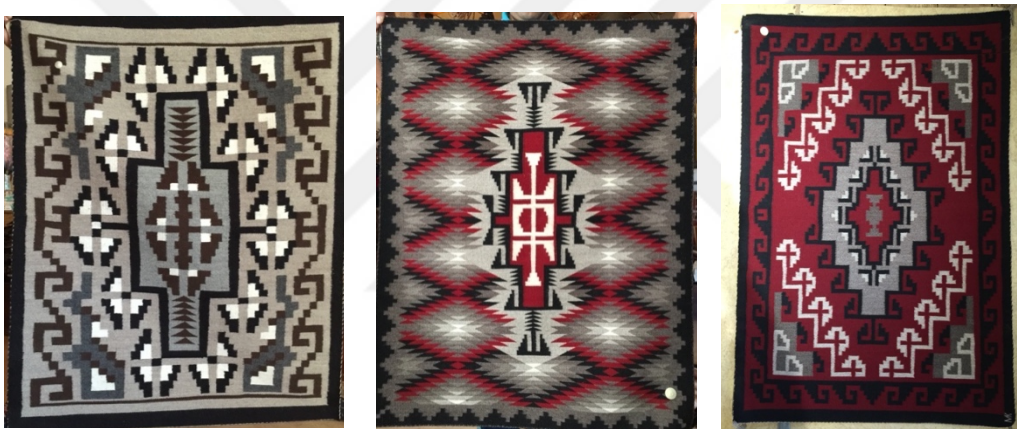

Görsel 3. 42 Ganado Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 43 Ganado Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 44 Ganado Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.38, Görsel 3.39, Görsel 3.40, Görsel 3.41, Görsel 3.42 ve Görsel 3.43 Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Ganado alanında 20.04.2015 tarihli, saat 09:34'de çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

3.2.4 Crystal Alanı Kilim Dokumaları

Crystal alanı dokumalarına en büyük katkı sağlayan tüccar John B. Moore olarak adlandırılmaktadır. Bu alanda üretilen dokumalar ile ilgili yaklaşık olarak 1896 yıllarından itibaren Navajo dokumaları arasında ticaretinin yapmaya başladığı bilgileri

bulunmaktadır. Bu ticareti yaptığı bölge Chuska dağlarının batı kısmındaki New Meksico'nun Crystal adı ile adlandırılan bölgede olduğu araştırmacılar tarafından ortaya çıkartılmıştır. J.B.Moore, tarafından dokumalarda yapılan yenilikler arasında geleneksel tarzın ortaya çıkarıldığı görülmektedir. 1903 yılında Navajolu'ların dokuyucularına bir katalog içerisinde yer alacak kadar dokuma çeşidini yapmaları için verdiği bilgilerine rastlanılmaktadır. Dokumalarda kullanılan geometrik desenlendirme bölgede bulunan diğer dokuma türlerini de etkileyerek farklı stilize edilmiş formlarda dokunmaya devam ettiğini söylemek mümkündür (Schiffer,1997a :27).

Crystal dokumalarının bölgesel tarzlarından dolayı kendi içlerinde farklılıkları bulunmaktadır. Yaşanılan rezervasyon alanı içerisinde yer alan Crystal dokumaları iki türe ayrılabilmektedir. Birinci tür dokumalar modern dokumalar olarak gruplandırılırken ikinci tür dokumalar klasik dokumalar olarak gruplandırılabilmektedir. Klasik tarz dokumalara göre modern dokumalar yaklaşık olarak 1940'lı yılları ve sonrasını kapsamaktadır. Bu iki türde birbirinin etkisi ile Crystal bölgesi dokumalarını kapsamaktadır (Maxwell,1984:31).

Dokumalarda kullanılan desenler ve renkler ile ilgili araştırmacıların elde ettiği bilgiler doğrultusunda anlaşılacağı üzere 1940'lardan belirli bir kalıpta kalmayan Crystal dokumalarında yatay şeritler ile yeni bir Crystal tarzı geliştirilmiştir. (Schiffer,1997a:27) 1980'lerin başında Crystal bölgesinin ünlü dokumacılarından birisi dokumalarda kullanılan renklerin ortaya çıkarılmasındaki süreç ile ilgili şu açıklamaları yapmıştır;

> " Yılın sadece belirli zamanlarında gidilmesi gereken dik yamaçların üzerinde yaklaşık 5000 fit yükseklikte ki mavi penstemon ve mavi lupin adı verilen bitkilerin toplanıp köklerini yavaş yavaş kaynatılarak renk elde edilmektedir" (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.28).

Crystal bölgesi dokumalarının bulunduğu dönem içerisinde yeniliklerle ilerlemekte olan süreç devam etmiş ve bir süre sonra ticari anlamda da bir çok katkı

sağlamıştır. Ticari anlamda kilim alım satımlarında parasal kaynakları artırmak adına dokuma üretiminde artış talep edilmekteydi. Tüccarlar kilim dokumalarının sürecini hızlandırmak amaçlı kullanılan yünlerin temizlenme işleminin hızlandırılması gerektiği taraftarıydı. Bunun sebebi kullanılan yünlerdeki kirin, yağın ve pisliğin iyi temizlenmesi için belirli bir zaman gerekmekteydi bu zamanda aslında yeni dokuma için olan süreci etkilemektedir. Bölgede elde edilen yün kum ve toprak kalıntıları ile karışık olduğu için yünlerin temizlenme işlemini daha da zorlaştırmaktadır. Bu durum sonucunda ortaya çıkarılan dokumaları da etkisi altına aldığından dolayı bir dönem içerisinde ortaya çıkartılan dokumaların, battaniyelerin kalitesi oldukça düşük miktarlara sadece satış amaçlı yapılmaktadır.20 Hubbell başlangıcında Germantown ipliğinin kullanımı bu sebeplerden dolayı daha da azaldığı bilinmektedir (McManıs,Jeffrıes,2009: s.22).

Tüccarların sağladığı bir başka etki, 20 Hubbell ve sonrasında Navajoluların rezervasyon bölgesinde dokumaların satıldığı dükkanlar çoğalmasıyla Navajo tekstil ürünlerinin gelişmelerini devam ettirdikleri gerçeği olarak söylenebilmektedir. Crystal bölgesinin en önemli tüccarları içerisinde yer alan J.B More bir süre sonra dokuma ürünlerinin sergilenmesini ve satışı sağladığı dükkanını kapatıp bölgeden ayrıldığı bilinmektedir. Yine de sonraki dönemler de Cyrstal dokumaların etkisi devamlılık göstermektedir.

> “1911 de Crystal olarak dokunan dokumaların olduğu dükkanını devredip bölgeden ayrılınca Crystal kilimlerin etkisi zamanla kaybolmaya başladı 1944 de Don Jensen adlı tüccar ile birlikte Crystal desenli resimsel motiflerin yerini çizgili desenlerin yer aldığı dokumalara çevirdi” (Mcmanıs,Jeffrıes,2009,, s.22).

Doç.Dr. Mehmet Ali Eroğlu ile yapılan sözlü görüşme sonucu “Crystal” alanı ile ilgili edinilen bilgiler ve araştırma sırasındaki kaynaklardan edinilmiş bilgilerime göre, “Crystal” alanı dokumaları Türkçe çevirisi yapıldığında “kristal” anlamını taşımaktadır. Aynı zamanda dokumalar incelendiğinde Crystal dokuma türünde gökyüzü elemanı olarak tanımlanan yıldızın stilize edilmiş köşeli formlarına benzer oldukları görülmektedir. Kızılderililerin inanç sisteminde şaman inancına dayalı

birçok ritüel ve efsane ortaya çıktığını söylemek mümkünüdür. Kızılderili kabilelerinde Tanrı'nın onlara doğadaki neredeyse her unsuru özel olarak bahşettiği ve buna karşılık vermek amacıyla yaptıkları her ritüelde Tanrı'ya teşekkür ettikleri bilinmektedir. Tanrı'nın göğün deliği olarak adlandırdıkları yıldız, güneş, ay gibi gökyüzü elemanlarından onları izlediği ve yaptıkları her hatada onları cezalandırmak için doğal afetlerin yaşandığı bilincinde ilerlemektedirler. Kızılderililerin yıldız sembolü olarak bilinen sembol ile alakalı ulaşılan kaynaklarda
Şu ifadelere yer verilmektedir;

> Kızılderililer (Navajolular) , " Hava durumunun değişkenliğine fazlasıyla bağımlı olmaları nedeniyle bu Güneybatı halkları doğal döngülere ve gökyüzünde olan ya da oradan kaynaklanan herşeye karışı özel bir hassasiyet geliştirmişlerdir. O nedenle yıldız, güneş ve meteoroloji sembolleri sanatlarında önemli bir yer tutar. Güney Amerika'nın sembolizminde yıldızlar genel olarak doğaüstü güçleri temsil eder ve özellikle sabah yıldızının (şafak vakti görülen en parlak yıldızdır) yerli geleneğinde ayrı bir önemi vardır" (https://drive.google.com/file/d/1eNnA8coC8Hsmf6Z4chBrw_hvDZz2jR61/view Erişim Tarihi 07.01.2022, Erişim Saati 14:00).

> "Yıldız kümeleri içerisindeki yıldızların köşe sayılarına göre anlamlandırmaları bulunmaktadır. Bu yıldızlar 4,5,6,7,8,9,10,11,12 köşeli olarak adlandırılmaktadır. Çeşitli mitolojik efsanelerdeki anlatımlar doğrultusunda bu yıldızların Kızılderili(Navajo) kabilesi için en önemli yıldız "Sabah Yıldızı" olduğu anlaşılmaktadır. Sabah yıldızının 4 köşeli olduğuna inanılmakta ve her sivri uç kısmının bir element simgesi olduğu tahmin edilmektedir. Bu elementler içerisinde hava, su, toprak, ateş kavramları yer almaktadır"
> (https://drive.google.com/file/d/1eNnA8coC8Hsmf6Z4chBrw_hvDZz2jR61/view Erişim Tarihi 07.01.2022, Erişim Saati 14:00).

Görsel 3. 45 Crystal Alanı Kilim Örneğidir. (Maxwell,1984,s.37)

Tablo 3. 23 Kimlik Formu 23

Kimlik Formu:	23	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Crystal Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1915'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Kırmızı, Kahverengi, Siyah, Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 46 Crystal Alanı Kilim Örneğidir (Schiffer,1997, s.28)

Tablo 3. 24 Kimlik Formu 24

Kimlik Formu:	24	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Crystal Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1950'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Kırmızı, Kahverengi, Siyah	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 47 Crystal Alanı Kilim Örneğidir (Rodee,1987, s.88)

Tablo 3. 25 Kimlik Formu 25

Kimlik Formu:	25	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Crystal Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1910'li Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Kırmızı, Kahverengi, Siyah,Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya Ve Doğal Boya	

Görsel 3. 48 Crystal Alanı Kilim Örneğidir, (Schiffer,1997, s.28)

Tablo 3. 26 Kimlik Formu 26

Kimlik Formu:	24	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Crystal Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1915'li Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	91 cm En	163 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kırmızı, Kahverengi, Siyah	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya Ve Doğal Boya	

Görsel 3. 49 Crystal Alanı Kilim Örneğidir. (Schiffer,1997,s.30)

Tablo 3. 27 Kimlik Formu 27

Kimlik Formu:	27	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Crystal Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1900'li Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	94 cm En	142 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kırmızı, Kahverengi, Siyah	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya Ve Doğal Boya	

Görsel 3. 50 Crystal Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 51 Crystal Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 52 Crystal Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 53 Crystal Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 54 Crystal Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 55 Crystal Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.49, Görsel 3.50, Görsel 3.51, Görsel 3.52, Görsel 3.53 ve Görsel 3.54 Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Crystal alanında 18.04.2015 tarihli, saat 09:10'de çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

3.3.KİLİM DÖNEMİ DOKUMALARI (1895-1920)

3.3.1.Resimsel Dokumalar

1840 yılları ve erken dönemlerde ortaya çıktığı tahmin edilmekte olan Resimli dokumalar aynı zamanda çok çeşitli dokumalar olarak da bilinmektedir. Dokumalar üzerinde bir tablonun resmedildiği görüntülere rastlanmaktadır. Kızılderili bölgesinde dokunulacak kişinin özel isteğine göre bütün doğa elemanları, insan figürleri dokumalar üzerinde karşımıza çıkmaktadır.

Doç.Dr. Mehmet Ali Eroğlu ile yapılan sözlü görüşmede elde edinilen bilgiler ışığında ve kaynaklarda tespit edilen örnekler incelendiğinde resimsel dokumalar ile ilgili şunları söylemek mümkündür, kompozisyon olarak incelendiğinde, hayvan figürleri ile ortaya çıkan dokumalarda daha sonraki dönemlerde, bayrak resimleri, alfabeler, kadın, erkek ve insan figürlerinin yerini aldığı karışık dokumalar olarak devam etmiştir. Resimli dokumalar Santa Fe Demir yolunun açılması ile birlikte bölgeye gelen turistlerin özel isteklerine göre bir tabloyu andırırcasına dokunmuş ürünlerdir. Tasvirlere göre evler, arabalar, ağaçlar, bölgede önemli sayılan hayvanlar, güneş, ay, yıldız gibi birçok çeşiti bulunmaktadır. (Bkz.Görsel 3.55) Bazen bir manzara resmini andıran görsellerde resmedilen alandaki kanyon ve vadiler, dereler, akan sular, tavuk, at, eşşek, keçi vb. gibi öğeler dikkat çekmektedir.(Bkz. Görsel 3.56) Bu öğelerin yanında orada bulunmak isteyen insanlar at üzerinde gezintiye çıkarken, at yarışını andıran, av sahnesini andıran vb. birçok gerçekçi anları yansıtan dokumalarıda içermektedir.(Bkz.Görsel 3.59)

Dokuma tarihinde resimselliğin birleşimi ile birlikte oldukça önemli bir aktarımın temelini oluşturulmuştur. Görsel objeler ile yapılan bu görsellerde yazıların kullanılması, kartpostal niteliği taşıyan bölgeye gelen kişilerin bu ürünleri tanıtım amaçlı alması gibi birçok etken dokumacılık sanatlarının yaygınlaşmasına temel sağlamıştır. Dokumalar boyut bakımından incelendiğinde kişiye özel ürünler olmak üzere minyatür ve oldukça büyük boyutlarda ürünlerin üretimi olduğunu söylemek mümkündür. Renklendirmede oldukça ilerleyen Kızılderili kabileleri gerek sentetik gerek doğal boyalar kullanarak dönem içerisinde her öğeyi kendi renklerine göre

boyayabilmektedir. Örneğin, suyun rengi etrafta incelendiğinde, göğün yansıması ile birlikte mavi tonlarındadır. Ve dokumalarda da su mavi ve tonlarında kullanılmaktadır. Aynı şekilde gök rengi mavi,dağ rengi kahverengi tonlarında, kullanılan hayvanlarda siyah keçi ise siyah beyaz keçi ise beyaz yine diğer bütün hayvanlarda gerçek renkleri ve istenilen renklerde kullanıldığı göze çarpmaktadır.

> "1864'de Sand Creek Masscare'nin öldürüldüğü zaman Cheyenne Şef White Antepo'nin Antelopenin giydiği kendi giysisi üzerindeki dört küçük kuş deseni görülmektedir. 1873 tarihindeki fotoğraflara göre Amerika bayrak desenli kilimin bulunduğu görülmektedir. 1880-1890'larda trenler hayvanlar insanlar ve alfabe harfleri tekstil ürünlerinde desen olarak yerini almaktadır" (Mcmanıs,Jeffrıes,2009,s.34).

Resimsel dokumalarda Tanrı'ya duyulan saygı gereği objelerin kendi içerisinde bir düzende yerleştirildiği, insanların yaşam alanlarının resmedildiği, bakıldığında bir tablo gibi görünen dokumalarda, dokumanın başlangıcının alttan, üste doğru olduğu göze çarpmaktadır. Her doğa elemanının yerinin belli edilmesi, gökyüzünün gerçekte olduğu gibi dokumanın en üstünde bulutlarla birlikte tasvir edilmesi, en altta insanların, arabaların, traktörlerin vb. birçok resimsel öğenin yeryüzünde zemin üzerine yerleştirilmesi, bizlere kendi içerisindeki düzenini anlatmaktadır. (Bkz.Görsel 3.63), (Bkz.Görsel 3.64), (Bkz.Görsel 3.65)

Aynı zamanda resimsel dokumalarda Kızılderili kabileleri için önemli ve kutsal görülen bir diğer öğe Mısır Püskülünün kullanıldığı kuş türlerinin bu mısır etrafındaki çeşitlerinin farklı renklerde karşımıza çıkması dikkat çekmektedir. İnanışa ve mitolojik efsanelere göre Mısır Püskülü, yaşamı simgeleyen temel bir ağacı simgelediği, ona duyulan saygının sonsuz olduğu, insanın doğumundan ölümüne kadar sürecin tasvir edildiği kuşların Tanrı aracılığı ile insanları izlediği gibi anlatımlara rastlanmaktadır. (Bkz. Görsel 3.57) Görseller incelendiğinde tek bir ağacın dokumanın orta merkezine boydan boya yerleştirilmiş olması dalları arasında kuş figürlerinin olması dikkat çekmektedir. Kızılderili kabilelerinde, Mısır Püskül' ünün

ağaç olarak yansıtıldığı ulaşılan kaynaklardan elde edilen bilgiler arasındadır. Sonraki dönemlerde ortaya çıkan dokuma ürünlerinde yine karşımıza çıkmaktadır.

Resimsel dokumaların oldukça fazla çeşidi bulunmaktadır. Tez içerisinde sınırlı kalmak adına kaynaklarda tespit edilen 5 örnek verilmiş, Doç. Dr. M.Ali Eroğlu'nun Navajo rezervasyon sahasında yapmış olduğu alan araştırması esnasında fotoğrafladığı 6 görsel örneğe yer verilse de yaklaşık olarak resimsel dokumalar ile ilgili, 1000 adet görsele ulaşılmıştır.

Görsel 3. 56 Resimsel Dokuma Kilim Örneğidir (Schiffer,1991, s.23)

Tablo 3. 28 Kimlik Formu 28

Kimlik Formu:	28	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Ganado Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Resimsel Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1920'li Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	106 cm En	147 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kırmızı, Turuncu, Beyaz, Siyah, Kahverengi	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya Ve Doğal Boya	

Görsel 3. 57 Resimsel Dokuma Kilim Örneğidir (Bahti, 2001,s.19)

Tablo 3. 29 Kimlik Formu 29

Kimlik Formu:	29	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Resimsel Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1990'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	71 cm En	91 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Pembe,Kırmızı,Turuncu, Kahverengi, Siyah Beyaz,Mavi,Yeşil	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 58 Resimsel Dokuma Kilim Örneğidir (Schiffer,1991, ,s.58)

Tablo 3. 30 Kimlik Formu 30

Kimlik Formu:	30	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Resimsel Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1990'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	91 cm En	121 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kırmızı,Kahverengi,Siyah, Beyaz, Mor, Pembe, Turuncu, Sarı, Mavi, Lila,Turkuaz	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 59 Resimsel Dokuma Kilim Örneğidir (Schiffer,1991 , s.13)

Tablo 3. 31 Kimlik Formu 31

Kimlik Formu:	31	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Resimsel Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1975'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Siyah, Turuncu, Kahverengi, Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 60 Resimsel Dokuma Kilim Örneğidir (Schiffer,1991, s.18)

Tablo 3. 32 Kimlik Formu 32

Kimlik Formu:	32	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Resimsel Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1975'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Siyah, Kahverengi, Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Bilinmiyor	

Görsel 3. 61 Resimsel Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 62 Resimsel Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 63 Resimsel Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 64 Resimsel Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 65 Resimsel Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 66 Resimsel Kilim Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahası içerisinde yapmış olduğu alan araştırması sonucu, Görsel 3.60, Görsel 3.61, Görsel 3,62, Gallup alanında 17.04.2015 tarihli, saat 13:30'da , Görsel 3.63, Görsel 3.64 ve Görsel 3.65, Shiprock Santa Fe alanında 17.04.2015 tarihli, saat 14:05'de çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

3.3.2. Kızılderili Kum Boyama Sanatı Ve Dokumaları

Görsel 3. 67 Şamanların Çocuk Üzerinde Şifa Bulma Tören Anı , (Jake,2010,s.119)

Görsel 3. 68 Şamanların Çocuk Üzerinde Şifa Bulma Tören Anı (Jake,2010,s.119)

"Kum resimleri Navajo İlâhilerinin resim yoluyla ifade edilmesidir. İlahileştirilen dualar, miüer, efsaneler ve şiirler tedavi amacıyla kullanılır. Navajolann ölüm korkusu nedeniyle kum resimleri ile yapılan dinî törenlerin önemi büyüktür. Şaman hastayı tedavi eder ve hastanın dünya ile bozulan uyumunu sağlamaya çalışır. Beşyüzden

> fazla kum resmi ve ellisekiz farklı dinî tören vardır. Her hastalık için ayn bir İlâhi söylenir ve ayn bir kum resmi yapıar. Bu tören genellikle hoganda (üzeri kubbeli, yuvarlak ya da altıgen Navajo evi) veya açık havada gerçekleştirilir. Resmin fonunu kum oluşturur ve boya ile fırça yerine, toz halindeki mineraller, bitkiler, odun kömürü, mısırunu ve polen serpiştirilerek meydana getirilir. Çoğu kum resminin boyudan yaklaşık 70 cm.'i bulur. İç metreyi aşanlann yapımında bir yardımcı gereklidir. Törenin sonunda, gün ağarmadan önce kutsal figürler yok edilir. Resmin üzerine yapıldığı kum toplanarak hogan'ın kuzeyinde bir yere gömülür ve bir kısmı hastaya verilebilir. Eğer bir dinî tören birkaç gece sürecekse tedavinin her aşaması için farklı bir kum resmi meydana getirilir" (TanrısaL, s.100).

Kum boyama dokumaları, 1900'lü yıllarda başladığı kabul görmekle birlikte yaklaşık 1920'lere kadar Kum boyalı kilimler dokunmaya devam etmektedir. Kum resimlerden sonra ortaya çıkarılmış dokuma türünü kapsayan kumboyalı kilimler, Navajolu'ların kutsal olarak kabul gören şifa törenlerini özer ritüellerini yansıtmaktadır. Dokumalarda el eğirmesi iplikler kullanılmaktadır. Kumboyalı kilimler Navajoluların dokuyucuları arasında işinin ustası olan kişiler tarafından dokunmaktadır

Kumboyası kilimler, Yeii ve Yeiibichai figürlerini içermektedir. Navajo Rezersyon alanında dokunmuş olan farklı bir stili yansıtan bu dokumaların dokuyucuları ile ilgili döneme damga vuran isimler arasında Hasteen klah adlı erkek dokuyucu bulunmaktadır. Hasten Klah ve iki yeğeni bu dönem içerisinde yer alan en iyi bilinen dokumamcıları arasındadır. Tarihsel süreçte kayıtlara geçmiş olan ilk kumboyası kilim 1896 yılında Chaco Kanyonu bölgesinde bulunan Werherill Expedition (Keşif Heyeti) üyesi için dokunduğu bilinmektedir. Bir başka bilinen dokuma örneği ile ilgili 1919'da Meksikalı Newcomblardan Aarthur Newcombun eşi olarak bilinen bayan Franc Newcomb Hasteen Klah adlı bir Hataalii'den kendisi için bir kum boyama dokuması yapmasını isteği sonucu dokunduğu bilinmektedir. Bu dönemde kilimlerin çoğu Mary Cobot Whellwring için dokunmuş olup Santa Fe deki Wheelwright müzesinde sergilenmektedir. Kumboyası kilimlerde Yei bichaii modelinin, New Mexico bölgesindeki Farmington'un güneydoğusunda bulunan Canyon Gallegos adıl ile bilinen bir ticaret merkezini işleten Tüccar Dick Simpson'un

eşi Yanabah Simpson tarafından da dokunmuş örnekleri bulunmaktadır (Bahti, 2001: 21) .

Görsel 3. 69 Kızılderili Şifa Töreni Kum Boyama Yapım Aşaması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 70 Kızılderili Yei'li Kum Boyama Yapım Aşaması (Eroğlu,Nisan,2015)

Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, kayıt altına alınmış olan Görsel 3.68, Gallup Culturel Center Müzesinde, 20.04.2015 tarihli, saat 18:12'de, Görsel 3.69, Canyons Monumet Valley Alanındaki Müzede 17.04.2015 tarihli, saat 09:10'de çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

Doç. Dr. Mehmet Ali Eroğlu ile yapılan sözlü görüşme sonucu ve kaynaklar incelendiğinde anlaşılacağı üzere, kum boyama sanatı Kızılderili kabileleri için oldukça önemlidir. Kum boyama sanatı ile birlikte birtakım mitolojik anlamları bulunan desen,simge ve semboller ortaya çıkartılmıştır. Yei ve Yei bichei türleri bunlardan birkaçını oluşturmaktadır. Yei figürleri genel olarak en çok kumboyalı kilimlerde görülmektedir.(Bkz.Görsel.3.72) Yei figürü tanrıyı simgelemektedir. Efsane ve inanışlara göre farklı anlamlarının da bulunduğunu söylemek mümkündür. Tanrı ve tanrıya yakın olan kişi olarak da tasvir edilebilir. Koruyuculuğuna inanıldığı için neredeyse hemen her kumboyalı dokuma örneklerinde yer almaktadır. İlk dönemler geometrik olarak farklı formlarla stilize edilmiş birkaç şekli bulunmaktadır. (Bkz. Görsel 3.71)

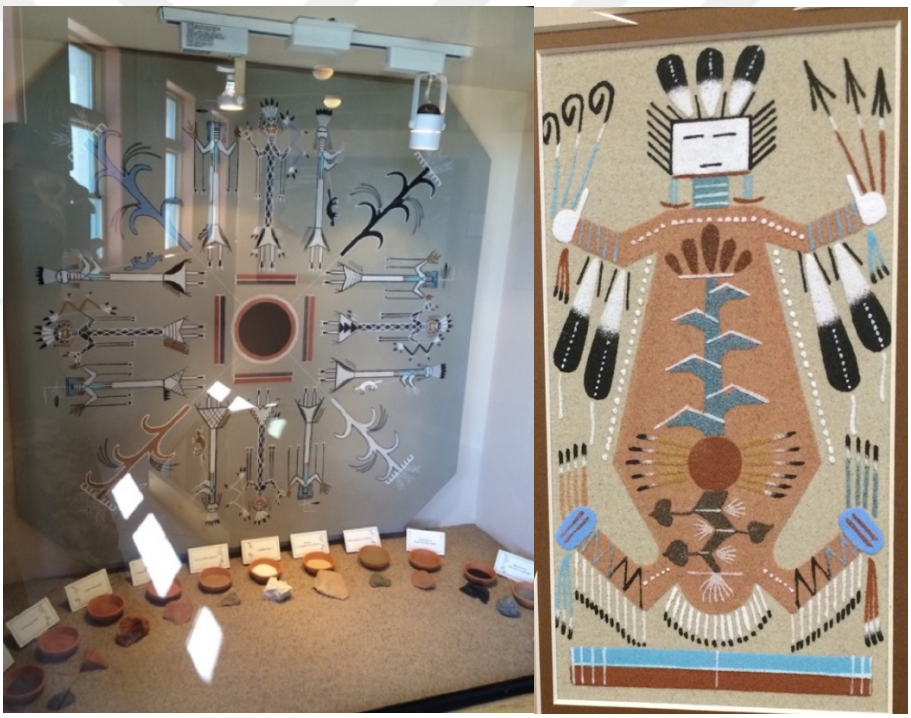

Görsel 3. 71 Kızılderili Şifa Töreni Kum Boyama Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 72 Kızılderili Yei'li Kum Boyama Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.70, Görsel 3.71, Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Momument Valey alanında, 20.04.2015 tarihli, saat 18:16'da çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

Yei modellerinde Sonraki dönemlerde insan figürlerine benzetilmeye başlanıldığı Yei ve Yei bichei modellerinin çıkışında temel oluşturmaktadır. Kum boyama Hataaii'li adı verilen usta kişiler tarafından yerde yapılmaktadır. Dini ritüellerde Tanrı'ya sunulan şükran ve dileklerini bildirdikleri sözleri oluşturan ilahiler ile farklı bir seronomi içermektedir.Dokumalarda yansıtılan kum boyama sanatlarında kullanılan ilahilerin bazıları dualar eşliğinde şeytanı def etmek, hastaları tedavi etmek, iyi dilek ve şükranlarını Tanrı'ya sunmak için yapılırken dünya üzerinde iyilik kavramına ait birtakım inanışların dengesini bulması kötü olayların olmaması adına yapılmaktadır.

Eroğlu'nun, Alan içerisindeki araştırması sırasında edindiği diğer bilgilerde, Kum boyama sanatı oldukça uzun zaman alan süreç içerisinde tamamlanmaktadır. Kum boyama sanatında özel kayalıklardan elde edilmekte olan taşların toz haline getirilmesi ile birlikte renkli kumlar elde edilmektedir. (Bkz.Görsel 3.70) Bu sanatı icra eden ustaların çoğunun kör olma riskinin yüksek olduğu zaman içerisinde görme bozukluğu yaşadıkları anlatımlarına rastlanmıştır. Kum boyama sanatı özel kum toprak üzerinde belirlenmiş alanlarda yapılmaktadır. Bu alanlar boş araziler veya sadece kabileler içerisinde özel olarak yapılmış odalarda uygulandığı bilgilerine rastlanmaktadır.

Navajoluların ritüellerini kapsayan kum boyama sanatında, şifa bulmak adına, hastalıkları tedavi etme gibi nedenlerle uygularken bu uygulamaları bir anlamda kayıt altına alan dokumacılık sanatını ortaya çıkarmışlardır. Kum boyama sanatı kullanılarak boyanan alanlar özel dokumalara aynı biçimde yansıtılmıştır. Bir anlamda bir tasarımın oluşturulmasında eskiz modellemesi gibi kullanılan bu sanat dokumacılıkta oluşturulan görselin birebir dokunduğu modelleri ortaya çıkartmaktadır. Kum boyama dokumaları kompozisyon bakımından incelendiğinde orta merkezdeki alan şifa bulmak,şükran dileklerini sunmak vb. gibi temel sebebi olan alana doğru yapılmaktadır. Aynı zamanda sadece kabile üyelerinde insanlar için değil hayvanlar içinde yapılmış örnekleri bulunmaktadır. Hayvanların doğadan beslenmesi doğanın dengesini koruyuculuğu için Tanrı'nın değişmez dünya düzeninde onlara sunduğu her örnek dokumalarına yansıtılmıştır. Örneğin hayvanların su içme anları,

beslenme anları gibi birçok tasvirli örnek bulunmaktadır. (Bkz.Görsel 3.153) (Bkz. Görsel 3.154)

Görsel 3. 73 Kum Boyama Kilim (Maxwell,1984,s.3)

Tablo 3. 33 Kimlik Formu 33

Kimlik Formu:	33	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kum Boyama Kilimi	
Dokunduğu Tarih :	Bilinmiyor	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Kahverengi, Beyaz, Siyah, Kırmızı,Mavi	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

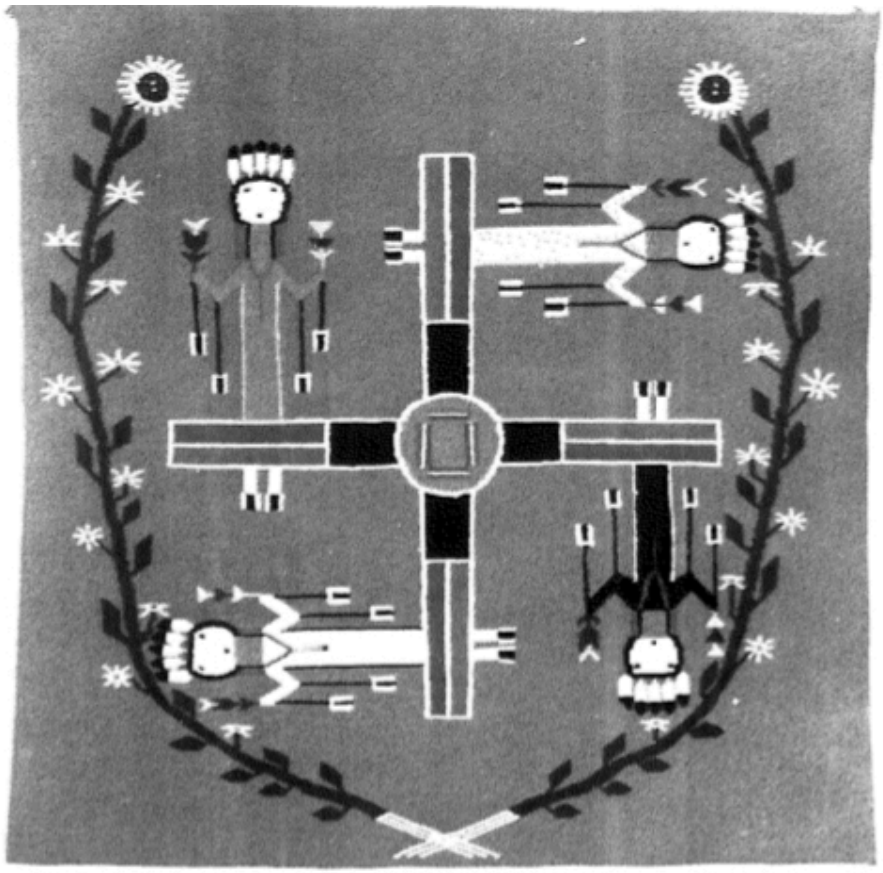

Görsel 3. 74 Kum Boyama Kilim (Rodee,1987, s.174)

Tablo 3. 34 Kimlik Formu 34

Kimlik Formu:	34	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kum Boyama Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1960	
Dokumanın Boyutları:	111 cm En	114 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi, Beyaz, Siyah, Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Elde Eğirilmiş Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

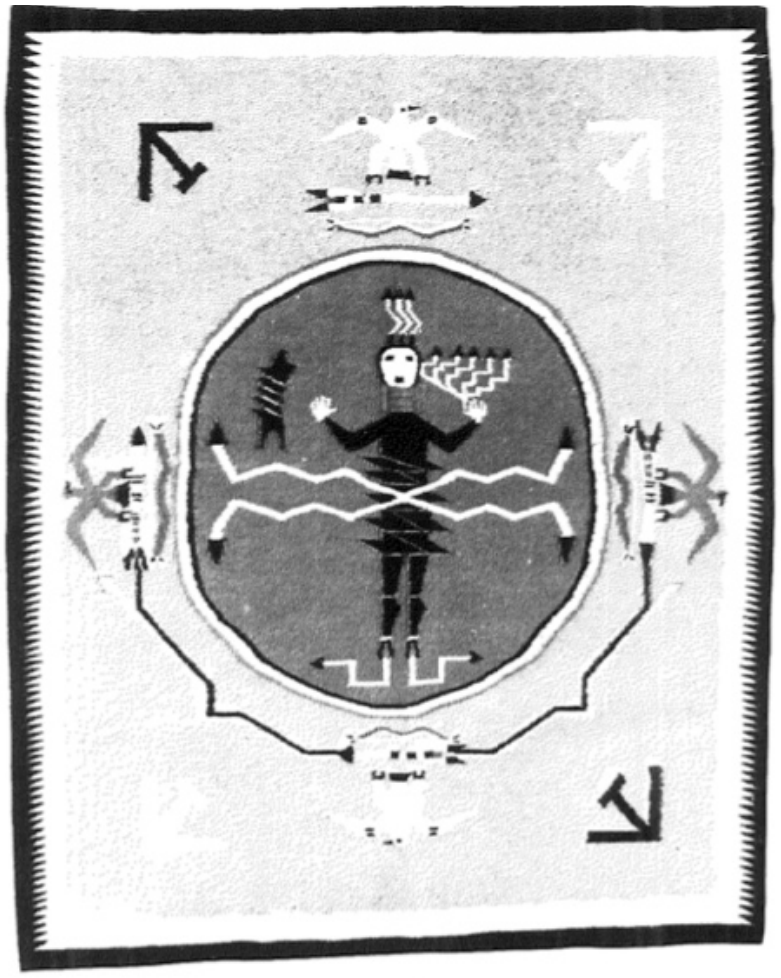

Görsel 3. 75 Kum Boyama Kilim (Rodee,1987,s.171)

Tablo 3. 35 Kimlik Formu 35

Kimlik Formu:	35	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kum Boyama Kilim	
Dokunduğu Tarih :	Bilinmiyor	
Dokumanın Boyutları:	105 cm En	126 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi, Beyaz, Siyah, Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	3 katlı Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 76 Kum Boyama Kilim (Rodee,1987, s.177)

Tablo 3. 36 Kimlik Formu 36

Kimlik Formu:	36	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kum Boyama Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1950	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Siyah,Kahverengi,Kırmızı,Beyaz, Turuncu	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

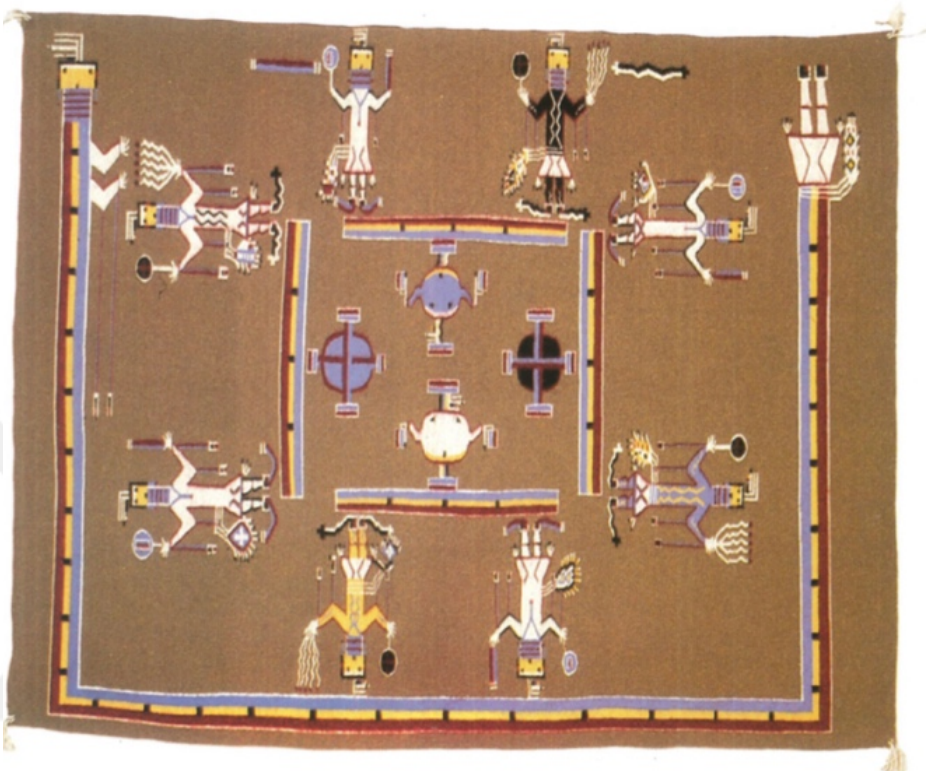

Görsel 3. 77 Kum Boyama Kilim (Rodee,1987, s.168)

Tablo 3. 37 Kimlik Formu 37

Kimlik Formu:	37	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası,Red Rock	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kum Boyama Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1960'ların sonu	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Siyah, Kahverengi, Kırmızı, Beyaz, Sarı, Lila	
Kullanılan İplik Türü:	2 Katlı, Ticari Yün İplik,	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 78 Kızılderili Resimsel, Kum Boyama Birleşimi Dokuma (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 79 Kızılderili Kum Boyama Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.77, Görsel 3.78, Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Canyons, Momument Valey alanında, 20.04.2015 tarihli, saat 18:16'da çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

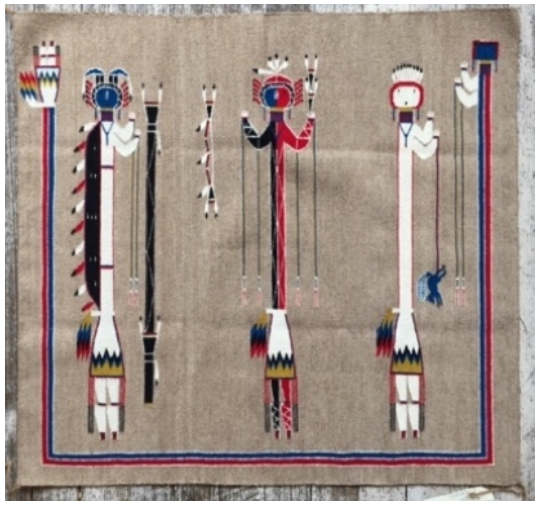

Görsel 3. 80 Kızılderili Kum Boyama Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 81 Kızılderili Kum Boyama Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 82 Kızılderili Kum Boyama Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.79, Görsel 3.80, Görsel 3.81 Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Santa Fe, Shiprock alanında, 27.04.2015 tarihli, saat 14:12'de çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

3.3.3. Yei Dokumaları

Yei dokumalarının tam olarak hangi bölgeden geldiği bilinmemektedir. 20 yy'dan önce resimsel dokumalar ve kumboyalı dokumaların ortaya çıkmasından itibaren Yei figürlerinin kullanıldığı Yei dokumalarının oluşturulduğu bilinmektedir. Yei figürü Navajolarda doğa üstü gücünü yansıttığı varlık olarak bilinmektedir. Yaklaşık 1900'lü yıllardan sonra Yei figürleri geliştirilmesinin devam etmesiyle birlikte dokuma ürünleri çoğalmıştır. Yei figürlerinin gelişmesinde çoklu figürlerin kullanımında katkı sağlayan Shiprock bölgesindeki tüccar Will Evans olarak bilinmektedir (Maxwell,1984:23).

Resimsel ve Kumboyalı dokumalardan örnek alınarak stilize edilmiş Yei olarak adlandırılan dokumaların da doğa üstü varlıkların gücünü temsil ettiği anlatılmaktadır. Dokumalarında temsil etmiş olduğu doğa üstü güçten yola çıkılarak

şaman inancınında etkisi altında kaldıkları için şifa törenleri, dinsel törenler ve farklı bu anlamda ritüelleri simgelediği bilinmektedir.

Geleneksel Yei dokumaları ve Yeibichai dokumaları olarak iki tür bulunmaktadır. Bu dokumaları iki türde incelendiğinde ikisinin de ortak noktası dinsel ritüellerin simgelenmesini anlattığı bilgisine ulaşılmaktadır. İki dokuma türünün farkı olarak Yei battaniyelerinde daha belirgin aralıklı insan figürlerinin tasviri bulunurken Yeibichai modelinde insan figürleri daha sık aralıklar ile kullanılırken ritüellerindeki dansçıları simgeleyen insanların sıralamasında daha fazla figür kullanılması olarak görülmektedir. Yei bichei battaniyeleri genel olarak dört kenarı çevreleyen çerçeveler kullanılarak desenlendirilmektedir. Bu dokuma türleri daha çok ticari amaç ile satış amaçlı insanları etkilemesi için dokunmaktadır (Maxwell,1984:23).

Yei dokumalarında birçok renk kullanılırken genel anlamda doğa üstü varlık olduğuna inanılan Yei etrafında üç tarafını çevreleyen figürler bulunmaktadır.Dokumaların birçok renk ile birlikte kullanım örnekleri de görülmektedir.

Görsel 3. 83 Kızılderili Şifa Töreni Kum Boyama Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

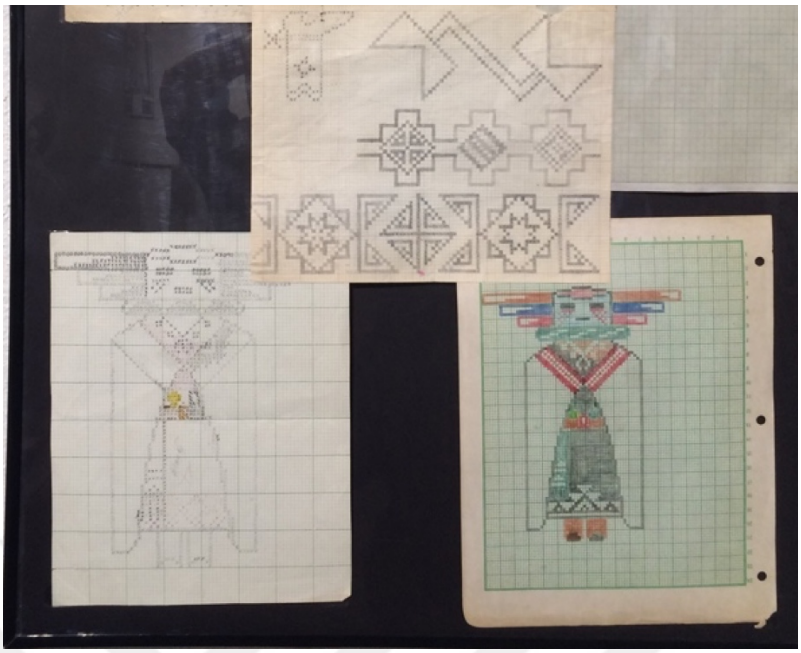

Görsel 3. 84 Kızılderili Dokumasında Çizim Oluşma Aşaması Eskiz Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.82, Görsel 3.83, Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Albuqerque alanında, Pueblo Culturl Center Museum'da 16.04.2015 tarihli, saat 15:13'da çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

> "Yei bir tanrıdır. Ve bir Yei kilim ruhları tanımlar törenlerde Navajo dansçılar bu ruhları Yeibichai dansı içinde canlandırır. Bu nedenle dansçı resimleri kilimi bir Yeibichai tür kilimdir. Figürler insan figürlerine oldukça benzerdir. 1970 lerde dokumacılar çekici sade bir tarzda bitkisel boyalı el eğirme ipler içinde oldukça küçük Yeibichai goblenlerin üretimiyle arttı. Yei ve Yeibichai rezervasyon alanının geneline yayılmıştır. Ödüllü Yei ve Yeibichailerin yetenekli dokumacıları Marie Brown, Velma Begay, Della Woodey ,Marily Paytiono ve Mary Chase tarafından yapıldı" (Dedera,1999.s.72).

Doç. Dr. Mehmet Ali Eroğlu Navajo rezervasyon sahasında yapmış olduğu araştırma esnasında müzede çekilmiş kum boyama görselleri incelendiğinde Kızılderili Yei figürünün ve Mısır Püskülü olarak kutsal saydıkları simgesel desenleri ile bir arada kullanılması dikkat çekmektedir. Yei modellerinde "u" biçiminde kullanılmış sağ veya sol köşeden başlatılmış ortadaki Yei'leri ve mısır püsküllerini

saran modelinde Yei'yi simgelediği sağ kısımda yarım biçimde bedeni ile başlayıp sol kısımda ayakları ile tamamlanması Tanrı'nın ritüel esnasında Yei leri izlediği ve koruduğu anlamlarına gelmektedir. (Bkz.Görsel 3.82) Bu hemen hemen her Yei figürlü dokumada bulunan temel kompozisyon örneğidir.Renk kullanımı kum boyamalarda oldukça fazla tutulması ile dikkat çekmektedir Yei dokumalarının ilk çıktığı dönemlerden itibaren kırmızı, kahverengi, mavi, sarı, yeşil gibi renkler kullanılırken sentetik boyaların ortaya çıkmasıyla birlikte fazlalaşarak renkler ve tonları fazlalaştırılmıştır. İnsan figürlerinde bedensel olarak el, kol, bacak vücut yapılarının benzetilmesiyle birlikte daha çeşitli modellerde elbise tasvirleride kullanılmıştır. Yei'lerin Kızılderili kabilelerinde oldukça fazla kullanılan tüy,mızrak,ok gibi koruyuculuğuna inanılan ürünlerininde tasviri bu dokumalarda kullanılmaktadır. (Bkz.Görsel 3.84),(Bkz Görsel 3.85) (Bkz. Görsel 3.92),(Bkz. Görsel 3.93),(Bkz.Görsel 3.94) Aynı zamanda Yei figürleri yerine sadece mısır püsküllerinin Yei'yi simgelediği örnekleriyle de karşılaşılmaktadır.(Bkz.Görsel 3.87) Doğadaki canlıların güçlerini aldığı düşüncesiyle insan ve hayvan figürünün stlize edilerek birleştirildiği dokumalarda bulunmaktadır.(Bkz.Görsel 3.88)

Görsel 3. 85 Yei Figürlü Dokuma Kilim Örneğidir (Rodee,1987, s.147)

Tablo 3. 38 Kimlik Formu 38

Kimlik Formu:	38	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Gallegos Kanyonu	
Dokuma Örneğinin Türü:	Yei Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1910'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	97 cm En	167 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kırmızı, Kahverengi, Turuncu, Yeşil	
Kullanılan İplik Türü:	Pamuk ve 4 katlı ticari iplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 86 Yei Dokuma Kilim Örneğidir (Bahti, 2001, s,29)

Tablo 3. 39 Kimlik Formu 39

Kimlik Formu:	39	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Yei Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1910'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Kırmızı, Kahverengi, Turuncu, Yeşil	
Kullanılan İplik Türü:	Elde eğirme yün iplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 87 Yei Dokuma Kilim Örneğidir (Schiffer,1991, s.47)

Tablo 3. 40 Kimlik Formu 40

Kimlik Formu:	40	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Yei Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1920-1930'lı yıllar	
Dokumanın Boyutları:	75 cm En	155 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kırmızı, Kahverengi, Turuncu, Yeşil	
Kullanılan İplik Türü:	Elde Eğirme Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 88 Yei Dokuma Kilim Örneğidir (Schiffer,1991, ,s.48)

Tablo 3. 41 Kimlik Formu 41

Kimlik Formu:	41	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Yei Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1920-1930'lı yıllar	
Dokumanın Boyutları:	85 cm En	85 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kırmızı, Kahverengi, Turuncu, Siyah, Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	Elde Eğirme Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Ve Anilin Boya	

Görsel 3. 89 Yei Dokuma Kilim Örneğidir (Schiffer,1991,,s.59)

Tablo 3. 42 Kimlik Formu 42

Kimlik Formu:	42	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Yei Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1920-1930'lı yıllar	
Dokumanın Boyutları:	110 cm En	155 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kırmızı, Kahverengi, Turuncu, Siyah, Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	Elde eğirme yün iplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Ve Anilin Boya	

Görsel 3. 90 Kızılderili Yei'li Kum Boyama Dokuma (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 91 Kızılderili Yei'li Kum Boyama Dokuma (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 92 Kızılderili Yei'li Kum Boyama Dokuma (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.89, Görsel 3.90, Görsel 3.91 Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Santa Fe, Shiprock alanında, 27.04.2015 tarihli, saat 14:12'de çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

Görsel 3. 93 Kızılderili Yei'li Kum Boyama Dokuma(Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 94 Kızılderili Yei'li Kum Boyama Dokuma (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 95 Kızılderili Yei'li Kum Boyama Dokuma(Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.92, Görsel 3.93, Görsel 3.94 Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Gallup, Richardson Trading alanında , 18.04.2015 tarihli, saat 10:45'de çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

3.3.4.Yei Bichei Dokumaları

Yei modellerinin devamında, Yei bichei modelleri ortaya çıkartılmıştır. Navajo dansçı ve savaşçılarını temsil eden Yei bichei modeli kilimler genellikle birden fazla Yei figürü tasvir edilmektedir.

Görsel 3. 96 Kızıderili Dansçıları (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.95, Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Albuqerque Pueblo Culturel Center Museum'da , 16.04.2015 tarihli, saat 15:20'de çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

İnsan figürlerinin yansıması olan Yei bichei'ler genellikle ritüellerini yansıtan şifa törenleri, kutlama törenlerini anlatmaktadır. Dokumada Kızılderililerin yüz kısmına taktıkları maskeler, baş kısımdaki tüyler, kıyaferleri gibi birçok detay göz önünde bulundurulmaktadır. Yei modeli dokumalarda genel olarak en başta ve en sonda bulunan Yei lider kişi olarak bilinmektedir. Dokumalarda her insan figürünün bir Yei olduğu ancak toplu olarak bulunduklarında Yei bichei olarak adlandırıldıkları anlaşılmaktadır.

> "Günümüzde, Kuzey Amerika'da rezervasyon alanlarında yaşayan Kızılderili toplulukları Hristiyan inancını kabul etmiş olsalar da geçmiş kültürlerinde benimsedikleri Orta Asya Şaman kültürü etkilerini, halen yaşamlarında ve ürettikleri geleneksel ürünlerde göstermektedirler. Buna en güzel örneklerden biri yaptıkları dans

> ayinlerinde kullandıkları kıyafetler, aksesuarlar, figürler, davullar ve ayrıca doğaya verdikleri değerler gibi özellikleri ile Şamanizm etkisi açık bir şekilde görülmekledir" (Eroğlu, 2018b, s. 107).

Yei bichei kilimlerinde kullanılan kompozisyonda örnekler incelendiğinde yanyana sıralı biçimde yerleştirilmiş insan figürleri bulunmaktadır. Her biri bir ritüeli yansıtan dokumalarda yan yana sıralan 4,5,6,7,8,9,10,11 adet insan figürlerinin olduğu görülmektedir. Genellikle Yei bichei dokumalarında en sağ ve sol başta önemli şamanlar yerleştirilmiş olup bütün figürleri tamamen saran "u" formunda yerleştirilmiş tanrılarının olduğu dikkat çekmektedir.(Bkz.Görsel 3.96) Kızılderili kabilelerinde kadın ve erkek figürlerin kullanımı cinsiyetlerdeki farklılığın kıyafetlerin,saçların,renklerin farklılığı gibi detaylar göze çarpmaktadır. Ritüelleri arasında sadece dini ve şifa törenleri değil evlenme merasimleri,kutlama olaylarınında yer aldığı örnekler bulunmaktadır.(Bkz. Görsel 3.97), (Bkz. Görsel 3.104) Özel üretim sonucu Yei figürlerinin resimsel dokumlarla birleşitirildiği modelleride göze çarpmaktadır. Manzara resimlerini andıran görselde insan figürlerinin bir arada kullanıldığı dikkat çekmektedir.Tahminen bir ritüel esnasında dansçıların yanyana sıralanaışı resmedilmek istenen dokuma örneğini oluşturmaktadır. (Görsel 3.99) Yei bichei modellerinde kabilelerdeki topluluklar,kalabalıklar simgelenmek istenmektedir.

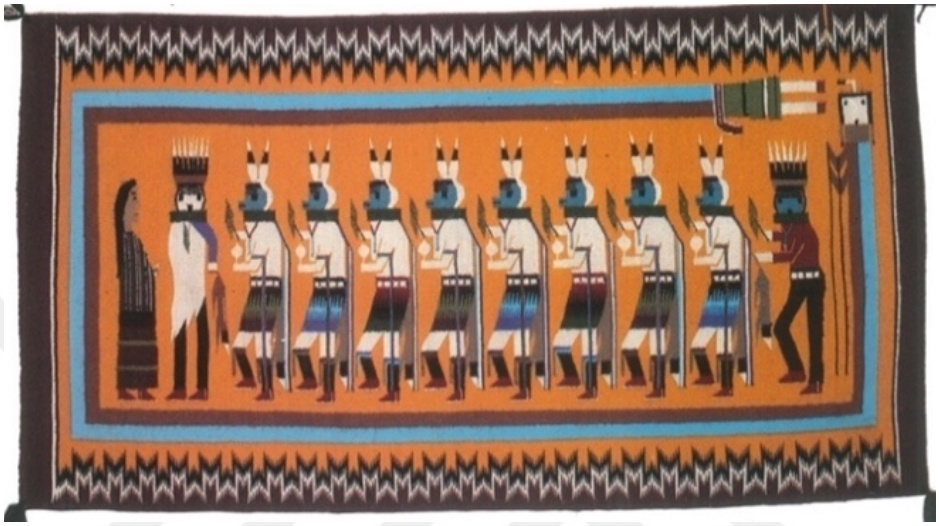

Görsel 3. 97 Yei bichei Figürlü Dokuma Kilim Örneğidir (Rodee,1987,.s.147)

Tablo 3. 43 Kimlik Formu 43

Kimlik Formu:	43	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Yei bichei Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1990'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	70 cm En	125 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kırmızı,Kahverengi,Siyah,Beyaz,Turkuaz	
Kullanılan İplik Türü:	2 Katlı Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 98 Yei Bichei Figürlü Dokuma Kilim Örneğidir. (Schiffer,1991, s.51)

Tablo 3. 44 Kimlik Formu 44

Kimlik Formu:	44	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Yei bichei Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1990'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Kırmızı,Kahverengi,Siyah,Beyaz, Mavi	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

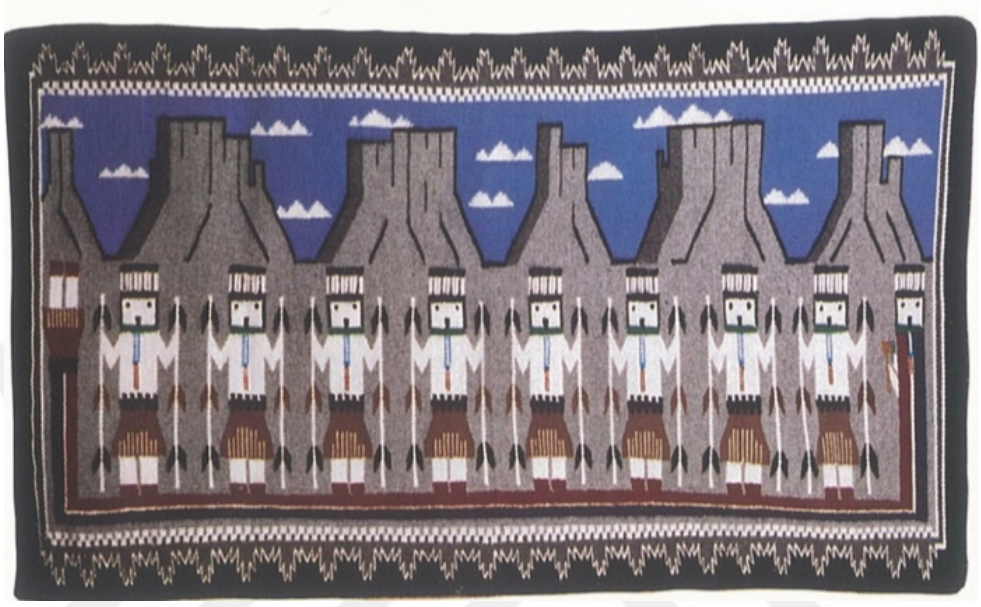

Görsel 3. 99 Yei bichei Figürlü Dokuma Kilim Örneğidir (Schiffer,1991,.s.49)

Tablo 3. 45 Kimlik Formu 45

Kimlik Formu:	45	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Gallegos Kanyonu	
Dokuma Örneğinin Türü:	Yei bichei Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1910'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	81 cm En	137 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kırmızı,Kahverengi,Siyah,Beyaz, Mavi	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 100 Yei bichei Figürlü Dokuma Kilim Örneğidir (Schiffer,1991,s.52)

Tablo 3. 46 Kimlik Formu 46

Kimlik Formu:	46	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Arizona	
Dokuma Örneğinin Türü:	Yei bichei Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1990'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	116 cm En	245 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kırmızı,Kahverengi,Siyah,Beyaz, Mavi,Sarı	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

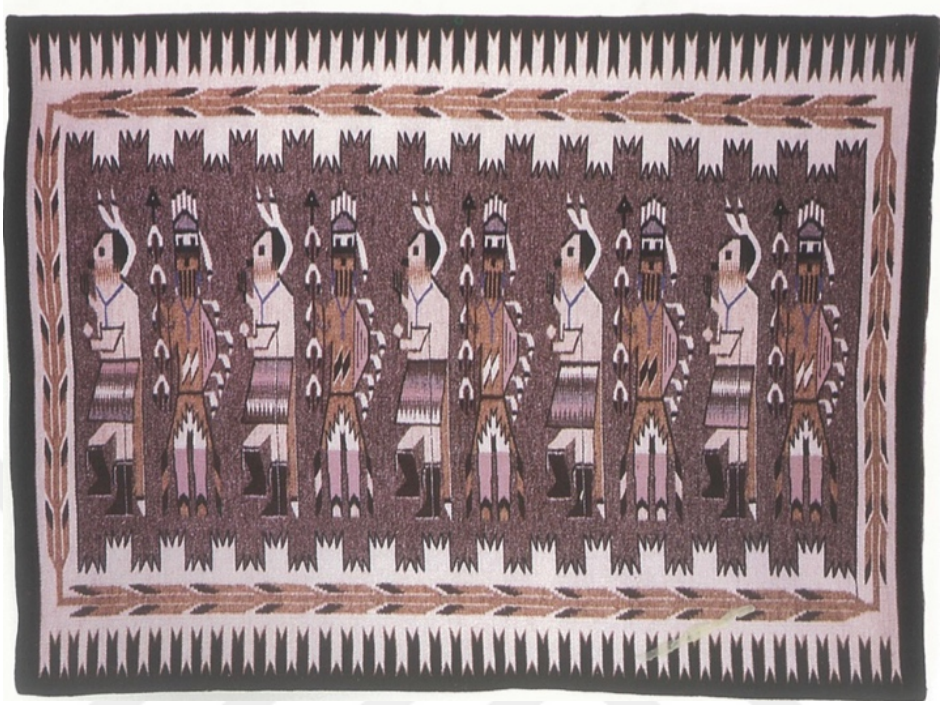

Görsel 3. 101 Yei Bichei Figürlü Dokuma Kilim Örneğidir, (Schiffer,1991, s.50)

Tablo 3. 47 Kimlik Formu 47

Kimlik Formu:	47	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Yei bichei Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1990'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	71 cm En	91 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kırmızı,Kahverengi,Siyah,Beyaz, Mavi,Sarı	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 102 Yei Bichei Mitolojik Kum Boyama Dokuma (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 103 Yei Bichei Dans Ritüelini Yansıtan Dokuma Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

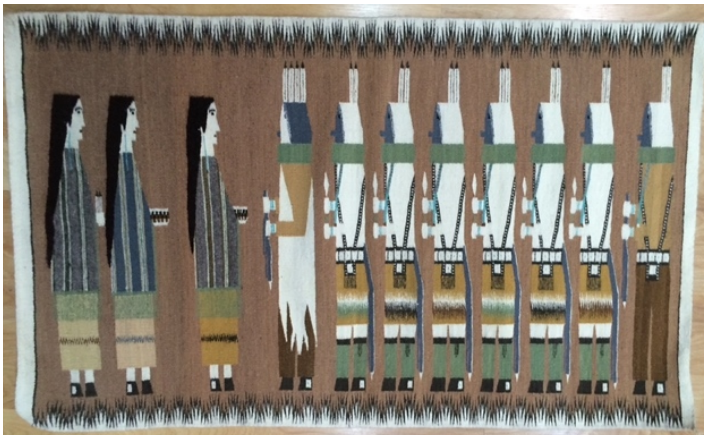

Görsel 3. 104 Yei Bichei, Ritüeli Yansıtan Dokuma Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 105 Yei Bichei Evlilik Törenini Yansıtan Dokuma Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.101, Görsel 3.102, Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Albuqerque Alanındaki Farklı Tüccarların Dükkanlarında, 03.04.2015 tarihli, saat 16:45'de çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

3.3.5. Chinle Alanı Kilim Dokumaları

Kaynaklarda tespit edilen Chinle alanı dokumaları, Navajo rezervasyon alanının Kuzeydoğu Arizona bölgesinin Canyon Chelly alanı içerisinde bulunmaktadır. Chinle dokumları yaklaşık olarak 1920'ların başında eski klasik dönemi yansıtan dokumaları kapsamasının yanında 1930'larda geliştirilmiş modern dokumalarıda kapsamaktadır.(Schiffer,1997a :32) (Mcmanıs,Jeffrıes,2009,s.31)

Navajo dokumalarının ticari anlamda dokunmaya başladığından itibaren dönemin tüccarları her zaman dokumaların yaygınlaşmasında etkili olmuştur.

> "Burada, Cozy McSparron ve karısı da dahil olmak üzere Navajonun ticareti için birkaç küçük ticaret noktası rekabet etti. Bayan McSparron ve diğerleri, yerel dokumacıları bitkisel boyalar geliştirmeye ve bölgedeki dokuma kalitesini iyileştirmeye teşvik etti. Bugün ortaya çıkan güzel bantlar, bazı ticari olarak boyanmış detaylar, alternatif düz renkler ve kademeli olarak devam eden desenler içeriyor. Dokumada diğer bitkisel renkten daha koyu renkler hakimdir" (Schiffer,1997a ,s.32).

Bu dönem dokumalarında bitkisel boyanın yanı sıra anilin boya içeren iplikler ile dokumalar yapılmaktadır. Dokumalarda kullanılan motifler farklı geometrik çizgiler halinde kullanılmaktadır. Chinle dokumaları içerisinde kullanılan doğal boyalar doğada kullanılan renklerin devamı olarak bilinmekle birlikte bu dönemde ortaya çıkan doğal boyada uzman öğretmen olarak bilinen Nonabah Bryan'ın birçok renk türünü ortaya çıkartması oldukça doğal boya kullanımı açısından büyük bir etki sağlamaktadır.

> "1940'da Navajo dokumasının öğretmeni olarak bilinen Nonabah Bryan özel bitkiler ile hazırladığı 84 renk ortaya çıkarmış ve bunu kitap haline getirmiştir. Chinle dokumaları doğada bulunan renkleri kullanarak çizgili tarza devam etmiştir. Bu dokumalardaki çizgisel motiflerin hakimiyeti ile önemli başarı sağlamış ve o dönem etraftaki diğer dokumalarıda etkilemiştir. Chinleden sonra gelen wide ruins kilimleri karmaşık desenler kullanılmıştır (Mcmanıs,Jeffrıes,2009,s.32)"

Chinle alanı dokumalarında renk bakımından incelendiğinde Nonabah Bryan adlı öğreticinin getirmiş olduğu yenilikler ile birlikte yeni modeller ortaya çıkartılmıştır. Başlangıçta toprak tonları, kahverengi, kırmızı, sarı renklerin hakimiyeti Chinle ardında wide ruins alanında Bryan'ın yaptığı renkler ile çoğaltılmaktadır. Bir sonraki alan olan Wide Runs alanında Bryan'ın renk kartelasını oluştururken reçete ettiği örnek nota yer verilmektedir.

Dokumalarda kompozisyon bakımından incelendiğinde Chinle kilim modeli oldukça sade enine yatay çizgiler ile şeritlendirilmiş orta kısımlarda üçgen ve baklava motiflerinin tekrarlarının olduğu dokuma örnekleri çoğunluktadır. Kızılderili kabilelerinin inanışlarına göre fırtına, gökyüzü elemanları göğün delikleri olarak adlandırılabilecek farklı tarzda geometrik formdansa çizgisel plan daha öndedir. Tanrı'nın bu deliklerden kendilerini izlemesi dokumada motiflerin oluşumunu etkileyen inanışlardandır. Dokuma içinde tekrar eden,yarım tam formda kullanılmış motifler yer almaktadır. (Bkz. Görsel 3.105)

Chinle Kilim Modelinde dokumanın başlangıç ve bitiş kısmında çizgisel ince şerit uygulamıştır. İç merkez kısımda tam şekilde kullanılan motifler yan yana olacak şekilde iç kısımları bir boş bir dolu biçiminde geometrik olarak baklava motifini andıran motiflerin tekrarı vardır. Chinle kilim modelleri dönem içerisinde klasik tarzı ile birbirine benzer kompozisyonlar içermektedir.(Bkz Görsel 3.109)(Bkz.Görsel 3.110),(Bkz.Görsel 3.111)),(Bkz.Görsel 3.112), (Bkz.Görsel 3.113)

Görsel 3. 106 Chinle Kilim Dokuması Örneğidir, (Rodee,1987, s.194)

Tablo 3. 48 Kimlik Formu 48

Kimlik Formu:	48	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1990'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	184 cm En	221 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kırmızı,Kahverengi,Siyah,Beyaz, Mavi,Sarı	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 107 Chinle Kilim Dokuması Örneğidir (Schiffer,1997,.s.33)

Tablo 3. 49 Kimlik Formu 49

Kimlik Formu:	49	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1950'li Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Siyah,Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 108 Chinle Kilim Dokuması Örneğidir (Rodee,1987,. s,194)

Tablo 3. 50 Kimlik Formu 50

Kimlik Formu:	50	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1930-1936'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Siyah,Beyaz,Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 109 Chinle Kilim Dokuması Örneğidir (Schiffer,1997, s.32)

Tablo 3. 51 Kimlik Formu 51

Kimlik Formu:	51	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	Bilinmiyor	
Dokumanın Boyutları:	96 cm En	152 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Siyah,Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 110 Kızılderili Chinle Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 111 Kızılderili Chinle Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 112 Kızılderili Chinle Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 113 Kızılderili Chinle Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 114 Kızılderili Chinle Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.109, Görsel 3.110, Görsel . 3.111, Görsel 3.112, Görsel 3.113, Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Chinle alanında, 28.04.2015 tarihli, saat 13:35'de çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

3.3.6. Wide Ruins Alanı Kilim Dokumaları

Wide Ruins alanı dokumaları Chinle Vadisinin güneyinde bulunan bölge içerisinde bulunmaktadır. Bu alan içerisinde dokunan dokumalarda doğal bitkisel boya ile uygulanmaktadır. Dönem içerisinde bitkisel boyaların ortaya çıkışı ve gelişimi yaklaşık 1930'lu yıllarda,Wingate Meslek Lisesinde dokuma öğretmeni olarak çalışmakta olan Bayan Nonabah G.Bryan tarafından gerçekleştirilmiştir. Bayan G.Bryan dokumalar için yapmış olduğu bu yenilikle Navajo rezervasyon alanı içerisinde tanınmaktadır. Rezervasyon bölgesinde bulunan dağ ve tepelerde birçok çeşitli bitki ve çiçeklerden elde ettiği renkler sonucu 84 farklı renk ortaya çıkarmıştır. Bu bitkilerle ilgili belirli notlarını reçetelendiği bilinmektedir. (McManıs,Jeffrıes,2009:31)

> "Rezervasyon bölgesinin dağlarında çeşitli bitkisel çiçeklerden elde ettiği renkler ile 84 farklı boya ortaya çıkarmaktadır. Tarifinde paylaşılanlara göre ince dallar yada yaprakları ¼ oranında ham şap kullanarak uyguladığını anlatmaktadır Bu karışımı karıştırarak 10 dk boyunca kaynattıktan sonra içerisinde iplikleri ekleyip 2 saat boyunca kaynatın. Daha sonra tüm gece boya banyosunda bekletilen iplikler temiz su ile durulanmaktadır. Reçetede verilmiş bazı renklerin oluşumunu şu şekilde paylaşmıştır. Kızılağaçtan kahverengine, arıların bal özünü topladıkları bitkilerden yeşil ve tonları,sarı,hardal renklerine,Frenk inciri denilen kaktüsten pembe rengine,bölgede bulunan sert ağaçlardan açık gri rengine ulaştığını belirtmiştir" (Mcmanıs,Jeffrıes,2009,s.31).

Navajo dokumasının bir çeşidi olan Wide Ruins bölgesi dokumaları içerisinde modern dokumaların yansıması Geniş Harabeler stili olarak adlandırılmaktadır. Bu dokumaların desenleri kademeli olarak elmas desenine benzeyen formları içermektedir. Dokumalarda kontrast renkleri içeren doğal ve bitkisel boyalı yünler kullanılmaktadır.

Dokumalar renk ve kompozisyon bakımından incelendiğinde enine yerleştirilmiş yatay çizgisel şeritler içerisinde yarım tam biçiminde tekrar motifler kullanıldığı görülmektedir.Renk anlamında Bryan'nın yaptığı yenilikler sonrasında

oldukça çeşitli örnekleri bulunmaktadır. Wide Ruins alanına ait kilim dokuma örnekleri, Navajo rezervasyon sahasında alan araştırması yapan Doç. Dr. Eroğlu'nun yayınlanmamış arşivinden örneklerle desteklenmektedir. (Bkz.Görsel 3.119), (Bkz.Görsel 3.120), (Bkz.Görsel 3.121), (Bkz.Görsel 3.122), (Bkz.Görsel 3.123)

Görsel 3. 115 Wide Ruins Kilim Dokuma Örneğidir. (Schiffer,1997, s.15)

Tablo 3. 52 Kimlik Formu 52

Kimlik Formu:	52	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Wide Ruins	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1989	
Dokumanın Boyutları:	100 cm En	150 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Siyah,Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 116 Wide Ruins Kilim Dokuma Örneğidir.(Schiffer,1997, s.17)

Tablo 3. 53 Kimlik Formu 53

Kimlik Formu:	53	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Wide Ruins	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1989	
Dokumanın Boyutları:	76 cm En	106 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Siyah,Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 117 Wide Ruins Kilim Dokuma Örneğidir. (Schiffer,1997, s.17)

Tablo 3. 54 Kimlik Formu 54

Kimlik Formu:	54	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Wide Ruins	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1900'lü Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Siyah,Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 118 Wide Ruins Kilim Dokuma Örneğidir. (Schiffer,1997 , s.17)

Tablo 3. 55 Kimlik Formu 55

Kimlik Formu:	55	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Wide Ruins	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1989	
Dokumanın Boyutları:	75 cm En	106 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Siyah,Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 119 Wide Ruins Kilim Dokuma Örneğidir (Mcmanıs,Jeffrıes,2009,s.32)

Tablo 3. 56 Kimlik Formu 56

Kimlik Formu:	56	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Wide Ruins	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1980'li Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	92 cm En	135 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Siyah,Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 120 Kızılderili Wide Ruins Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 121 Kızılderili Wide Ruins Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 122 Kızılderili Wide Ruins Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 123 Kızılderili Wide Ruins Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 124 Kızılderili Wide Ruins Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.119, Görsel 3.120, Görsel 3.121, Görsel 3.122, Görsel 3.123, Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Wide Ruins alanında Farklı Tüccarların Atölyelerinde, 22.04.2015 tarihli, saat 14:30'de çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

3.3.7. Klagetoh Alanı Kilim Dokumaları

Navajo Rezervasyon bölgesinde Klagetoh alanı olarak bilinen yerde dokunmuş olan dokuma türleri alan ismi ile tanınmaktadır. Kilim modellerinde doğal ve anilin

boyalı boyalar kullanmaları. İplik türü olarak genelde ticari kaynaklı ipliğe yöneldikleri söyleyebilmek mümkündür.

Klagetoh kilim türleri incelendiğinde birbirini tekrar eden iç içe kullanılmış efsane ve anlatımlara göre doğadan unsurlar arasında yer alan fırtına ve şimşek görüntüsünü anımsatan simgelerin stilize edilmiş örnekleri ile karşılaşılmaktadır. (Bkz.Görsel 3.124),(Bkz.Görsel 3.129),(Bkz. Görsel 3.131) Farklı modellerde Crystal alanında tespit edilen yıldız motifininde yansımaları bulunmaktadır. (Bkz.3.134) Klagetoh bölgesinde mitolojik olarak Yei figürlerinin bulunduğu örneklerde yer almaktadır. (Bkz. Görsel 3.128)

Görsel 3. 125 Klagetoh Alanı Kilim Dokuma Örneğidir (Schiffer,1997.s.26)

Tablo 3. 57 Kimlik Formu 57

Kimlik Formu:	57	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Klagetoh Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	Bilinmiyor	
Dokumanın Boyutları:	31 cm En	60 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Siyah,Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	4 Katlı Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 126 Klagetoh Alanı Kilim Dokuma Örneğidir (Rodee,1987, s.207)

Tablo 3. 58 Kimlik Formu 58

Kimlik Formu:	58	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Klagetoh Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1940-1960'Lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	111 cm En	57 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Siyah,Beyaz,Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	4 Katlı Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

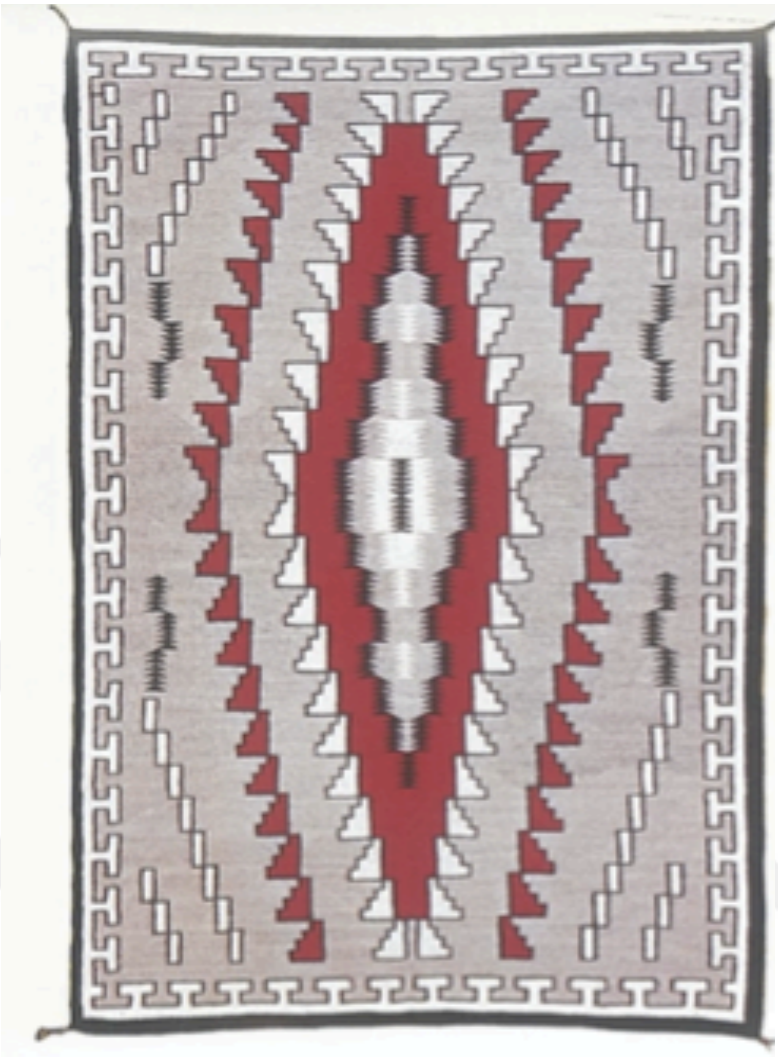

Görsel 3. 127 Klagetoh Alanı Kilim Dokuma Örneğidir (Maxwell,1984, ,s.40)

Tablo 3. 59 Kimlik Formu 59

Kimlik Formu:	59	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Klagetoh Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1955'li Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	111 cm En	57 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Siyah,Beyaz,Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Elde Eğirme Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 128 Klagetoh Alanı Kilim Dokuma Örneğidir (Rodee,1987,s.215)

Tablo 3. 60 Kimlik Formu 60

Kimlik Formu:	60	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Klagetoh Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1960-1970'li Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	79 cm En	148 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Siyah,Beyaz,Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Elde Eğirme Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya ve Doğal Boya	

Görsel 3. 129 Klagetoh Alanı Kilim Dokuma Örneğidir. (Schiffer,1991, s.43)

Tablo 3. 61 Kimlik Formu 61

Kimlik Formu:	61	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Klagetoh Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1930'lu Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	48 cm En	73 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Siyah,Beyaz,Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Elde Eğirme Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya ve Doğal Boya	

Görsel 3. 130 Kızılderili Klagetoh Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 131 Kızılderili Klagetoh Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 132 Kızılderili Klagetoh Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 133 Kızılderili Klagetoh Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 134 Kızılderili Klagetoh Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 135 Kızılderili Klagetoh Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.129, Görsel 3.130, Görsel 3.131, Görsel 3.132, Görsel 3.133, Görsel 3.134, Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Gallup Alanında, 17.04.2015 tarihli, saat 14:05 'de çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

3.3.8. Western Alanı Kilim Dokumaları

Navajo Rezervasyon alanı içerisinde Western Alanının Batı bölgesinde dokunan dokumaları kapsamaktadır. Dokumalarda kullanılan desen ve motifler genellikle geometrik olarak , kare, dikdörtgen ve üçgenlerden oluşmaktadır Dokumaların ortaya çıkış yılı yaklaşık 1940'lı yıllar olarak tahmin edilmektedir.

Western alanı kilim dokumalarında genellikle Yei figürlerinin stilize edilip geometrik formlarla kullanılmış biçimleri bulunmaktadır. İnsan figüründeki el ve ayakların tasvir edilmeye çalışıldığı ulaşılan kaynaklardan elde edinilen bilgiler sonucunda bizlere mitolojik olarak sınırlandırılmış bir Yei modeli olmadığı gerçeğini yansıtmaktadır.(Bkz.Görsel 3.136),(Bkz.Görsel 3.137),(Bkz.Görsel 3.138),(Bkz.Görsel 3.140),(Bkz.Görsel 141), (Bkz.Görsel 3.142), (Bkz.Görsel 3.143), (Bkz.Görsel 3.144),((Bkz.Görsel 3.145) Dokumalarda sadece Yei figürleri kullanılmamış olup çerçeve alan içerisinde yer alan genellikle orta merkeze yerleştirilmiş geometrik olarak karo, dikdörtgen, üçgenlerin yanı sıra çizgisel formlarla birlikte kullanıldığı örneklerde bulunmaktadır.(Bkz.Görsel 135),(Bkz.Görsel 139) Renk bakımından incelendiğinde kahverengi, siyah, beyazın ön planda olduğu mavi, sarı, turuncu, turkuaz renklerininde bir arada kullanıldığı birçok örneğe rastlanılmaktadır.

Görsel 3. 136 Western Alanı Kilim Dokuma Örneğidir (Schiffer,1997, s.52)

Tablo 3. 62 Kimlik Formu 62

Kimlik Formu:	62	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Western Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1950'li Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Siyah,Beyaz,Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Elde Eğirme Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 137 Western Alanı Kilim Dokuma Örneğidir (Schiffer,1997 1991, s.53)

Tablo 3. 63 Kimlik Formu 63

Kimlik Formu:	63	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Western Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1966'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	64 cm En	102 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi ,Siyah, Beyaz, Kırmızı, Mavi	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 138 Western Alanı Kilim Dokuma Örneğidir.(Schiffer,1997, s.53)

Tablo 3. 64 Kimlik Formu 64

Kimlik Formu:	64	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Western Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1940-1970 'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Kahverengi ,Siyah,Sarı,Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 139 Western Alanı Kilim Dokuma Örneğidir (Schiffer,1997, s.53.)

Tablo 3. 65 Kimlik Formu 65

Kimlik Formu:	65	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Western Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1975	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Kahverengi ,Siyah,Sarı,Beyaz,Mavi	
Kullanılan İplik Türü:	Elde Eğirme Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 140 Western Alanı Kilim Dokuma (Schiffer,1997 ,s.52)

Tablo 3. 66 Kimlik Formu 66

Kimlik Formu:	66	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Western Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1989	
Dokumanın Boyutları:	79 cm En	112 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi ,Siyah, Beyaz, Kırmızı, Mavi	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 141 Kızılderili Western Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 142 Kızılderili Western Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 143 Kızılderili Western Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 144 Kızılderili Western Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 145 Kızılderili Western Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 146 Kızılderili Western Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.140, Görsel 3.141, Görsel 3.142, Görsel 3.143, Görsel 3.144, Görsel 3.145, Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Gallup Alanında, 18.04.2015 tarihli, saat 16:15 'de çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

3.3.9. Shiprock (Red Rocks) Area Alanı Kilim Dokumaları

Shiprock , Red Rocks Area, alanında "Kırmızı Kayaların bulunduğu yer olarak bilinmektedir. Bu bölge dokumaları, Navajo rezervasyon alanının kuzeydoğu bölgesinde bulunan alan içerisinde dokunmuş tekstil türleri içerisine girmektedir. Navajo kabilelerinde dokumaların adlandırmaları bölgelerine göre yapılmaktadır. Shiprock olarak adlandırılan alan içerisinde geniş volkanik kaya türünün etrafındaki bu yerde bulunan dokuma türünün güneybatının ünlü bölgelerinden birisi olarak bilinmektedir.

Shiprock dokumaları New Mexico'nun batısından, Kayenta, Arizona'ya kadar olan Navajo rezervasyon alanının uzak kuzey kesiminde oluşturulmaktadır. Bu dokumalar o dönem tüccarları tarafından dokuyuculara dokuma üzerine bir resim çizmeleri için teşvik edilerek üretilmektedir. Resimli dokumalarda doğa unsurları kendi düşüncelerinin stilize edilerek farklı sembolik tasarımları kapsamaktadır. Hayvanlar, kuşlar, kendilerine özel geleneksel kelimelerden oluşan alfabelerini içeren harflendirmeler, doğada bulunan yapıları ile ilgili birçok unsur dokumalara işlenmektedir. Tasarımlarda genellikle bir bordür çevrili olmaktadır. Renklendirmelerde ticari ve anilin boyalı yün iplikler kullanılmaktadır. Resimsel olarak tasvirler de, dini ritüellerine ait imgelerde Navajoluların günlük yaşamının temsillerini anlatmaktadır. (Schiffer,1997a :54)

Red Rocks Area kilim dokumalarında Shiprock olarak da adlandırılabilmektedir. Red Rocks olarak geçen dokumalarda Yei figürleri, resimsel öğeler görülmektedir. Kızılderili kabilelerinde özel üretim ürünlerin ortaya çıkması ile birlikte dokumacılık sanatı gelişmiş ve insanların isteğine göre üretilmeye başlanmıştır. Shiprock alanı bu dokuma tarzlarının çoğaltıldığı ve birleştiği önemli bölgelerdendir. Amerikan hükümetinin himayesi altında yaşanılan bölgede Amerikan bayraklarının dokunduğu dokumalarla karşılaşılmaktadır. Kızılderililerin kendi kendine Amerikan bayrağı dokumayacağı bunun bir özel üretim sonucu üretilen dokuma türü olduğunu bizlere göstermektedir.(Bkz. Görsel 3.148)

Shiprock alanında birçok alanda olduğu gibi dokuma ürünlerin sergilenmesi o alana ait kabilelerin dokumalarının ön plana çıkartılmasında oldukça etkili bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Şüphesiz bir kültüre ait özellikler incelenmek istendiğinde üretilen el sanatları ürünlerinde birtakım karşılaşılan özellik bulunmaktadır. Kızılderili kabileleri içinde dokumaları sadece bir yer yaygısı,giysi olarak kullanılmamış aynı zamanda kabileleri koruyucu etkisi, yaşadıkları olayları anlatma biçimleri, ritüelleri, doğa unsurlarına duyulan saygının yansıtıldığı ürünler olmuştur. Dokumaların tanıtılması için Shiprock alanında yapılmış sergiyi andıran bir görsel incelendiğinde birçok dokuma türünün bir arada bulunduğu çeşitlendirmeler bulunmaktadır. Buradan anlaşılacağı üzere Shiprock alanı sadece kendi dokumasını değil özel üretim veya kabileler arası birbirine aktarılmış dokuma modellemelerini de üretmiştir.(Bkz.Görsel 3.146)

Kızılderili dokumalarında Shiprock bölgesindeki bazı dokuma görselleri incelendiğinde dokuma çeşitlerinde Minyatür olarak dokunmuş dokuma türleride bulunmaktadır. Minyatür dokumalar resimsel öğeler içermektedir. Bir çiftçinin yaşam alanını yansıtan koyunların otladığı an tasvir edilmek istenen örnekten anlaşılacağı üzere yaşanılan ev, yanında su değirmeni, uzaklarda dağlar, ağaçlar ve gökyüzünde bulutlar bir insanın yaşamında olan unsurları kapsamayan öğeleri içermektedir. (Bkz.Görsel 3.139)

Bir diğer örnek incelendiğinde, Kızılderililerin kıyafetlerinin bütün detayları Yei'ler üzerinde tasvir edilerek anlatılmak istendiği dikkat çekmektedir. Kafalarına taktıkları tüyler ellerindeki ateşler, tahminen beyazların kadın, siyahların kadın olması gibi bütün detaylar uygulanmıştır. Yei dokumalarında genellikle orta kısımda çizgilerle korunan alana ne için bu ritüeli ne ve kim için yapıyorlarsa onu yerleştirildiği gözlenmektedir. Görsel 3.152'de dokumada Kızılderililerin doğada bulunan "su" için yapılmış ritüel örneği ele alınmaktadır. Dış kenarda uzunlamasına bu ayini koruyucusu olarak tanrı olarak bilinen Yei figürü dikkat çekmektedir. Farklı bir örnek olan, Görsel 3.153'de Yei figürü dokumanın en alt sağ ve sol kısımlarından uzunlamasına yerleştirilmiştir. Baş kısmı sol tarafa , ayak kısmı sağ tarafa getirilmiştir. Orta merkezde beyaz bir dolunay olduğu tahmin edilen daire üzerine iki adet yılan

yerleştirilirmiştir. Yılanların ağız kısmında dillerini tahminen kurbağa yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Bir av sahnesinin canlandırılması olarak da ortaya çıkartılmış olabilir.

Doç. Dr. M.Ali Eroğlu ile yapılan sözlü görüşmede Shiprock alanında belirli dönemlerde hem satışı arttırmak hemde dokumaların önemli kılınmasını sağlayan yarışmaların yapıldığı seçilen dokumalara kırmızı kurdele takıldığı ve üretenlere belirli ücretler ödenerek dokumacılığın yaygınlaşıp çoğaltılması sağlandığı bilgilerine ulaşılmaktadır. Buradan anlaşılacağı üzere Navajo dokuması oldukça önemli geçim kaynağı olmasının yanı sıra kültürlerini yansıtan gurur kaynağı olarak da kabileler arasında önemli bir rol sağlamaktadır.

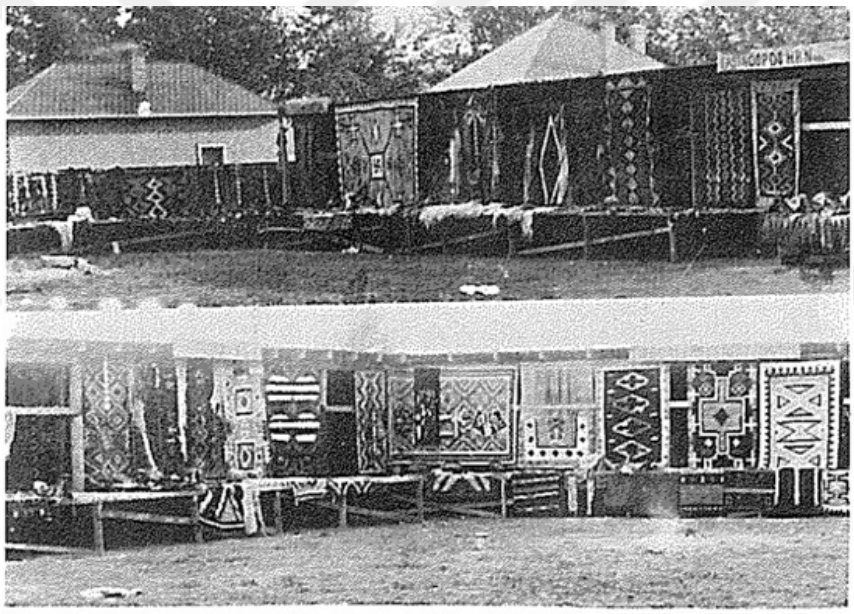

Görsel 3. 147 Shiprock Alanında Sergilenen Kilim Dokumaların Görseli (Maxwell,1984, s.27)

Görsel 3. 148 Shiprock Alanı Resimsel Dokuma Örneğidir (Schiffer,1997, s.54)

Tablo 3. 67 Kimlik Formu 67

Kimlik Formu:	67	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Shiprock	
Dokuma Örneğinin Türü:	Resimsel Dokuma	
Dokunduğu Tarih :	1990'li Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	49 cm En	65 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi ,Siyah, Beyaz, Kırmızı, Mavi	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 149 Shiprock Alanı, Resimsel Dokuma Örneğidir (Schiffer,1997, s.54)

Tablo 3. 68 Kimlik Formu 68

Kimlik Formu:	68	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Shiprock	
Dokuma Örneğinin Türü:	Resimsel Dokuma	
Dokunduğu Tarih :	1976'li Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	55 cm En	61 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi ,Siyah, Beyaz, Kırmızı, Mavi	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 150 Resimsel Dokuma Örneğidir (Schiffer,1997,s.54)

Tablo 3. 69 Kimlik Formu 69

Kimlik Formu:	69	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Shiprock	
Dokuma Örneğinin Türü:	Resimsel Dokuma	
Dokunduğu Tarih :	1980	
Dokumanın Boyutları:	20 cm En	25 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi, Beyaz,Siyah,Mavi,Kırmızı,Sarı,Yeşil	
Kullanılan İplik Türü:	Elde Eğirme Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

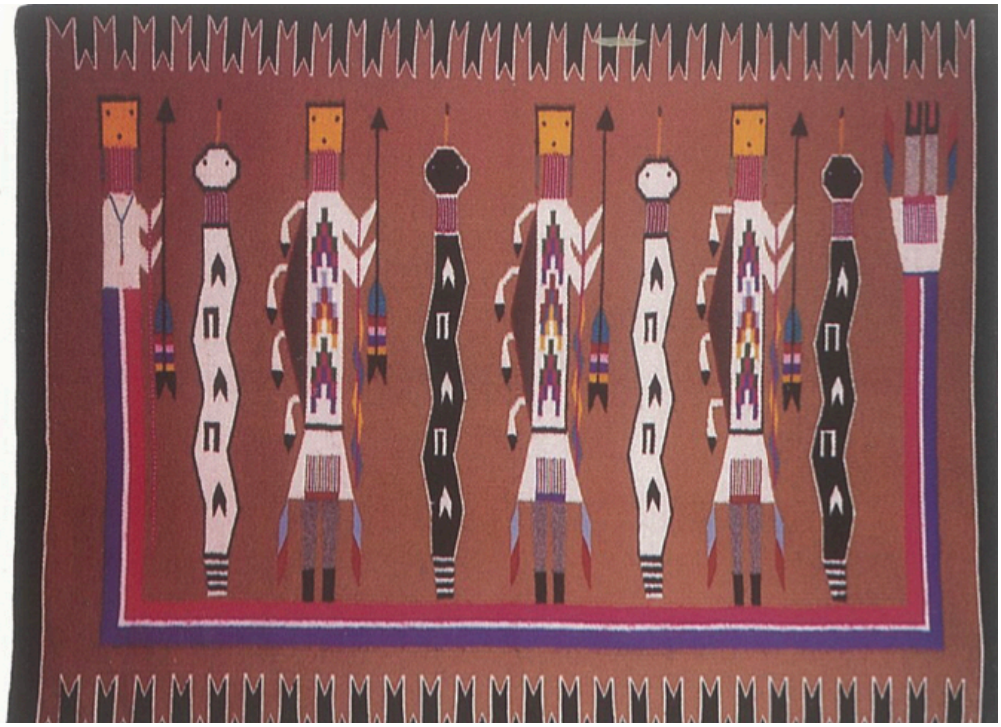

Görsel 3. 151 Shiprock (Red Rock) Alanı Kilim Dokuması Örneğidir, (Schiffer,1991, s.61)

Tablo 3. 70 Kimlik Formu 70

Kimlik Formu:	70	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Shiprock	
Dokuma Örneğinin Türü:	Yei bichei Dokuma	
Dokunduğu Tarih :	1980	
Dokumanın Boyutları:	106 cm En	135 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi ,Siyah, Beyaz, Kırmızı, Mavi	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 152 Shiprock(Red Rock) Alanı Kilim Dokuması Örneğidir (Rodee,1987, s.167)

Tablo 3. 71 Kimlik Formu 71

Kimlik Formu:	71	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Shiprock	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kum Boyama Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1966	
Dokumanın Boyutları:	150 cm En	150 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Siyah, Beyaz, Kırmızı, Mavi,Mor,Sarı	
Kullanılan İplik Türü:	2 Katlı Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

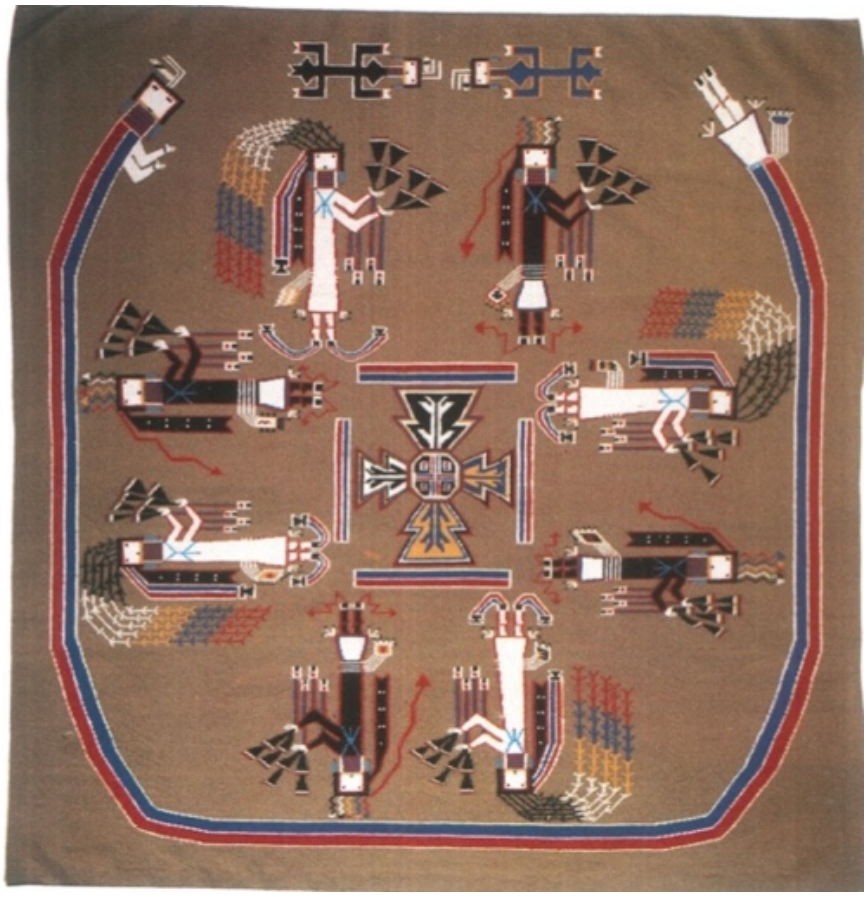

Görsel 3. 153 Shiprock(Red Rock) Alanı Kum Boyama Dokuması Örneğidir (Rodee,1987, s.159)

Tablo 3. 72 Kimlik Formu 72

Kimlik Formu:	72	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Shiprock	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kum Boyama Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1960'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	156 cm En	157 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi ,Siyah, Beyaz, Kırmızı, Mavi	
Kullanılan İplik Türü:	2 Katlı Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

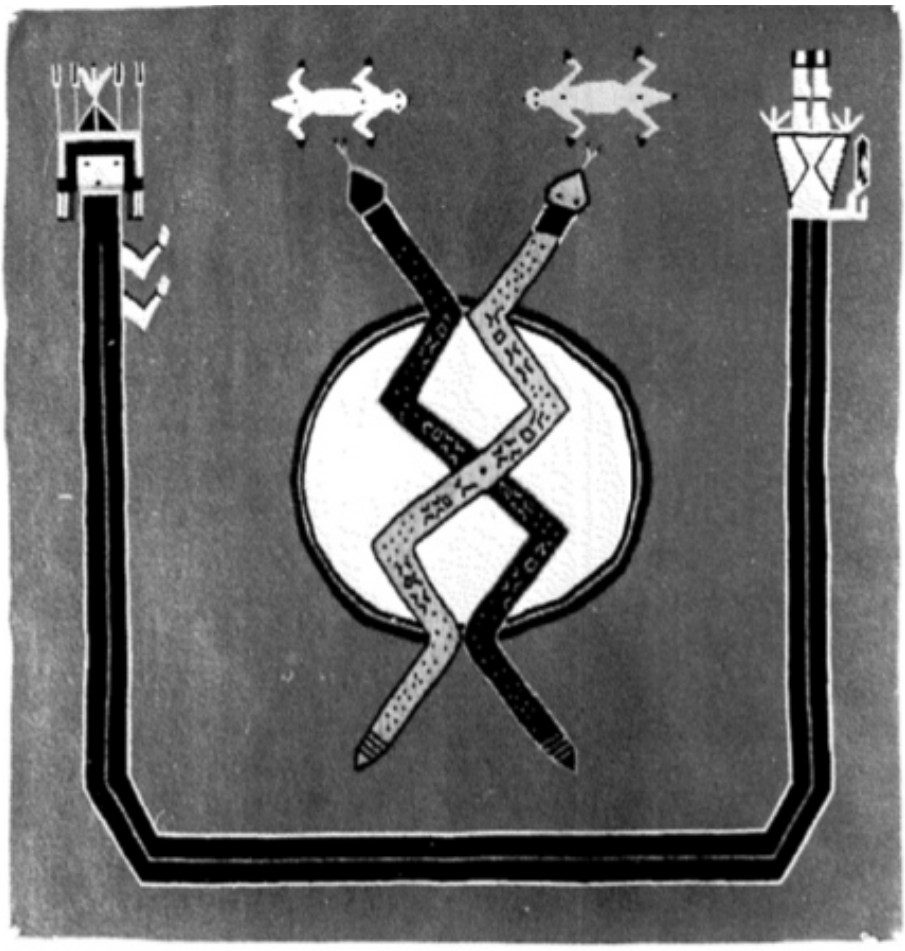

Görsel 3. 154 Shiprock(Red Rock) Alanı Dokuması Örneğidir (Rodee,1987,s.160)

Tablo 3. 73 Kimlik Formu 73

Kimlik Formu:	73	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Shiprock	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kum Boyama Dokuması	
Dokunduğu Tarih :	1960	
Dokumanın Boyutları:	104 cm En	107 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi ,Siyah, Beyaz, Kırmızı, Mavi	
Kullanılan İplik Türü:	Elde Eğirme Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

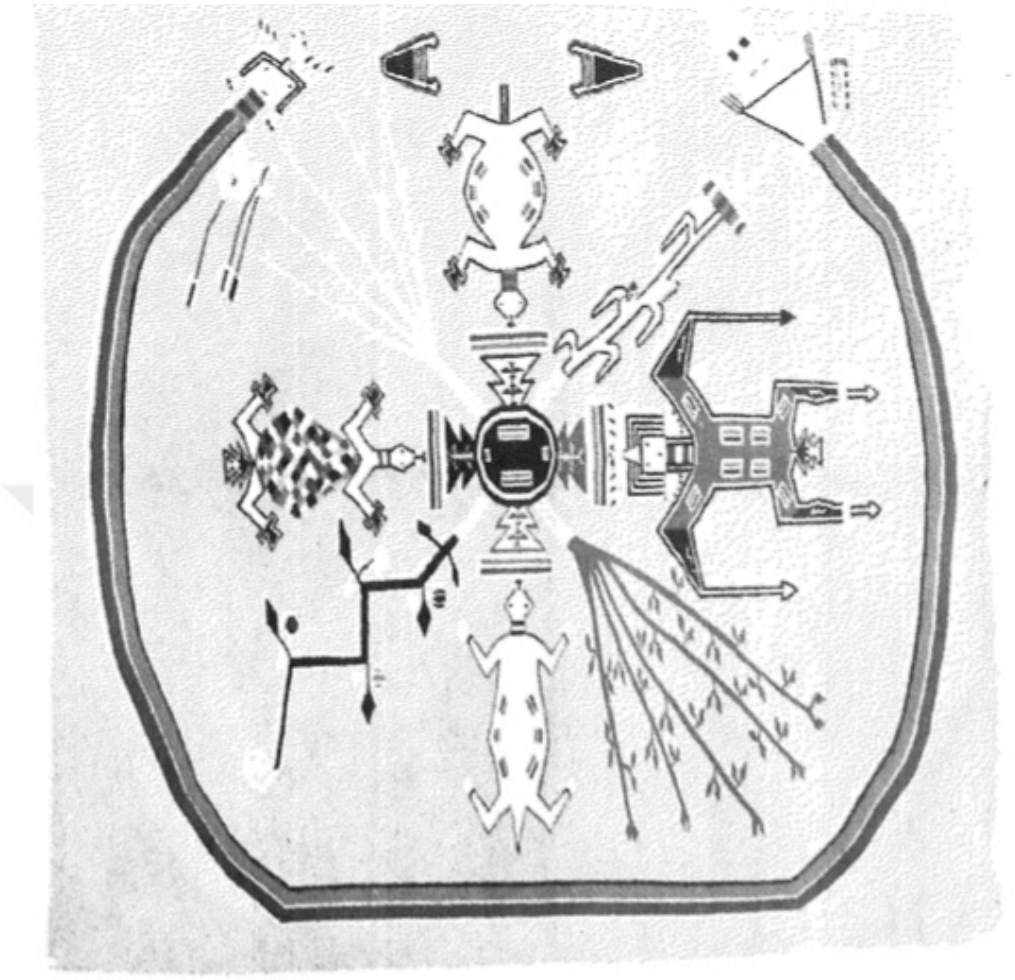

Görsel 3. 155 Shiprock(Red Rock) Alanı Dokuması Örneğidir (Rodee,1987, s.167)

Tablo 3. 74 Kimlik Formu 74

Kimlik Formu:	74	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Shiprock	
Dokuma Örneğinin Türü:	Resimsel Dokuma	
Dokunduğu Tarih :	1980	
Dokumanın Boyutları:	144 cm En	146 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi ,Siyah, Beyaz, Kırmızı, Mavi	
Kullanılan İplik Türü:	2 Katlı Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 156 Yei Bichei, Ritüeli Yansıtan Dokuma Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 157 Yei Bichei, Ritüeli Yansıtan Dokuma Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 158 Yei Bichei, Ritüeli Yansıtan Dokuma Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 159 Yei Bichei, Ritüeli Yansıtan Dokuma Örneği (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.155, Görsel 3.156, Görsel 3.157, Görsel 3.158, Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Shiprock alanında , 27.04.2015 tarihli, saat 14:00'de çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

3.3.10. Lukachukai Alanı Kilim Dokumaları

Rezervasyon alanı içerisinde Batı Lukachukai Dağlarının olduğu bölge olarak bilinmektedir. Greasewad, Round Rock Ve Lukachukai olarak adlandırılan üç bölgenin içerisinde yer almaktadır. Benzersiz bir kilim örneği olarak bilinmektedir. Kilim modelinde resimsel dokumaların yanı sıra Yei figürlerinin stilize edilmiş halleri bulunmaktadır (Maxwell,1984: 24).

Lukachukai alanındaki dokumalar incelendiğinde doğadaki canlıların yanyana tasvirlerinin bulunduğu örnekler çoğunluktadır. Bunların yanında gökyüzü elemanlarından yıldız veya güneş simgesinin temsil edildiği motiflerinde yerleştirildiği göze çarpmaktadır. Dokumalarda kullanılan hayvan figürlerinden bazıları at,eşşek,geyik,tavuk,kuş,sincap,tavşan,arı,baykuş,deve,tikli,aslan,fil vb. olmak üzere çeşitlendirilmiştir. (Bkz. Görsel 3.159),(Bkz.Görsel 160) Kompoziyon bakımından incelendiğinde tek bir anlamda sınırlı kalmadıkları, mısır püskülünü simgelen modellerin yanında Yei ve Yei bichei figürlerinin kullanıldığı modellerde bulunmaktadır. Kum boyama sanatından sonra genel olarak hemen her dönemde karşımıza çıkan türler her kabilenin üretiminde olan Kızılderililer için oldukça önemli dokumalar olduğunun kanıtıdır.(Bkz.Görsel 161),(Bkz.Görsel 162)

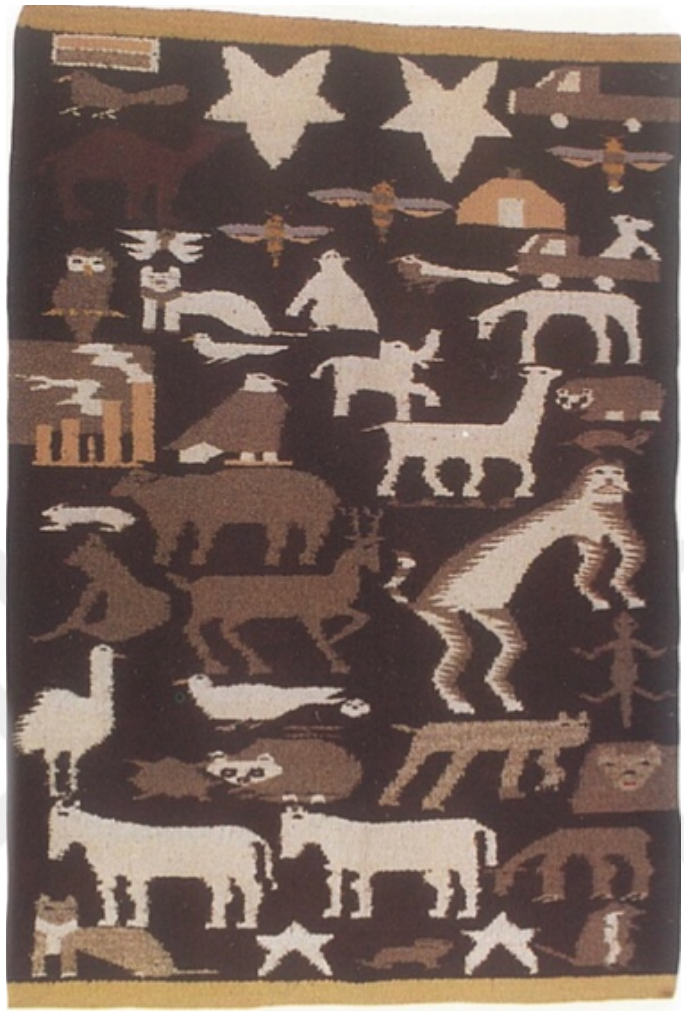

Görsel 3. 160 Lukachukai Alanı Resimsel Dokumaları Örneğidir (Schiffer,1991,s.9)

Tablo 3. 75 Kimlik Formu 75

Kimlik Formu:	75	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Lukachukai	
Dokuma Örneğinin Türü:	Resimsel Dokuma	
Dokunduğu Tarih :	1956	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Siyah, Beyaz, Kırmızı, Mavi,Mor,Sarı	
Kullanılan İplik Türü:	Elde Eğirme Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

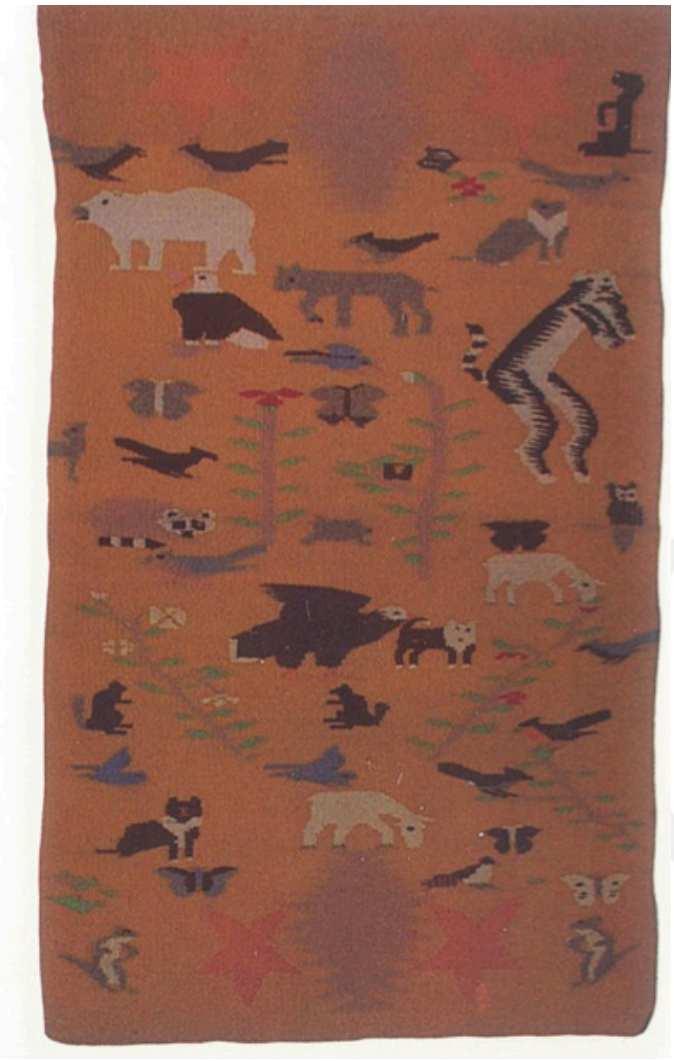

Görsel 3. 161 Lukachukai Alanı Resimsel Dokumaları Örneğidir. (Schiffer,1991, s.10)

Tablo 3. 76 Kimlik Formu 76

Kimlik Formu:	76	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Lukachukai	
Dokuma Örneğinin Türü:	Resimsel Dokuma	
Dokunduğu Tarih :	1956	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Siyah,Beyaz,Kırmızı,Mavi,Mor,Sarı	
Kullanılan İplik Türü:	Elde Eğirme Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

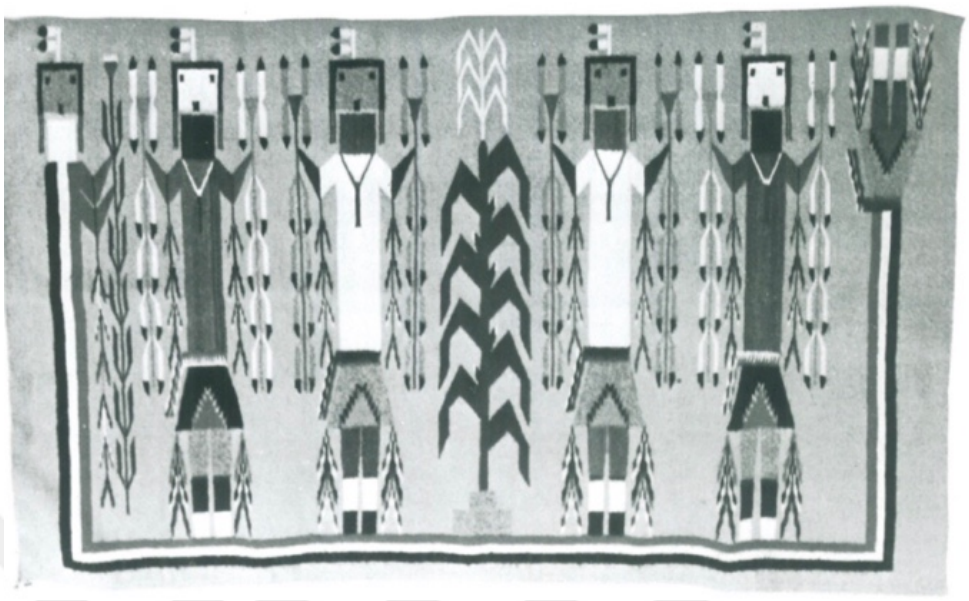

Görsel 3. 162 Lukachukai Alanı Kum Boyama Kilim Örneğidir (Rodee,1987, s.153)

Tablo 3. 77 Kimlik Formu 77

Kimlik Formu:	77	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Lukachukai	
Dokuma Örneğinin Türü:	Yei Bichei Dokuması	
Dokunduğu Tarih :	1989	
Dokumanın Boyutları:	121 cm En	74 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Siyah, Beyaz, Kırmızı, Mavi,Mor,Sarı	
Kullanılan İplik Türü:	2 Katlı Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

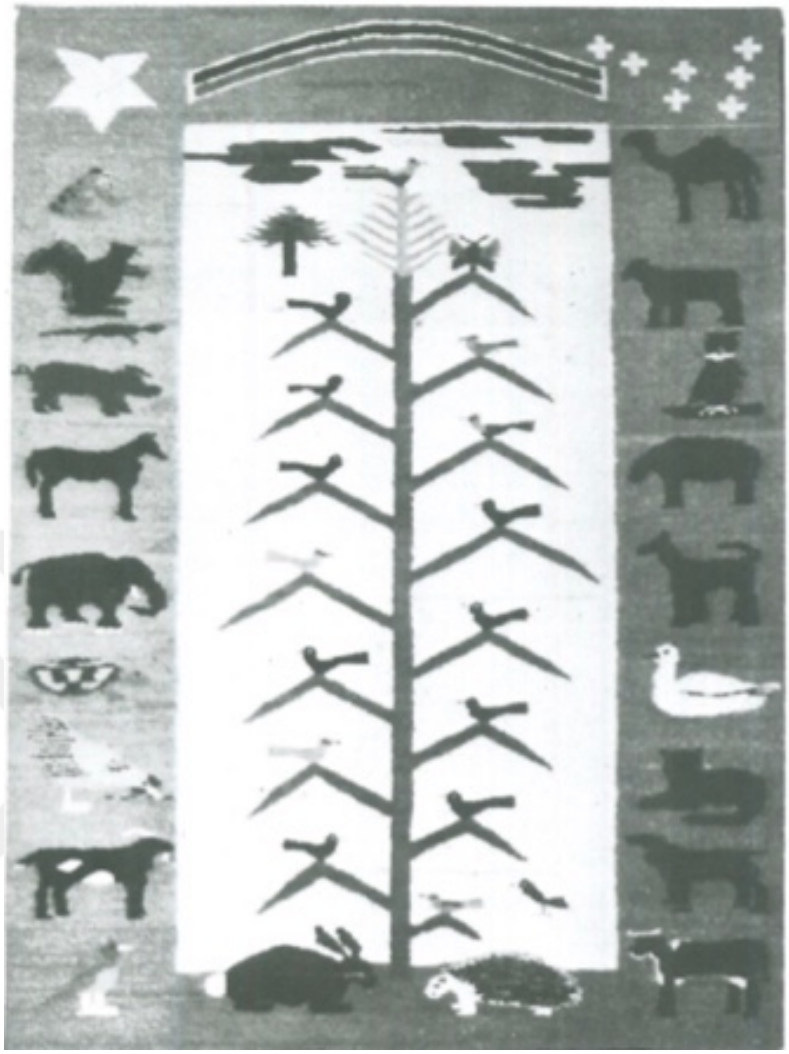

Görsel 3. 163 Lukachukai Alanı Resimsel Dokumaları Örneğidir (Rodee,1987, s.221)

Tablo 3. 78 Kimlik Formu 78

Kimlik Formu:	78	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Lukachukai	
Dokuma Örneğinin Türü:	Resimsel Dokuma	
Dokunduğu Tarih :	1962	
Dokumanın Boyutları:	124 cm En	170 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Bilinmiyor	
Kullanılan İplik Türü:	Elde Eğirme Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal ve Anilin Boya	

Görsel 3. 164 Lukachukai Alanı Kutsal Hayvanları ve Mısır Püskülünü Yansıtan Mitolojik Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 165 Lukachukai Alanı Kutsal Hayvanları ve Mısır Püskülünü Yansıtan Mitolojik Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 166 Lukachukai Alanı Kutsal Hayvanları ve Mısır Püskülünü Yansıtan Mitolojik Kilim Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 167 Kızılderili Yei Bichei Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 168 Kızılderili Yei Bichei Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.163, Görsel 3.164, Görsel 3.165, Görsel 3.166,Görsel 3.167, Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, 25.04.2015 tarihli, saat 13:00'de çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

3.3.11. Gallup Alanı Kilim Dokumaları

Navajoların yaşadıkları bölgedeki en uzun kilim modeli Gallup bölgesi dokumalarında mevcuttur. Bu dokumaların adlandırmaları "Throw" olarak

yapılmaktadır. Gallup bölgesi Throw dokumalarında çözgü kısımlarında pamuk kullanılmaktadır. Kilimlerin başlangıç ve bitiş kısımları saçak olarak bilinen süs unsuru kullanılarak dokunmaktadır. Bölgesel dokumaları masa, sandalye, yastık kılıfı (Bkz.Görsel 3.168) vb. gibi birçok dekoratif alanda süs eşyası olarak da kullanılan kilim modeli olarak ayrılmaktadır. (Maxwell,1984:31)

Gallup alanı dokumaları genel olarak kompozisyondan bakımından incelendiğinde yoğu motiflerin kullanıldığı dış kenarlarda çerçeve ile çevirili su yollarının bulunduğu iç merkezde birkaç motifin tekrarının bulunduğu özel geometrik desenlerin kullanıldığı göze çarpmaktadır. Kullanılan renkler incelendiğinde kahverengi, beyaz, siyah, kırmızı, mavinin kullanıldığı dokumaları içermektedir.

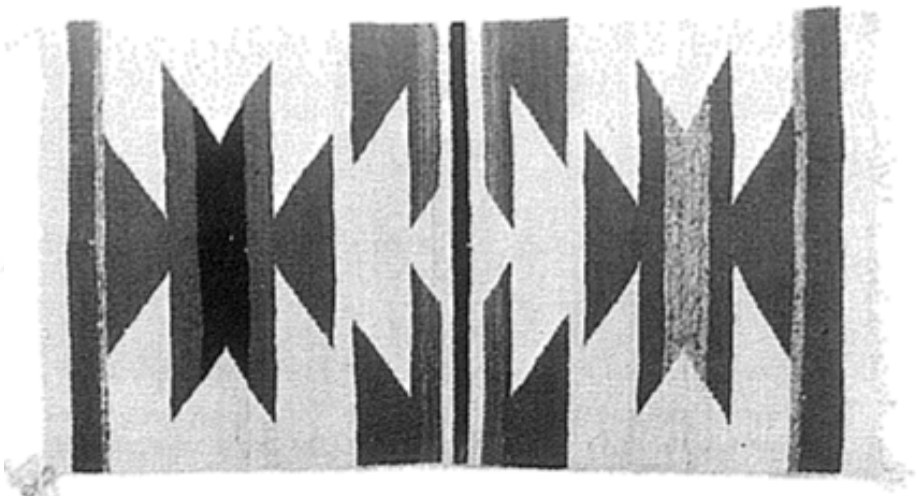

Görsel 3. 169 Gallup Dokuma Türü (Maxwell,1984, s.30)

Tablo 3. 79 Kimlik Formu 79

Kimlik Formu:	79	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Gallup	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kum Boyama Kilim	
Dokunduğu Tarih :	Bilinmiyor	
Dokumanın Boyutları:	45 cm En	86 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Bilinmiyor	
Kullanılan İplik Türü:	Yün Ve Pamuk İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Bilinmiyor	

Görsel 3. 170 Kızılderili Gallup Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 171 Kızılderili Gallup Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 172 Kızılderili Gallup Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 173 Kızılderili Gallup Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 174 Kızılderili Gallup Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 175 Kızılderili Gallup Kilim Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.169, Görsel 3.170, Görsel 3.171, Görsel 3.172,Görsel 3.173, Görsel 3.174, Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Gallup Richardson Trading'de 18.04.2015 tarihli, saat 14:00'de çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

3.3.12.Two Grey Hills Alanı Kilim Dokumaları

Two Grey Hillsdokumalarının 1920 yılları içerisinde ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu dönemde ve sonrasında ortaya çıkartılmış birçok dokuma türünün two grey hills bölgesi dokumalarının etkisi altında kaldığı bilinmektedir. "Two Gray Hills Alanı Navajo bölgesindeki en ince kilim modeli Two Gray Hills olarak bilinmektedir. En ince eğrilmiş iplik kullanılmaktadır.

Bu dönemde ve sonrasında ortaya çıkartılmış birçok dokuma türünün Two Grey Hills bölgesi dokumalarının etkisi altında kaldığı bilinmektedir. Bu konu ile ilgili yapılan araştırmalardan anlaşıldığı üzere örnek verilmek istenir ise John B. Moore olarak adlandırılan Crystal bölgesi dokuma tarzının yaygınlaşmasına yardımcı olmuş tüccar 1903 ve 1911 yıllarında yayınladığı dokuma kataloğu içerisinde, büyük olasılıkla Two Grey Hills bölgesi ve etrafındaki dokuma türlerinden etkilendiği özel koleksiyonları yayınladığı bilinmektedir. (Schiffer,1997a :34)

Bu çalışma içerisinde Two Gray Hills alanında dokunan dokuma türleri ;

- Burnham Dokumaları
- Burntwater Dokumaları
- Goblen Dokumaları. olarak 2 farklı çeşitte incelenmektedir.

Navajo rezervasyon sahasının büyük alanları içerisinde yer alan dokuma türlerinin oluşturulduğu bölgeyi kapsamaktadır. Two Grey Hills dokumaları kompozisyon bakımından incelendiğinde yoğun desenlerin bir arada kullanıldığı türleri oluşturmaktadır. Genel olarak çerçevelenmiş alan içerisinde orta merkezde tekrar biçimde üçgen formunun stilize halleri bulunurken yine dokumanın dört köşesinde Yei modellerinden ortaya çıktığı düşünülen farklı formda stilize edilmiş koruyuculuğuna inanılan üçgen motiflerin yer aldığını söylemek mümkündür. (Bkz.Görsel 3.176),(Bkz. Görsel 3.177),(Bkz.Görsel 3.179),(Bkz.Görsel 3.180) Renk bakımından incelendiğinde kahverengi tonlarının ağırlıkta kullanıldığı siyah, beyaz, kırmızı ve sarı renklerininde bulunduğu birçok çeşitli motif bulunmaktadır. (Bkz.Görsel 3.176),(Bkz. Görsel 3.177),(Bkz.Görsel 3.179),(Bkz.Görsel 3.180)

Görsel 3. 176 Two Grey Hills Kilimi Örneğidir (Schiffer,1997, s.37)

Tablo 3. 80 Kimlik Formu 80

Kimlik Formu:	80	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Two Grey Hills Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	Bilinmiyor	
Dokumanın Boyutları:	60 cm En	153 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi, Kırmızı, Siyah, Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	Elde Eğirme Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 177 Two Grey Hills Kilimi Örnegidir (Schiffer,1997, s.34)

Tablo 3. 81 Kimlik Formu 81

Kimlik Formu:	81	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Two Grey Hills Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1990'li Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	110 cm En	76 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi, Kırmızı, Siyah, Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	Elde Eğirme Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 178 Two Grey Hills Kilimi Örnegidir (Schiffer,1997, s.36)

Tablo 3. 82 Kimlik Formu 82

Kimlik Formu:	82	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Two Grey Hills Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	Bilinmiyor	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Kahverengi, Kırmızı, Siyah, Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	Elde Eğirme Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 179 Kızılderili Two Grey Hills Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 180 Kızılderili Two Grey Hills Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 181 Kızılderili Two Grey Hills Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.178, Görsel 3.179, Görsel 3.180, Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Gallup Richardson Trading'de 18.04.2015 tarihli, saat 12:00'de çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

3.3.12.1.Burnham Kilim Dokumaları

Two Grey Hills tasarımının çok yeni bir varyasyonu, olarak ortaya çıkmaktadır. Navajo rezervasyon bölgesi içerisinde bulunan, New Mexico yakınlarındaki, Burnham alanında dokunmuş dokumaları içermektedir. Dokumacılar genellikle ressam ve sanatçılar ile birlikte resimsel unsurları geometrik tasarımlarla birlikte kullanmıştır. Kızılderililer için önemli sayılan Yei figürleri,tören anı,tüy gibi unsurlar dokumalara yansıtıldığı görülmektedir. (Schiffer,1997a ,s.38)

Burnham dokumaları mitolojik olarak tasvirlerin stilize edilmiş örneklerini oluşturmaktadır. Dokumalarda kum boyama Yei figürlerine rastlanılmaktadır. Yei figürünün dokumanın sağ ve sol kısmına yerleştirilmesi orta merkezdeki motifleri koruyuculuğunun ön planda tutulması dikkat çekmektedir. (Bkz. Görsel 3.182), Kızılderili kabilelerinde önemli olan tüy, mızrak, ok gibi yön gösterici koruyucu unsurların simgelerininde bulunduğu gözlemlenmektedir. (Bkz. Görsel 3.183), (Bkz.

Görsel 3.184), (Bkz. Görsel 3.185), (Bkz. Görsel 3.186) Aynı zamanda Kızılderili el sanatlarında yer alan sepet örücülüğünde ki sepetlerin çanak çömleklerin önemi kilimlerin bazılarında orta merkeze aynalanarak yerleştirilmiş biçimde de görülmektedir. (Bkz. Görsel 3.181) Dokumalarda kullanılan renkler genel olarak kahverengi, sarı, siyah, kırmızı renkleri içerirken bazı modellerde mor, mavi, turuncu, turkuaz gibi renklerinde bulunduğu örneklerle karşılaşılmıştır.

Görsel 3. 182 Two Grey Hills Alanı Burnham Kilim Örneğidir (Schiffer,1997, s.39)

Tablo 3. 83 Kimlik Formu 83

Kimlik Formu:	83	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Burnham Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1989	
Dokumanın Boyutları:	74 cm En	116 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Siyah, Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	Elde Eğirme Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 183 Two Grey Hills Alanı Burnham Kilim Örneğidir (Schiffer,1997, s.39)

Tablo 3. 84 Kimlik Formu 84

Kimlik Formu:	84	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Burnham Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1989	
Dokumanın Boyutları:	78 cm En	102 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Sarı, Kahverengi, Siyah, ,Beyaz, Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İşlenmiş İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 184 Two Grey Hills Alanı Burnham Kilim Örneğidir (Schiffer,1997, s.40)

Tablo 3. 85 Kimlik Formu 85

Kimlik Formu:	85	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Burnham Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1990	
Dokumanın Boyutları:	82 cm En	133 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Sarı, Kahverengi, Siyah, ,Beyaz, Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İşlenmiş İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 185 Kızılderili Burnham Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 186 Kızılderili Burnham Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 187 Kızılderili Burnham Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.184, Görsel 3.185, Görsel 3.186, Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Gallup Richardson Trading'de 18.04.2015 tarihli, saat 13:50'de çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

3.3.12.2. Burntwater Kilim Dokumaları

Two Grey Hillsbölgesinde dokunan burnham dokuma versiyonlarının bir başka çeşidi olarak tamamen yeni bir tarz geliştirebilmek için ortaya çıkmış olan dokuma türü Burntwater adı ile bilinmektedir. Dokumaların adlandırmalarının genel olarak ya o dönem tüccarları ya da bölgesel isimlendirmeler ile yapıldığı bilinmektedir. Burntwater olarak bilinen dokumaları Arizona Burntwater yakınlarında olduğu bilinmektedir.

Burntwater dokumalarının ünlenmesine katkı sağlayan ve o dönemin en önemli tüccarlarından olan Dan Jacobs, bu dokumalara getirdiği yenilikler ile tanınmaktadır.1974 yıllarında Arizona bölgesindeki kilim dokumalarının artmasında da oldukça etkili olduğu bilinmektedir. (McManıs,Jeffrıes,2009:26)

1968 yıllarında Burtwater dokumaları ile ilgili bir dokumacının oldukça yeni stil geliştirerek bordürlü, tamamen bitkisel boyalı geometrik bir halı yapmayı denemiş ve bu deneme diğer dokumacılar cesaretlenmeleri adına yeni bir bakış açısı kazanmasına sebep olduğu bilinmektedir. Daha sonra dokumacılar Ganado ve Two Grey Hills tarzlarındaki tasarımları da kullanarak yeni güzel dokunmuş kilimler gerçekleştirmişlerdir. Sonraki yıllarda 1980'lerin başında Arizona bölgesinde Bruce Burnham ve Ganado bölgesinde Bill Malone adlı tüccarlar farklı bir tür olarak kabul edilen Burntwater stilinin geliştirilmesini teşvik etmeye devam etmek adına birtakım çalışmalarda bulunmuşlardır. Dokumalarda yatay bantların kullanımı daha soft renkler ile ticari ipliklerin kullanımı gibi normalde karmaşık yapıya sahip olan Burtwater' lara eklemelerde bulunmuşlardır. Burntwater dokumalarında ticari iplik ve renklerin kullanımı hem doğal boya hem anilin boyaların kullanıldığı bilinmektedir (Schiffer,1997a:9).

Bu dokumalarda kullanılan doğal boyalar ile ilgili Schiffer Nancy'e göre; "Renkler yabani ayçiçeği tohumu (aqua), ökse otu (koyu su), dağ maun kabuğu (kahverengi), sedir kökü (pembe) ve siyah ceviz kabuğu (bej) gibi bitki materyalleri ile elde edilir" (Schiffer,1997a s.9).

Burnwater kilim dokumaları kompozisyon bakımından incelendiğinde oldukça yoğun desenlendirmelerin yapıldığı örneklerine rastlanmaktadır. (Bkz.Görsel 3.187)Dokumalarda genel anlamda dış çerçeve ile belirlenmiş alan içerisinde geometrik olarak üçgenlerin stilize edilmiş madalyon formaları bulunduğu gözlemlenmektedir. Dört köşe kenarda üçgenler ve içerisindeki Yei figürleri Two Grey Hillsalanındaki dokumalarla oldukça benzerlik göstermesinden anlaşılacağı üzere kabileler arası üretilen dokumalarda motif, desen, simge ve sembollerin aktarımı sağlanmaktadır. (Bkz. Görsel 193), (Bkz. Görsel 194), (Bkz. Görsel 195), (Bkz. Görsel 196), (Bkz. Görsel 197)

Görsel 3. 188 Two Grey Hills Alanı Burnwater Kilim Örneğidir (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.27)

Tablo 3. 86 Kimlik Formu 86

Kimlik Formu:	86	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Burnwater Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1990	
Dokumanın Boyutları:	153 cm En	183 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Sarı, Kahverengi, Siyah, ,Beyaz, Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İşlenmiş İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 189 Two Grey Hills Alanı Burnwater Kilim Örneğidir (Mcmanıs,Jeffrıes,2009,s.27)

Tablo 3. 87 Kimlik Formu 87

Kimlik Formu:	87	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Burnwater Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1990 Yılları	
Dokumanın Boyutları:	71 cm En	76 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Sarı, Kahverengi, Siyah, ,Beyaz, Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İşlenmiş İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 190 Two Grey Hills Alanı Burnwater Kilim Örneğidir. (Rodee,1987, s.99)

Tablo 3. 88 Kimlik Formu 88

Kimlik Formu:	88	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Burnwater Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1985 Yılları	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Sarı, Kahverengi, Siyah, ,Beyaz, Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İşlenmiş İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 191 Two Grey Hills Alanı Burnwater Kilim Örneğidir Schiffer,1997 , s.10

Tablo 3. 89 Kimlik Formu 89

Kimlik Formu:	89	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Burnwater Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1990 Yılları	
Dokumanın Boyutları:	112 cm En	150 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi, Turuncu, Sarı, Kırmızı, Siyah	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İşlenmiş İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal ve Anilin Boya	

Görsel 3. 192 Two Grey Hills Alanı Burnwater Kilim Örneğidir (Schiffer,1997, s.12)

Tablo 3. 90 Kimlik Formu 90

Kimlik Formu:	90	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Burnwater Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1990	
Dokumanın Boyutları:	92 cm En	153 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Siyah,Mavi,Turuncu,Kırmızı Tonları	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İşlenmiş İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Ve Anilin Boya	

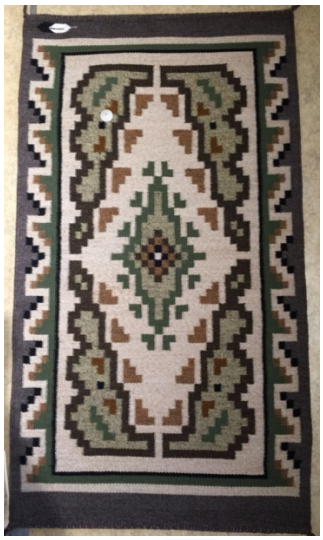

Görsel 3. 193 Kızılderili Burnwater Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 194 Kızılderili Burnwater Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 195 Kızılderili Burnwater Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 196 Kızılderili Burnwater Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 197 Kızılderili Burnwater Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 198 Kızılderili Burnwater Dokuması (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.192, Görsel 3.193, Görsel 3.194, Görsel 3.195, Görsel 3.196, Görsel 3.197, Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Gallup'ta 21.04.2015 tarihli, saat 10:00'da çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

3.3.12.3. Goblen Kilim Dokumaları

Two Grey Hillsbölgesinde bulunan dokumalar için teknik açıdan çok zor eserler olduğu bilinmektedir. Bunun nedeni genel olarak bir stili olan Navajo dokumalarının çözgü üzerine eklenen atkı sayısı 25-40 atkı olarak bilinirken Two Grey Hillsbölgesi goblen dokumalarında atkı sayısı her bir atkı sırası için 80 defa veya daha fazla atılarak dokunmaktadır. Bu nedenle goblen dokumanın en iyi örnekleri Two Grey Hillsbölgesinde ortaya çıktığı kabul görmektedir. Teknik kullanımında dokumacılar arasında farklar bulunabilmektedir. Goblen ayrıca Tapestry olarak da bilinen dokumların en iyi örnekler arasında 1940'larda bölgede bulunan Daisy Tauglechee adı ile bilinen dokumacı tarafından geliştirilmiştir. Ortaya çıkardığı Goblen dokumalarında tahmini olarak 120 ve daha fazla atkılı ile dokuma yapabildiği bilgilerinede ulaşılmaktadır(McManıs,Jeffrıes,2009:46).

Araştırmaya konu olan dokumalar içerisinde yer alan Two Grey Hillsbölgesi goblen dokumaları Navajo bölgesinde dokunmuş en ince kilim modelini oluşturmaktadır. Dokumaların bu denli ince ve sık olmasının bir başka nedeni de kullanılan iplik türlerinin elde eğirme sırasında en ince hale gelinceye dek oluşturmasından da kaynaklanmaktadır. (Bkz.Görsel 198) Goblen dokumalar, atkı iplik sayısı 115'lere kadar çıkabilen dokumaları kapsamaktadır.

Geliştirilmiş dokuma türlerinden olan goblen modelinin son yeni stillerden biri, Görsel 3.198'de karmaşık desenleri ve birçok farklı rengi kullanmasıyla bilinen Burntwater dokumalarının bir çeşidi olarak ortaya çıkartılmış örneğidir. Goblenlerde 15 veya daha fazla renk kullanılarak dokunmaktadır. Bu sık değişiklikler, ekstra özen ve son derece rafine bir tasarım duygusu gerektirir, Renklerin birbiri ile uyumu karmaşıklığı önlemek adına son derece önemlidir (Bahti, 2001:20).

Görsel 3. 199 Two Grey Hills Bölgesi (Burnwater) Goblen Kilim Örneğidir (Bahti, 2001, s.20)

Tablo 3. 91 Kimlik Formu 91

Kimlik Formu:	91	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Burnwater Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Goblen Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1930'lu Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Kırmızı,Mavi,Sarı,Yeşil,Beyaz,Turuncu,Siyah ve bu renklerin tonları kullanılmıştır.	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İşlenmiş İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 200 Two Grey Hills Bölgesi (Burnwater) Goblen Kilim Örneğidir, (Maxwell,1984, s.76)

Tablo 3. 92 Kimlik Formu 92

Kimlik Formu:	92	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Burnwater Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Goblen Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1940'lu Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Sarı, Kahverengi, Siyah, ,Beyaz, Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İşlenmiş İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

3.3.13.Mesa Four Cornes Alanı Kilim Dokumaları

- Four Cornes Kilimleri
- Red Mesa Four Cornes Kilimlerıı,
- Coal Mire Four Cornes Kilimleri
- Tec Nos Pos Kilimleri olarak 4 'e ayrılmaktadır.

3.3.13.1. Four Cornes Kilim Dokumaları

Navajo kabilelerinin yaşam alanı içerisine yer alan Mesa Four Cornes alanı oldukça büyük bir yüz ölçümüne sahiptir. Dokumalarda alan isimlendirmesinin kısaltılıp Four Cornes kilimi olarak adlandırmaları karşımıza çıkmaktadır. Burada ortaya çıkartılan dokumalar sadece kilim değil, yastık yüzü, örtü türleri gibi farklı çeşitlendirmelerle de bilinmektedir. Kum boyama sanatının ürünlerini yansıtan renk ve kompozisyonlarda resimsel öğelerinde bir arada bulunduğu dokumaları içermektedir. (Bkz.Görsel 200),(Bkz.Görsel 201)

Mesa Four Cornes dokumaları genelleştirilmiş dikkate değer bir stile sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bu alanda yer alan önemli müzelerden birisi olan "Maxmell Müzesi" dokuma türlerinden çoğunun sergilendiği yer olarak bilinmektedir. Kum boyama tasarımları olarak da adlandırılmaların yapıldığı bilgilerine rastlanmaktadır. Ortaya çıkış tarihlendirmesi ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte dokumalar incelendiğinde 1920-1930'lu yıllara ait görseller bizlere genelde olsa bir tarihlendirme sunmaktadır.

Görsel 3.200 incelendiğinde resimsel öğelerin yer aldığı görülmektedir. Birden fazla hayvan kullanılması dikkat çekmektedir. Kilimde düz emin üzerine yaşam alanlarında önemli gördükleri hemen her öğeye yer vermişlerdir. Bunlar; at, eşek, inek, tavuk, kuş türlerinin yanı sıra bölgedeki önemli dağlar, yaşadıkları çadır modelleri gibi unsurlar dikkat çekmektedir. Dört köşede bulunan hayvanların orta merkezde yer alan her biri yol ile gösterilmiş olan dokumada tahminen hayvanların yetiştiği gittiği yerler gösterilmek istenmiştir.

Görsel 3.201 deki örnekte, Kızılderililerin yaşam alanı olan Navajo Rezervasyon sahasının 4 uç köşesi, Utah, Colorado, Arizona ve New Mexico resmedilerek dokunmuştur. Kilimin köşelerinde hayvanların yer almasının doğa elamanlarının kutsal sayılmasını destekler niteliktedir. Orta kısımlarda beyaz ve siyah olarak ikili tüy görünümü de eklenmiştir.

Görsel 3. 201 , Mesa Four Cornes Kilimi Örneğidir. (Schiffer,1991,s.63)

Tablo 3. 93 Kimlik Formu 93

Kimlik Formu:	93	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Mesa Four Cornes	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	Bilinmiyor	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Kırmızı,Kahverengi ve tonları, Siyah, Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İşlenmiş İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal ve Anilin Boya	

Görsel 3. 202 Mesa Four Cornes Kilimi Örneğidir (Schiffer,1991,s.62)

Tablo 3. 94 Kimlik Formu 94

Kimlik Formu:	94	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Mesa Four Cornes	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	Bilinmiyor	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Sarı, Kahverengi, Siyah, ,Beyaz, Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal ve Anilin Boya	

3.3.13.2. Coal Mine Mesa Bölgesi Dokumaları

Mesa Four Cornes adlandırmasıyla yakınlık gösteren Coal Mine Mesa dokumalarının ortaya çıkışı Tuba şehri ve çevresinde gerçekleşmiştir. Bölgesel adlandırmalarıyla bilindikleri için Coal Mine Mesa alanı dokumaları olarak adlandırılmaktadır. Tahmini olarak 1920-1970'li yıllarda ortaya çıktığı kabul görmektedir. Dokumalarda kilim modellerinde ilk tek dokuma üzerinde iki yüzlü dokumaların yapıldığı bölgeler arasındadır. İki Yüzlü dokumalar aynı zamanda çift dokuma tekniği uygulanmış dokumalar olarak da bilinmektedir. (Dedera,1999:68) Bölge içerisinde kilimin yanı sıra battaniye, eyer battaniyesi, klasik modeller gibi hemen her kesimde olan türlerde dokunduğu bilgilerine rastlanmaktadır.

Görsel 3.202 örneğinde yer alan dokumanın kıvrılmış olarak görünen kısmının ön yüzü olduğu tahmin edilmektedir. Dokumanın görülen yüzünün motiflerle dolu olması arka yüzünün düz şekilde çizgisel desenli olması tahmini eyer battaniye örneklerinde olduğu gibi oturma alanı motifsiz köşeleri motifli olduğu gibi bunda da görünen kısım muhtemelen ön motiflerin yoğun olduğu bölgedir.

Görsel 3. 203 Coal Mine Mesa İki Yüzlü Kilim Örneğidir (Maxwell,1984,s.43)

Tablo 3. 95 Kimlik Formu 95

Kimlik Formu:	95	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Coal Mine Mesa	
Dokuma Örneğinin Türü:	Çift Taraflı Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1946	
Dokumanın Boyutları:	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Kullanılan Renkler:	Sarı, Kahverengi, Siyah, ,Beyaz, Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İşlenmiş İplik Ve Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal ve Anilin Boya	

3.3.13.3. Red Mesa Alanı Kilim Dokumaları

Red Mesa Alanı, Teec Nos Pos'un kuzeyi ve batısında, Utah sınırının karşısında bulunan alanda üretilen dokumaların bulunduğu bölgedir.

Bu bölge içerisinde bulunan dokumalar Red Mesa Dokumaları olarak adlandırılmaktadır. Red Mesa dokumaları kilim dönemleri içerisinde geçiş döneminde dokunmakta olan Eye Dazzer tekstil ürünlerinden geldiği bilinmektedir. Dokumaları genellikle 1900-1950'li yılları kapsamaktadır. Dokumalarda kullanılan birçok farklı renk bulunmaktadır. Motif ve desen özelliği bakımından incelendiğinde geometrik desenlerin ağırlık olduğu karolarla çevrilmiş tırtıklı kenarlıklar bulunduğu görülmektedir.(Bkz.Görsel 3.207), (Bkz.Görsel 3.206) Kullanılan renkler bakımından incelendiğinde geleneksel kırmızı, gri, siyah ve beyaz renkleri kullanılmaktadır. Tec Nos Pos dokumaları ile aynı grup içerisinde yer alan dokumalar Tec Nos Pos dokumalarına oldukça yakın özelliklerde dokunmaktadır.

Doç. Dr. Mehmet Ali Eroğlu ile yapılan sözlü görüşme sonrasında Red Mesa alanı ile ilgili şu bilgilere ulaşılmıştır. Red Mesa alanı genellikle kırmızı renkli dokumaların hakimiyet sürdüğü, belirli stillerin oluşturulduğu dokumaları içermektedir. Kompozisyon bakımından incelendiğinde geometrik olarak madalyonların birbirinin tekrarıyla oluşturulmuş örnekleri çoğunluktadır. Bkz. Görsel 3.203), (Bkz. Görsel 3.204), (Bkz. Görsel 3.208), (Bkz. Görsel 3.209), Dokumanın Türkçe karşılığı "göz kamaştırıcı" kilim modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Dokumalar incelendiğinde genel olarak dokuma etrafında çerçevelenmiş bir bordür oluşturulup bu alan içerisinde yarım, tam biçiminde motifler yerleştirilmiştir. Yıldız ve fırtına desenli kilimleri anımsatan görüntüsü bulunmaktadır.

Görsel 3. 204 Red Mesa Kilim Örneğidir (Mcmanıs,Jeffrıes,2009,s.30)

Tablo 3. 96 Kimlik Formu 96

Kimlik Formu:	96	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Red Mesa	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	11946	
Dokumanın Boyutları:	92 cm En	134 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Sarı, Kahverengi, Siyah, ,Beyaz, Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal ve Anilin Boya	

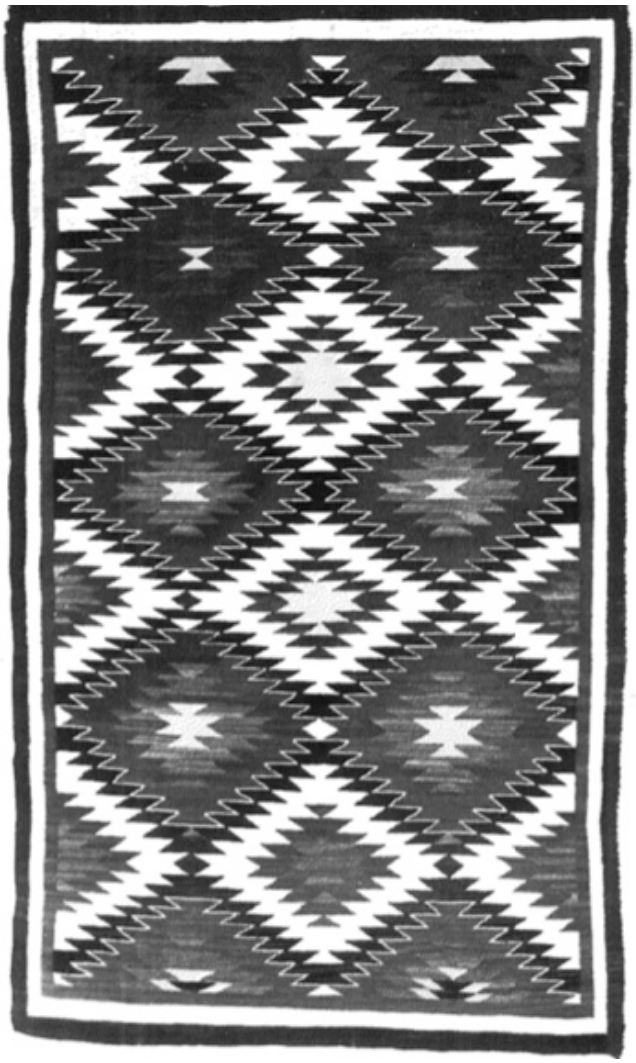

Görsel 3. 205 Red Mesa Kilim Örneğidir, (Rodee,1987, s.193)

Tablo 3. 97 Kimlik Formu 97

Kimlik Formu:	97	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Red Mesa	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1920-1930	
Dokumanın Boyutları:	143 cm En	232 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Bilinmiyor	
Kullanılan İplik Türü:	Bilinmiyor	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal ve Anilin Boya	

Görsel 3. 206 Red Mesa Kilim Örneğidir. (Maxwell,1984,s.33)

Tablo 3. 98 Kimlik Formu 98

Kimlik Formu:	98	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Red Mesa	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1900-1910	
Dokumanın Boyutları:	153 cm En	183 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi, Siyah, ,Beyaz, Kırmızı	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İşlenmiş İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal ve Anilin Boya	

Görsel 3. 207 Red Mesa Kilim Örneğidir (Rodee,1987, s.193)

Tablo 3. 99 Kimlik Formu 99

Kimlik Formu:	99	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Red Mesa	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1920-1940	
Dokumanın Boyutları:	108 cm En	147 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Bilinmiyor	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 208 Kızılderili Red Mesa Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 209 Kızılderili Red Mesa Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 210 Kızılderili Red Mesa Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.207, Görsel 3.208, Görsel 3.209, Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Mesa Four Cornes'de 19.04.2015 tarihli, saat 13:00'de çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

3.3.13.4. Tec Nos Pos Kilim Dokumaları

Tec Nos Pos dokuması adı verilen dokumalar Navajo rezervasyon alanında bulunan Mesa Four Cornes bölgesinden geldiği bilinmektedir

> Bulunduğu bölge ile ilgili tam bir tarif yapılacak olunursa Maxwell'e göre; Tec Nos Pos Alanı Shiprock alanının batısında kalmaktadır, Arizona, Yeni Meksika, Galorodo ve Utah'ın ortak sınır noktasında yer almaktadır"(Maxwell,1984,s.24).

Kaynaklarda tespit edilen dokuma örnekler incelendiğinde, Doç. Dr. Mehmet Ali Eroğlu'nun saha içerisinde alandaki araştırmaları ile ilgili edinilen bilgiler ışığında Tec Nos Pos dokumaları hakkında şu bilgilere ulaşılmaktadır. Navajo rezervasyon bölgesinin en özel kilimlerinin olduğu ve uzmanlaşılmış tekstil ürünlerinin bulunduğu dokumalar olarak bilinmektedir. Bu dokuma tarzının yaklaşık 1900 'lü yılların başında dokunmaya başlandığı tahmin edilmektedir. Dokumalar içerisinde motif çeşitliliği

oldukça fazla kullanılmaktadır. Dokumalarda kullanılan iplik türleri ile ilgili bölgede dokunulmuş kilimlerde dönemsel olarak farklılıklar bulunmaktadır. Dokuma başlangıcında ince el ile eğirmesi gerçekleştirilmiş iki iplik kullanılırken daha sonra ticari iplik türüne geçildiği bilinmektedir. Tec Nos Pos dokumlarının kendilerine ait mitolojik anlamlar içeren motif, desen ve simgeleri bulunmaktadır. Kızılderili kabilelerinde en yoğun kullanılan motiflerin bulunduğu dokumaları oluşturmaktadır. Genel olarak ayırt edicilik bakımından incelendiğinde dış kenarında kullanılan çerçeve üzerinde tahminen Yei, ok, mızrak gibi desenlerin stilize edilmiş bordür veya su yollarının bulunduğu göze çarpmaktadır. Kum boyama sanatı ile birlikte Kızılderili dokumalarında orta merkeze yerleştirilen motif desen veya simgenin koruyuculuğunu tamamlaması adına diğer motiflerin etrafına yarım tam büyük küçük biçiminde tekrarlarının olması bir diğer dikkat edilmesi gereken unsurdur.(Bkz.Görsel 3.216), (Bkz.Görsel 3.217), (Bkz.Görsel 3.218), (Bkz.Görsel 3.219), (Bkz.Görsel 3.220), (Bkz.Görsel 3.221)

Dokuma çeşitliliğinde aynı zamanda alan içerisinde birçok bölgeye ait tür bulunurken resimsel dokumalarında dokunduğu görseller bulunmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere devam eden yıllarda kum boyama, resimsel dokuma gibi klasikleşmiş dokuma çeşitlerinin devam ettirilerek dokunduğu gözlenmektedir. Resimsel dokuma örneği olarak, Görsel 3.215 incelendiğinde, doğa elemanlarını yansıtan öğelerden insan figürü hayvanlar ev ve mısır püskülü olarak bilinen ağaç formunda gösterilen semboller yer almaktadır. Tahminen bir çiftçinin yaşam alanı içerisinde beslediği hayvanlar ektiği ekinler yaşadığı ev tasvir edilmek istenmiştir. Sağ ve sol kısımda bulunan iki kenar bordürde geometrik formda uygulanmış geometrik biçimi bahçe etrafındaki çit görünümü de andırmaktadır.

Görsel 3. 211 Tees Nos Pos Kilim Dokuma Örnedğidir(Rodee,1987, s.188)

Tablo 3. 100 Kimlik Formu 100

Kimlik Formu:	100	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Tec Nos Pos Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1960	
Dokumanın Boyutları:	173 cm En	273 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Bilinmiyor	
Kullanılan İplik Türü:	Elde Eğirme Yün iplik ve 4 Katlı Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal ve Anilin Boya	

Görsel 3. 212 Tees Nos Pos Kilim Dokuma Örnedğidir (Maxwell,1984, s.36)

Tablo 3. 101 Kimlik Formu 101

Kimlik Formu:	101	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Tec Nos Pos Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1956	
Dokumanın Boyutları:	68 cm En	47 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Siyah,Kırmızı,Mor,Lila,Yeşil,Turkuaz, Sarı,Krem, Beyaz,Kahverengi	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 213 Tees Nos Pos Kilim Dokuma Örnedğidir (Rodee,1987, s.192)

Tablo 3. 102 Kimlik Formu 102

Kimlik Formu:	102	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Tec Nos Pos Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1960-1970	
Dokumanın Boyutları:	165 cm En	281 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi Ve Tonları,Siyah,Haki Yeşil	
Kullanılan İplik Türü:	Doğal Yün İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Doğal Boya	

Görsel 3. 214 Tees Nos Pos Kilim Dokuma Örnedğidir (Schiffer,1997,s.45)

Tablo 3. 103 Kimlik Formu 103

Kimlik Formu:	103	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Tec Nos Pos Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1990'lı Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	102 cm En	172 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi Ve Tonları,Siyah,Haki Yeşil	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari Amaçla Üretilmiş 4 Katlı İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 215 Tees Nos Pos Kilim Dokuma Örneğidir (Schiffer,1997,s.48)

Tablo 3. 104 Kimlik Formu 104

Kimlik Formu:	104	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Tec Nos Pos Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1959'lu Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	100 cm En	145 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Sarı,Kırmızı,Siyah,Yeşil	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 216 Tees Nos Pos Kilim Dokuma Örneğidir (Schiffer,1991, s.58)

Tablo 3. 105 Kimlik Formu 105

Kimlik Formu:	105	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Tec Nos Pos Alanı	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1991	
Dokumanın Boyutları:	75 cm En	85 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Sarı,Kırmızı,Siyah,Yeşil	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 217 Kızılderili Tec Nos Pos Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 218 Kızılderili Tec Nos Pos Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 219 Kızılderili Tec Nos Pos Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 220 Kızılderili Tec Nos Pos Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 221 Kızılderili Tec Nos Pos Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 222 Kızılderili Tec Nos Pos Dokuması, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.216, Görsel 3.217, Görsel 3.218, Görsel 3.219, Görsel 3.220, Görsel 3.221, Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Gallup alanında , 12.04.2015 tarihli, saat 14:00'de çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

3.3.14. Arizona Sander'den Alanı Burnham Kilim Dokumaları

1980 yılları yakınlarında farklı ve yeni bir dokuma modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak Tec Nos Pos dokumasının desenleri ile birlikte dokunmaktadır. Dokumalarda bitkisel doğal boyalar kullanılmaktadır.

> Dokumaların en önemlileri Arizona Sander' den bölgesinde bulunan yeni tüccar Beruce Burnham tarafından dokunmakta ve "yeni topraklar" olarak adlandırılmaktadır. Dokumalarda Yei modellerinin ön planda olduğu geometrik formların stilize edilmiş hallerinin bulunduğu göze çarpmaktadır. (Mcmanıs,Jeffrıes,2009,, s.44)

Tec Nos Pos dokumasının yeni bir varyasyonu olan Burnham dokumalarında Yei ve Yei bichei figürleri dikkat çekmektedir. Dokuma türünde, Yei bichei figürlerinde kadınların dans ritüellerini andıran örneklerle karşılaşılmaktadır. Kadınların dokuma sanatında oldukça önemli bir yere sahip oldukları bilinirken sadece dokuyuculuk alanında kalmayıp ritüellerinin bulunması ve bunun dokumalara yansıtılması kadınlara duyulan saygıyı da bizlere göstermektedir. (Bkz. Görsel 3.223) Yei modellemeleri özel kişileri simgeleyen kabiledeki her insana yapılmayan bir türü içerdiği için bu anlamlandırmayı çıkarmamız mümkündür. Görsel 3.222 incelendiğinde orta merkezde erkek Yei figürü , sağ, sol kısmında bulunan kadın Yei'lerin her birinin özel bir tanrıçayı simgelediği de düşünülmektedir. Örnekte sağdaki Yei figürünün iki yanında aynı renkte hayvanın bulunması bizlere Kızılderililerin Yei modellerinde hayvan figürleri ile birleşip kıyafetlerini almaları sonucu o hayvanın gücünü aldığına dair efsaneleri hatırlatmakta olup burada bulan tanrıçanın yanına yerleştirilmiş hayvanların özel güçlerini taşıdığı anlamlarını güçlendirmektedir. Yer yüzünün tanrıçası olduğu varsayımını da göz önüne alınması gerekmektedir. Sol görseldeki kadın figüründe yıldız motiflerinin stilize edilmiş hali kıyafetlerine yansıtıldığı gözlenmektedir bu tanrıçanında gökyüzünü simgelediği kanısında bulunulabilir. Orta kısımdaki erkek tanrıçanın asıl tanrıyı simgelediğini de söylenebilir.

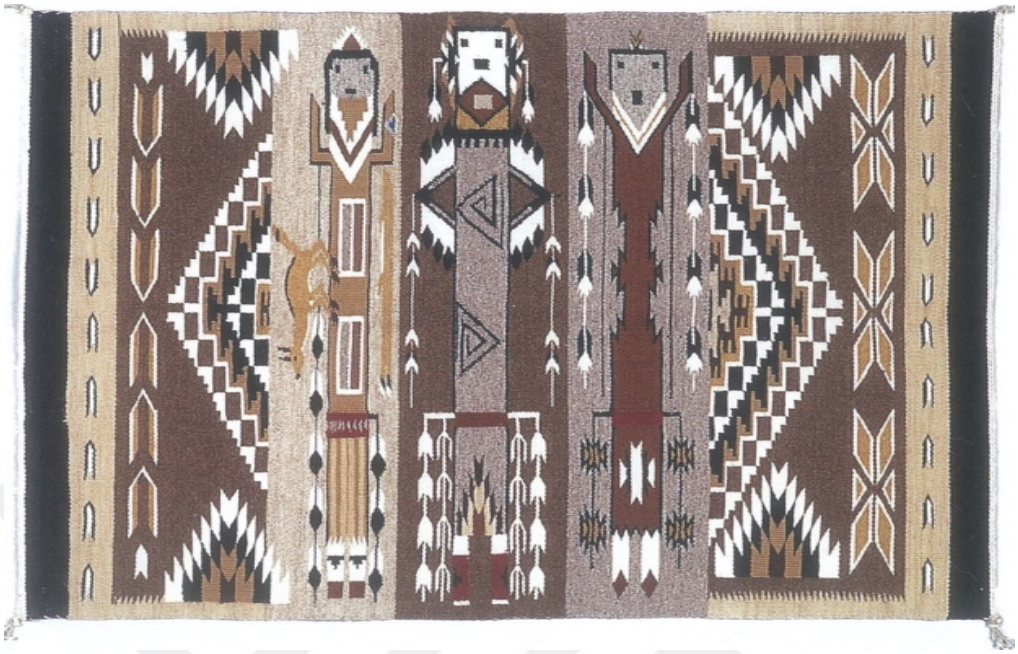

Görsel 3. 223 Arizona Sander Kilim Dokuması (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.44)

Tablo 3. 106 Kimlik Formu 106

Kimlik Formu:	106	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Arizona Sander	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	Bilinmiyor	
Dokumanın Boyutları:	173 cm En	245 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi, Kırmızı, Sarı, Turuncu, Siyah Beyaz	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

Görsel 3. 224 Arizona Sander Kilim Dokuması, (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.44)

Tablo 3. 107 Kimlik Formu 107

Kimlik Formu:	107	
Dokumanın Bölgesi:	Navajo Rezervasyon Sahası, Arizona Sander	
Dokuma Örneğinin Türü:	Kilim	
Dokunduğu Tarih :	1959'lu Yıllar	
Dokumanın Boyutları:	48 cm En	76 cm Boy
Kullanılan Renkler:	Kahverengi,Sarı,Kırmızı,Siyah,Yeşil,Mor	
Kullanılan İplik Türü:	Ticari İplik	
Kullanılan Boyar Madde:	Anilin Boya	

3.4. Yeniden Canlanma Dönemi (1920'den Günümüze Kadar Olan Süreç)

3.4.1. Kaynaklarda Tespit Edilen, Yeniden Canlandırılmış Çeşitli Desenli, Özel Üretim Dokumalar

İlk olarak geçiş döneminde kullanıldığı görülmektedir. Birden fazla dokuma stiline ait desenin iç içe kullanıldığı modelleri oluşturmaktadır. Dokumalar

incelendiğinde birkaç farklı kilimin aynı dokumada bulunduğu görülmektedir. Geçmişte olduğu gibi Navajolular ileri kuşaklara aktarımı sağlanmak üzere modellerini canlı tutmak adına yeniden canlandırılan bu ve bunun gibi modeller üretmektedirler. Dokumalar içerisinde özellikle klasik dönem şef battaniyeleri ve giyilebilir battaniyelerin kullanımı yaygındır. Ayrıca 1990'larda gelişmekte olan Germantown geçiş dönemi tarzları ve renkleri kullanılan dokumaları yeniden canlandırılma ile bu dokumalar arasında bulunmaktadır.

Araştırmada, kaynaklarda tespit edilen özel üretim dokumalar ;

- Yuvarlak Dokumalar (Round Weavings)
- Çapraz Veya Yıldız Şeklinde Dokuma (Cross Or Star-Shaped Weaving)
- Minyatür Dokumalar (Miniature Weavings)
- Kilim İçinde Kilim Modeli Dokumalar (Rug Patterned Weaver İn Rugs)
- Yazzie ve Mozaik Kilim Dokumaları (Mosaic Weavings)
- Çift Taraflı (İki Taraflı) Dokumalar (Two Faced Weavings) olarak 6 grupta incelenmektedir.

Dokumaların isimlendirilmeleri İngilizce, Türkçe çevirileri yapıldığında ortaya çıkartılmıştır.

3.4.1.1. Yuvarlak Dokumalar (Round Weavings)

1970'li yıllarda özel üretim dokuma türlerinin ortaya çıkartıldığı bilinmektedir. Turistlerin tüccarlardan Navajo rezervasyon alanının resimsel olarak dokumalara istemeleri de bu dokumaların çıkışını ve çoğalmasını etkilemiştir. Kızılderili kabileleri doğa elemanlarına olan inanışlarından dolayı manzaralı resimsel dokumalar, hayvan figürlerini anlatan resimsel dokumalar gibi birçok dokuma örneği ortaya çıkarmıştırlar. Resimsel dokumalarda perspektif dikey ya da yatay bir alan içerisinde boyutlandırmanın olmadığı düz bir zemin üzerine dokumanın en altının toprak kısmı üst kısma gidildikçe gökyüzüne yaklaşıldığı algısı da verilmek istenmiştir. Dokumalarda özel üretim sonucu, sadece kilim, battaniye olarak değil boyut ebat ve formlarında farklılığa bu dönemde gidilmiş olup çapraz, yuvarlak, minyatür modelleri

oluşturulmuştur. Faklı dokuma türlerinin tezgâhları normal dokuma tezgâhlarından ayrı olmaktadır (Dedera,1999:81).

> Navajo dokumaları bir dönem yuvarlak ve haç (yıldız) şeklinde farklı tarzlarda dokunmuştur. Dokumalarda yuvarlak tarzı başlatan kişinin "Rose Owens" olduğu bilinmektedir. Owensten sonra 1960-1970' lerın sonlarında "Spiderwomen" (Navajolara dokumayı öğreten kadın olarak kabul ettikleri kişi) yuvarlak dokuma yaparken görülmüştür. Owensın kocası dokumalar için yuvarlak biçimde tezgâh oluşturmaya yarayan vagon tekerleğinden metal bir dokuma alanı oluşturmuştur (Mcmanıs,Jeffrıes,2009,s.46).

Yuvarlak dokumalar olarak adlandırılan dokuma türlerinde son dönemde artık Kızılderililerin kendilerine ait tarzların yeni yansımalarının oluşturulduğu görülmektedir. Bu dokuma türleri kompozisyon bakımından incelendiğinde orta merkeze yerleştirilmiş motifler kabileler arası anlamlandırılan desen, simge ve sembollerin stilize edilmiş formlarını oluşturmaktadır. Dokuma görselleri incelendiğinde ulaşılan kaynaklarda renk özellikleri bakımından genel anlamda kırmızı,kahverengi,siyah,beyaz renkler hakimiyet göstermektedir. Dokuma ölçüleri yarı çapları " inch" bazında çevirilerek hesaplanıp eklenmiştir.

Görsel 3. 225 Ganado Bölgesi 1960,1990'lı yıllar, 172 cm Yuvarlak Dokuma Örneğidir. (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.47)

Görsel 3. 226 Ganado Bölgesi ,1960,1990'lı yıllar, çapı r100 cm Dokuma Örneğidir. (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.60)

Görsel 3. 227 Ganado Bölgesi ,1960,1990'lı yıllar, çapı r50 cm Dokuma Örneğidir. (Schiffer,1997 , s.60)

3.4.1.2.Çapraz Veya Yıldız Şeklinde Dokuma (Cross Or Star-Shaped Weaving)

Çapraz veya yıldız modelli dokuma örneklerinin ilk ne zaman ortaya çıktığı ile ilgili kesin bir tarih verilemese de 19'yy. ortalarında görüldüğü kabul görmektedir. Dokumaların tezgâhlarının oldukça karmaşık bir sistemde olduğu bilgilerine rastlanmaktadır. Kompozisyon bakımından incelendiğinde Yei figürleri ve motiflerin kullanıldığı görsellere ulaşılmıştır. Bu dokuma türünün dokuyucularının birkaç tane olduğu dokunması oldukça zor modeller arasında bulunduğu bilgilerine

rastlanılmaktadır. Çapraz Veya Yıldız şeklinde dokumalar az sayıda karşılaşılan özel üretim dokumalara girmektedir.

Görsel 3.227'de dokuma merkezinde geometrik olarak yerleştirilmiş motif etrafında 4 köşeye yerleştirilmiş üçgen formunda yarım motiflerin kullanımı ile stilize edilmiştir. Ok görüntüsünü andıran motifler orta merkezi işaret ettiği göze çarpmaktadır. Görsel 3.228'de dokuma üzerinde her köşede ve orta merkezde olmak üzere Yei figürlerinin resmedildiği, erkek ve kadın dansçılarının bulunduğu anlaşılmaktadır.

Görsel 3. 228 Çapraz Veya Yıldız Formunda Dokuma, Formunda Dokuma, (Mcmanıs,Jeffrıes,2009,, s.48)

Görsel 3. 229 Çapraz Veya Yıldız Formunda Dokuma, Formunda Dokuma, (Schiffer,1991, s.47)

3.4.1.3.Minyatür Dokumalar (Miniature Weavings)

Kızılderililer kilim ve dokumada ilerledikçe her dönem yeni ürünler ortaya çıkarmışlardır. Bu ürünler arasına giren minyatür yani küçük boyutlu dokumalar manzara resimleri olan bir grup 19 Hubbell. ve 20 Hubbell. Tekstilini içerdiğini söylemek mümkündür. Geniş yelpazesi olan minyatür dokumalarının dönem içerisindeki bir grup tüccar ve alıcılar tarafından "bölge yolları" olarak adlandırıldığı bilinmektedir. Bunun sebebinin coğrafi olarak bölge içerisindeki dağ, tepe, ova, bahçe yollar üzerinde ziyaret edilebilen her yerin bir çizimin bile dokumaya aktarılmasıyla alakalıdır. Sadece doğa unsurları değil trenlerin, atların, evlerin, binaların, arabaların, kamyonetlerinde resmedildiği yeni bir dokuma tarzı olarak üretilmiştir. Aynı zamanda bazı modellerde Yei ve Yei beach figürlerininde yer aldığı bilinmektedir (Rodee,1987:142).

Tamamen kişisel olarak üretilen dokuma türleri son dönemde her bölgede karşımıza çıkan türler arasındadır. Turistlerin bölgeyi ziyarete gelen özel kişilerin istekleri üzerine ve tanıtım amacıyla yazıların resimsel öğelerle birleştirildiği afiş görüntüsü verilmek istenen türler arasında önemli örneklendirmelerdendir. Görselleri incelendiğinde şu açıklamalarda bulunmak mümkündür. Görsel 3.229'da Kamyon, otoyol ve su havuzunun yanındaki inekler yoldaki yaşlı adam ,ağaçlar kayalıklar, gökyüzü, hayvanlar neredeyse bir görsel şöleni anlatmaktadır. Görsel 3.230'da "Monument Valley Utah" etiketli bir manzara dokuması. Kilimin dış kenarı 4 köşesi geometrik motiflerle tekrar edilerek çevrelenmiştir. Orta kısımda dikdörtgen alan içerisinde bir at üzerinde manzarayı seyreden insan figürü dikkat çekmektedir. Utah alanının manzarasının resmedildiği etiket ismi ve görsel benzerliğinden anlaşılmaktadır. Tahminen özel üretim olarak bir turist için Utah manzarasının dokuma üzerinde tasviri gerçekleşmiştir. Görsel 3.231'de Manzara dokuması olarak bilinen bu türde bir bufalo av sahnesi canlandırılmak istenmiştir. Görsel 3.232'de ise Bir Navajo kabilesinin kış ayının dokuması olarak ortaya çıkartılmıştır. Ölçüleri ile ilgili net bir bilgi bulunmasa da en kısmının boyundan uzun ve ince tutulduğu farklı bir dokuma türüdür. Hayvanların çit alanı, ağaç, araba, ev, Kızılderili kadını ateş yakmış ısınırken, kıyafetleri yıkamış halde dışarıda askılığa astığı an resmedilmiştir.

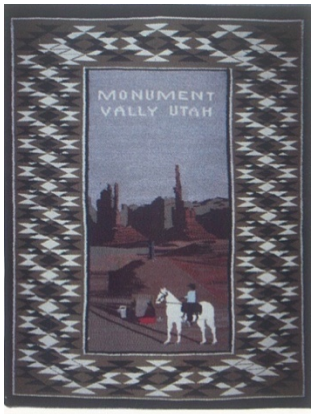

Görsel 3. 230 Minyatür Resimsel Dokuma, (Schiffer,1991, s.24)

Görsel 3. 231 Minyatür Resimsel Dokuma, (Schiffer,1991, s.25)

Görsel 3. 232 Minyatür Resimsel Dokuma, (Schiffer,1991, s.25)

Görsel 3. 233 Minyatür Resimsel Dokuma, (Schiffer,1991, s.26)

3.4.1.4. Kilim İçinde Kilim Modeli Dokumalar (Rug Patterned Weaver İn Rugs)

Kızılderili kabilelerinde sadece kadınların dokuma ürünler üretmediği eskiden Pueblo halkı içerisinde çalışan erkeklerin öğrendikleri dokumaları Navajo kadınlarına öğrettikleri bilgilerini destekler nitelikte araştırma sırasında elde edilen bilgi sonucu özellikle 20 Hubbell. da erkeklerinde dokuma yapabildiğine ulaşılmıştır. “Hasteen Klan” olarak adlandırılan bir erkeğin dokuma yapması sonucu dokumada eşitlik oluşması sadece kadınların yaptığı işin önemsenmesine neden olmuştur. Kızılderili el sanatlarında cinsiyette bakış açısının değişmesine neden olan önemli bir faktördür. Erkekler dokumada daha farklı yaratıcı bir ifade kullanarak ilerlemişlerdir. Geleneksel anlamda ilk dokuma ürünlerinde ortaya çıkan kalıplardan uzaklaşılıp yeni öğelere geçişin başladığı bu dönemden sonra görülmektedir. Two Grey Hills, Burnwater,

Goblen teknikleri ile kilimlerin tarzında dokuma çeşitliliğinin arttığı örnekler arasındadır. (McManıs,Jeffrıes,2009:79)

Kilim içinde kilim modelleri incelendiğinde bir dokuma üzerinde birden fazla dokumanın birleşiminin olduğu dikkat çekmektedir. Son dönem eserleri arasında yer alan türlerde Navajo rezervasyon sahasına ait birçok türün birleşimini anlatan dokuma çeşitlerini kapsadığı görsellerden anlaşılmaktadır. Görseller incelendiğinde, Görsel 3.233'de Kilimin iç dikdörtgen kısmında geometrik motifler kullanılmış dış kısımda da kenarlarda Yei figürleri, sepetler, çanak çömlekler ve stilize edilmiş geometrik motifler bulunmaktadır. İç içe geçmiş görüntü sayesinde Yanı Sıra Kilim İçinde Kilim Hissi Veren Örnek Parçasıdır. Görsel 2.34'de ise Birden fazla geometrik dikdörtgenler içerisinde kilimlerin birleşimi görüntüsü verilmiştir.

Renk bakımından artık sentetik ve doğal boyada yeni bir çağın başlaması ile birlikte dokumalarda canlılığı korumak adına birçok renk birlikte kullanılmıştır. İlk dönem eserleri gibi kısıtlı renklerin yanı sıra bu ahenk ve uyumun oluşturulmasında kuşkusuz renkleri ortaya çıkaran dokuyucular, tüccarlar, öğreticiler, ticari amaçla hükümetin açtığı yün değirmenleri ile birlikte iplik türleri ve renklerde oldukça iyi bir gelişimin sağlandığı gözler önüne serilmektedir. Bu dokuma türlerinde 1,3,5,6,7,8,9,10 model kilim örnekleri isteğe göre bir arada kullanılmaktadır. (Bkz. Görsel 3.236). Sadece belirli alanların değil hemen her alanın türleri bir arada kullanılması dönemler içerisinde alanlar içerisinde kilim dokuma modellerinde bilgi aktarımını da sağlamaktadır. Yei figürlü dokumalar, resimsel dokumalar, geçiş, klasik, kilim dönemi dokumaları birlikte kullanılan türler arasında yer almaktadır.(Görsel 3.235), (Görsel 3.238), (Görsel 3.237)

Görsel 3. 234 Brunwater Modeli Kilim İçinde Kilim Örneği (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.79)

Görsel 3. 235 Brunwater Modeli Kilim İçinde Kilim Örneği (Mcmanıs,Jeffrıes,2009, s.80)

Görsel 3. 236 Kilim İçinde Kilim Örneği, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 237 Kilim İçinde Kilim Örneği, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 238 Kilim İçinde Kilim Örneği, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3. 239 Kilim İçinde Kilim Örneği, (Eroğlu,Nisan,2015)

Görsel 3.235, Görsel 3.236, Görsel 3.237, Görsel 3.238, Doç. Dr. M. Ali Eroğlu'nun Navajo Rezervasyon Sahasında, Gallup American Traders' da, 16.04.2015 tarihli, saat 09:48'de çekilmiş, yayınlanmamış arşiv görselinden alınmıştır.

3.4.1.5.Yazzie ve Mozaik Kilim Dokumaları (Mosaic Weavings)

Kızılderili kabileleri yaşadıkları alan içerisinde ulaşım yollarının da açılması ile birlikte dokumalarındaki tasarımları genişletmişlerdir. Yazzie dokumaları olarak aynı zamanda "Mozaik" dokumalar olarak adlandırılmaktadır.

Blue Canyon alanında, 20 Hubbell. yakınlarında gelişmesi devam eden Navajo dokumalarının farklı asimetrik stilinin ilk örneklerini Larry Yazzie (yah-zee) adı verilen dokumacı tarafından dokunduğu bilinmektedir. 1995 yıllarında tüccar Steve Simpson , tasarımcı Susre Compbell ve Arita Hatathe iş birliği ile ortaya çıkartılan dokuma modeli Mozaik kilim modelini oluşturmaktadır. (McManıs K.,Jeffrıes R.,2009: 81). Mozaik kilimlerde grafik tasarımcılarında katkısı ile bilgisayar ortamında yeniden stilize edilen oldukça yoğun desenler ortaya çıkartılmıştır. Navajo

Grafik Tasarımcısı Olarak Bilinen “Damion Jim” önde gelen isimlerdendir. (McManıs K.,Jeffrıes R.,2009: 82)

Mozaik dokumalarda oldukça yoğun kullanılan motifler bulunmaktadır. Ticari kaynaklar gibi elektronik kaynaklarında gelişmesi sonucu bilişim alanında yapılan yenilikler ile birlikte dokumalarda eskiz veya modellemeler kağıt üzerinde kalmamış bilgisayar ortamına taşınarak oldukça önemli bir ilerleme sağlandığı anlaşılmaktadır. Kızılderili kabileleri ilkel bir toplum halinde yaşam sürerken yaşanılan tarihsel süreçte yaşadıkları topluluklardan birçok anlamda gelişme sağlayarak hayat sürdürdükleri sonucuna ulaşmak mümkündür. Mozaik kilim dokumaları bu bilgileri destekler nitelikte örnekler arasında yer almaktadır.

Mozaik dokumalar incelendiğinde, Görsel 3.239’de Dokuma Kızılderili kilimlerinin en yoğun desenlerini içeren model arasına girmektedir . Navajo alanında 3 farklı bölgenin türlerinin birleşiminin yansıtıldığı özel bilgisayar ortamında geliştirildiği düşünülen dokuma örneğidir. Mozaik dokuma örneği içerisine girmektedir. Görsel 3.240’da Mozaik Dokuma türünde sade örneklerinden biridir. Navajoluların dokumalarının sergilediği bir törende kurdele kazandığı belirtilmiştir.

Görsel 3. 240 Mozaik Dokuma Örneği Örneği, (McManıs,Jeffrıes,2009,s.81)

Görsel 3. 241 Mozaik Dokuma Örneği Örneği, (McManıs,Jeffrıes,2009,s.82)

3.4.1.6.Çift Taraflı (İki Taraflı) Dokumalar (Two Faced Weavings)

Çift taraflı dokumalarda dokumanın ön ve arka kısmını oluşturan iki bölümünde farklı desenlerle dokunmasından oluşmaktadır. İki tarafında dokunmasında oldukça dikkat gerektiren bir işlem uygulanmaktadır. Bu işlemi genellikle dokuma becerisi çok yüksek kişiler tarafından yapılmaktadır. Genel olarak dokumaların bir tarafında geometrik desenler kullanılırken diğer tarafında resimli desenler oluşturulmaktadır. Etnograflara göre bu dokuma türünde dokuyucunun iki tarafa da ayrı kilim özelliği vermek için bir ayna kullandığı yada iki dokuyucu tarafından yapıldığı düşünceleri yaygındır (Bahti, 2001: 18) .

Çift taraflı dokumaları oluşturmak için normalden daha fazla yün kullanıldığı için bu dokumalar oldukça ağır olmaktadır Genellikle eyer battaniye türünde olan kilimler için ayrılmış özel bir tekniktir. Dokumalarda Tarak adı verilen ahşap tutma parçalarının her birine farklı renk iplikler eklenebilmektedir. Dokumayı kolaylaştırması açısından oldukça önemlidir. Dokumalarda kullanılan teknik oldukça zordur bunu yetenekli dokumacılar uygularken özel tezgâhları ve malzemeleri bulunmaktadır. Dokumaları birkaç dokuyucunun birlikte uyguladığı, dokumaların ağırlıklarının oldukça fazla olduğu bilgilerine de rastlanılmaktadır.

Dokumacının tezgâh üzerinde, tarakları düzenlemesi yoluyla birçok karmaşık motif bir arada tutması mümkündür. Bazı dokumacılar tek bir kilimde 14 farklı tarak modeli kullanmaktadır. Kilimin bir tarafındaki motif diğer tarafından tamamen farklıdır. Bu etkiyi elde etmek için atkı ipleri bir diğerinin arkasına eklenenin aksine geleneksel goblen tekniğindeki gibi dokumadaki ipliklerin üstüne yerleştirilmektedir. Bu dokuma tekniği ile en zor teknikler arasındadır. Tasarım motif renk ve iplik türü bulunulan bölgeye göre farklılık gösterebilmektedir(Maxwell,1984:49).

Görsel 3. 242 Çift Taraflı (İki Yüzlü) Dokuma Kilim Örneğidir, (McManıs,Jeffrıes,2009, s.47.)

Görsel 3.241'da Ön kısmını görmekte olduğumuz bölümde Yei figürlerinin alt ve üstünde tahminen ok olarak gösterilen üçgenlerin stilize edilmiş halleri bulunmaktadır. Yanyana Yei figürlerinin bulunduğu bu dokuma tahminen dansçı Yei figürleri temsil etmektedir. Yei'lerin etekleri ve boyunlarındaki kolye detayları dikkat çekmektedir. Kilimin sol tarafta kıvrımlı bırakılmış kısmından arka yüzünde Yei figürleri yerinin olduğu kısımların farklı geometrik motiflerle süslendiğini görmekteyiz.

Dokumanın Önü Dokumanın Arkası

Görsel 3. 243 Çift Taraflı (İki Yüzlü) Eyer Battaniyesi Ön Taraf Örneğidir, (Schiffer,1997, s.61)

Görsel 3. 244 Çift Taraflı (İki Yüzlü) Eyer Battaniyesi Ön Taraf Örneğidir, (Schiffer,1997, s.61)

Görsel 3.242 ve Görsel 3.243'de Eyer Battaniyesi olarak üretilmiş dokumada geometrik olarak karelerin ön planda olduğu orta 2 şeritte 4 köşeli ok sembolünün

stilize edilerek motife dönüştürüldüğü görülmektedir. Kızılderili kabilelerinde 4 köşeli ok'un en bilindik anlamı hava, su, toprak, ateşi simgelemesidir.

Dokumanın Önü Dokumanın Arkası

Görsel 3. 245 Çift Taraflı (İki Yüzlü) Eyer Battaniyesi Ön Taraf Örneğidir, (Schiffer,1997, s.62)

Görsel 3. 246 Çift Taraflı (İki Yüzlü) Eyer Battaniyesi Ön Taraf Örneğidir, (Schiffer,1997, s.62)

Görsel 3.244 ve Görsel 3.245 kompozisyon bakımından incelendiğinde, dokumanın ön kısmında yatay halde 6 adet şerit bulunmaktadır. İçleri geometrik olarak baklava motifinin stilize edilmiş haline benzemektedir. Kenar kısımlarda yarım olarak dokunmuş motif orta kısımlarda tam biçimde görülmektedir.

SONUÇ

Dokumalar bir kültürün geleneksel tarihinin yansıması olarak ortaya çıkartılmış ürünlerdir. Kızılderili kültürüne ait dokuma ürünler incelendiğinde kültürel ve tarihsel süreçleri hakkında bizlere bilgiler sunduğu görülmektedir. Navajo Rezervasyon sahası olarak bilinen Kızılderililerin yaşam alanı içerisinde kültürel ürünleri olarak ortaya çıkmış dokuma sanatının incelenmesi yapılmak istenmiştir.

1650-1865'li yıllarını kapsayan Klasik dönem olarak bilinen dönemde dokumanın ortaya çıktığı ilk tekstil ürünlerinin incelenmesi yapılmıştır. Dokumacılık sanatında doğada bulunan dış etkenlerden korunmak amaçlı üretilen battaniyeler erken dönem dokumalarını kapsamaktadır. Battaniyelerin zaman içerisinde kullanım alanlarının yer yaygıları, yastık yüzleri, masa örtüleri, duvar dokuması olarak ilerlediği görülmektedir. Klasik dönemin ardından 1865'li ve1895 'li yılları içinde Geçiş dönemi olarak adlandırma yapılan dönem ele alınmıştır. Dokuma türlerinde kilimlerin ilk modellerinin ortaya çıkışını kapsamaktadır. Bu bölümde Navajo bölgesi içerisinde bulunan alanların adlandırma ve tarihlendirmelerine göre dokuma türünde kilim modelleri anlatılmak istenmiştir. Kızılderili kilimleri üzerine uygulana geometrik kompozisyonlarda kendilerine özgü yansıttıkları desenler, motifler, simgeler ve semboller olduğu görülmüştür. Kabileler arası üretilen kilim dokumalarında Türk kültüründe benzerlik gösteren modellerle karşılaşılmaktadır. Kızılderili dokumalarının geniş yaşam alanı içerisinde yaygınlaşmasının en önemli sebebinin dönem içerisinde her alanda önemli isimlerin olduğu tüccar kişiler tarafından ürünlerin tanıtımının ve satışının gerçekleştirmesi ile alakalı olduğunu söylemek mümkündür. Tüccarların aynı zamanda uzman doğal boya yapan kişilerden de oluştuğu bilgilerine rastlanmıştır. Kızılderili dokumalarında doğal boya çeşitliliğinin artması adına yaptığı yenilikler ile en tanınan, Juan Lorenzo Hubbell ve Bryan Nonabah Bryan adlı hem tüccar hemde öğretici olarak bilinen kişiler olarak tespit edilmiştir. N.Bryan yaklaşık 84 farklı bitki türünden ortaya çıkardığı kök boyalı iplikler dokumalara yenilik kazandırmıştır. Aynı zamanda Juan Lorenzo Hubbell'in yapmış olduğu bu yenilik sonucunda, dokumalarda kullanılabilecek 253 renk ortaya çıkması ve bunların katalog haline dönüştürmesi ile

dokumalara değişim kazanması ve yaygınlaşmasını sağlamakta önemli etken olduğu tespit edilmektedir.

Araştırmada Klasik dönemin ardından gelen 1895-1920'li yıllarında Kilim Dönemi Kızılderili kilimlerinde en dikkat çeken modellerin ortaya çıkmaya başladığı dönem olarak bilinmektedir. Birçok kültürden farklı olarak kilimlerde turizm kaynaklı özel istek üzerine dokumalar üretilmeye başlanarak kilimlere resimsel özellikler kazandırdıkları dikkat çekmektedir. Doğaya duyulan saygı gereği doğa elemanları, insanların yaşam alanları içerisinde bulunan neredeyse her parça dokumalarda tasvir edildiği görülmektedir. Yeni bir döneme başlangıcı beraberinde getiren resimsel öğelerin dokumaya uyarlanması kilim dokumalarda oldukça dikkat çekici bir özelliktir. Daha sonraki dönemlerde Kızılderililerin geleneksel el sanatlarının bir başka yansıması olan Kum boyama sanatı döneme damga vuran dokumaları birlikte getirmiştir. Mitolojik kavramlara önem veren Kızılderililer şaman inancının getirmiş olduğu özel dokumalara bu dönem içerisinde başlamış bulunmaktadır. Kum boyama sanatını ortaya çıkartılmasında dini ritüelleri temel almaktadır. Genel olarak hastaların şifa bulmak amacıyla özel renkli kumlar üzerine çizilmiş olan desen, motif, sembol yada simgelerin merkezine yerleştirilen insanlar için yapıldığı dini ritüelleri kapsamaktadır. Kum boyama esnasında ortaya çıkan görsel öğeleri dokumalara yansıtmaları klasik dönemin sonlarında yankı uyandırmaktadır. Bu ritüellerin sonraki dönemlerde ortaya çıkartılan Yei adlı "Tanrı" yı temsil eden insan figürlü dokumaları beraberinde getirmiştir. Yei'lerin birlikte kullanıldığı ritüellerde Yei bichei olarak adlandırılan dansçıların yansıtıldığı tasarımlarda bu dokumalar içerisinde yer almaktadır. Geçiş döneminde resimsel ve mitolojik olarak ortaya çıkartılmış ürünlerden etkilenilmesi sonucu dokumalarda çeşitlilik arttığı görülmektedir.

1920- Yeniden canlanma ve modern dönem günümüze kadar olan süreçte Kızılderili dokumalarında oldukça farklı tarzların ortaya çıktığı kilimlerde standart belirli kalıplar yerine Yuvarlak, Geometrik formda dokumalar oluşturulmuştur. Bunların yanı sıra teknolojinin gelişmesi ile birlikte grafiker olarak adlandırabileceğimiz uzman kişilerin bilgisayar üzerinden isteğe göre özel üretimlerin yapması oldukça önemli gelişmeler arasında yer almaktadır.

Kızılderili dokumalarında çeşitliliğin oldukça arttırıldığı neredeyse her kabilenin dokuma ürününün bulunduğu söylemek mümkündür. Dokuma ürünlerindeki fazla çeşitlilikten dolayı unutulmaya yüz tutmuş ürünlerin sayısı belki de bu çalışmada ortaya çıkarılan türlerden daha fazladır. Çalışma sonucunda unutulan kilim modelleri her alanda farklı yada benzer dokumaların çoğalmasının birçok nedeni bulunmaktadır. Ticari kaynak amacıyla görülen dokumaların tüccarların satış amaçlı üretime geçmeleri, İplik fabrikalarının ortaya çıkması, demiryolları ve karayollarının Navajo bölgesine gelmesi sonucu farklı bölgelerden gelen turistlerin özel istekleri yanı sıra Kızılderililerin bütün süreçler içerisinde yaşam koşullarının oldukça zor olması, sürekli yaşanılan bölgeden sürülmeleri, kuraklık, susuzluk, açlık ve savaşlarla mücadele etmelerinin gibi sebeplerin neden olduğu kanısına ulaşılmıştır.

Çalışmada toplamda 261 görsel, 107 tablolu kimlik formu kullanılarak, kaynaklarda ve Doç. Dr. Mehmet Ali Eroğlu'nun Navajo rezervasyon sahasında fotoğrafladığı görsellerdeki dokumalar tarihsel süreçlerine ve dönemlerine göre gruplandırılarak motif, simge, sembol, desen, kompozisyon, renk özellikleri bakımından incelenmiştir. Kızılderili dokumalarında, ulaşılan kaynaklardan elde edilen bulgu ve belgeler sonucu dokuma özelliklerinin bilgileri literatüre kazandırılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Bahti M. (2001). Southwestern Indıan Weawing,Usa.

Curtis, E. S. (2006). The North American Indian. NewYork / Amerika Birleşik Devletleri: Johnson Reprınt Company Ltd.

Dedera D.(1999) Navajo Rugs, The Essential Guide, Foreword By Garland Dan.

Eroğlu.M.A.(2018a).Kızılderililer Ve Kıyafetleri, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Eylül, 22. (Özel Sayı).

Fohlen C.(1993) Kızılderililer,İletişim Yayınları.

Maxwell,1984(1963) Navajo Rugs,California.

Kennedy, D. ve Cohen, L. (2015). The American Jakeant. Boston, Massachusetts: Cengage Learning.

Keşaplı, O. (2019). 1990 Sonrası Hollywood Sinemasında Kuzey Amerika Yerlilerinin Temsili (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi (537089).

Kurtuluş, B. (2010). Amerika Kıtasının Keşfi: Kuzey Amerika- Asya Bağlantısı. Journal Of Social Policy Conferences, 49. (Özel Sayı).

McManıs K.,Jeffrıes R.(2009). Navajo Weavıngs, Arizona, Rıo Nuevo Publıshers Tucson.

Schiffer Nancy N.(1997a). Navajo Weaving Today, Schiffer Publishing, Pennsylvania, West Chester.

Schiffer Nancy N., (1991b) Pıctorial Weavings Of The Navajo,America.

Sun, T. (2016). On Native Origin of the American Indians. Open Journal of Applied Sciences, 06, 636. doi:10.4236/ojapps.2016.69061

Tanrısal M.(1997). Türk Ve Navaho Halılarının Dili, Arış Dergisi,1. (Özel Sayı).

Tisdale Shelby J.,(2011),Navajo, Museum of New Mexico Press,Arizona,Tucson.

Jake P.(2010), Navajo Sussanne, Arızona,Rıo Nuevo Publıshers Tucson.

Rodee M.(1987). Weavıng Of The Southwest,Usa.

Rodee, M.(1981).Old Navajo Rugs,, University of New Mexico Press, Albuquerque.

Zeytinoğlu, Ö. (2020). Bir İnsanlık Trajedisi: Kuzey Amerika Kızılderililerinin Trajik Oykusu. Uluslararası Suçlar ve Tarih Dergisi, 21. (Özel Sayı), 191-213.

İNTERNET KAYNAKLARI

Arslan A.A.(2006).Sosyal Bilimler Dergisi,s.24 (Https://Dergipark.Org.Tr/Tr/Download/Article-File/843847) Erişim Tatihi 01.01.2022 Erişim Saati 13.40

Eroğlu, M. A. (2018b). Hayat Ağacı Motifli Navajo Kilimleri. 5. Uluslararası Türk Kültür Ve Sanatlarını Tanıtma Çalıştayı ve Sempozyumu Bildiri Kitabı, s.107 Afyonkarahisar/Sandıklı: 103-113. Erişim Adresi: https://Hubbell.İfarts.org

Eroğlu M.A (2017c) II.Uluslararası Akdeniz'de Güzel Sanatlar Sempozyumu Ve Kültür Sanat Çalıştayı Bildiri Kitabı, s.274 İnternet erişim adresi ; http://gsf.akdeniz.edu.tr/wp- content/uploads/2017/03/2.-Uluslararas-Akdenizde-Güzel-Sanatlar-Sempozyumu-ve-Kültür- Sanat-Çal-tay-Detaylar.pdf Erişim Tarihi 08.02.2020 Erişim Saati 13:45

https://drive.google.com/file/d/1eNnA8coC8Hsmf6Z4chBrw_hvDZz2jR61/view s.78 Erişim Tarihi 10.01.2022, Erişim Saati 14:14)